

BANKA VE

EKONOMİK 4 YORUMLAR

AYLIK DERGI
YIL : 37
NISAN 2000
•
1.500.000 LİRA

- İSTİKRAR PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ
- BORSA MART AYINDA BEKLEMEDE KALDI
- EKONOMİ POLİTİKALARI VE BİLİM-TEKNOLOJİ İLİŞKİLERİ

Piyasayı silip süpürmek mi
istiyorsunuz?

Rakiplerinizden önce
internette mağaza açın.

e-

Mesajı aldınız. Gelin internette mağaza açın.

**Garanti, internet mağazanız için dünya standartlarında bir güvenlikle,
ödeme altyapısı sunan Türkiye'deki ilk ve tek banka.**

İnternet mağazanızın ödeme altyapısını kurmak için elektronik ticaret yetkililerine e-ticaret@garanti.com.tr e-posta adresinden veya (0-212) 478 20 00 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz.

garanti
e-ticaret

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR

NISAN 2000 • YIL: 37 • SAYI:4 • 1.500.000 LİRA (KDV DAHİL)

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Adına

İmtiyaz Sahibi
BÜLEND ÇORAPÇI

Yazı İşleri Müdürü
DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu Başkanı
ŞİNASI ÇELİKKOL

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Özün Akgüç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Prof. Dr. Güven Alpay • Dr. Orhan Altan • Tefrik Altınok • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Prof. Dr. Ömer Faruk Batırel • Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuh Bursal • Yavuz Canevi • Ege Canse • Haluk Ceyhan • Mehmet Gün Çalika • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlioğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Gazi Erçel • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferman • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Emre Gönensay • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan İşıl • Prof. Dr. Haluk A. Kabaalioğlu • Prof. Dr. Müli Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaalioğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalm • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılıks • Prof. Dr. Tamer Koçel • Kemal Kurdaş • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Prof. Dr. Erol Manisalı • Prof. Dr. Orhan Morgil • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebrioğlu • Ergin Neng • Alp Oçun • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan • M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tunçay Ozilhan • Selâhattin Özinen • Ertuğrul İhsan Özöl • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poyoy • Prof. Dr. Diüdar Sağlam • Halil Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N. Torun • Fikret M. Tuncer • Nezir Tunçşiper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Prof. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalın • Mehmed Tarık Yaşa • Doç. Dr. Göksel Yücel • Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Yazı Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Prof. Dr. T. Güngör Uras

Genel Yayın Yönetmeni
MUSTAFA BARIŞ

BU SAYIDA

Ekonomik Göstergeler (İç) 2

EKONOMİK YORUMLAR

KEMAL KURDAŞ

AHMET BAYRAK

OKTAY GÜVEMLİ

ADNAN NAS

SEZAI ONARAL

ORHAN ŞENER

İstikrar Programının

Değerlendirilmesi 3

Ekonomik Göstergeler (Dış) 40

Mustafa Barış

Sermaye Piyasası 41

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Bankacılık Sektöründen Haberler 50

Yakup Akkuş

Ekonomi Politikaları ve

Bilim - Teknoloji İlişkileri 59

İdare Yeri: Binbirdirek Mah. Suterazisi Sok. No. 6/2: 34400 Sultanahmet - İstanbul • Tel: (0212) 518 17 32 • Faks: (0212) 518 66 43 Yazışma: P. K. 769. 80605 Karaköy - İstanbul • Açıklama: Dergi'deki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • Dergide yayımlanan yazılardaki görüşler, yazarlarına aittir. • 2000 Yılı Abone Bedeli (KDV dahil): 18.000.000.- TL. • Öğrencilere: 12.600.000.- TL. • Banka Hesap Numaraları (İstanbul): Akbank Nişanca Şubesi 10469-5, İş Bankası Çağaloğlu Şubesi 256319, Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 2269-9, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768, T. Ticaret Bankası Nuruosmaniye Şubesi 21345 • Baskı: Kuruluş Matbaacılık, Telefon: 518 11 28 • Dizgi: Celal Aydın (0212) 677 65 62 - (0532) 540 24 23 • Cilt: Dostlar Çitvei, Tel: 526 59 24 • Baskı Tarihi: 19 Nisan 2000 • Genel Dağıtım: Yaysat •

Ekonomik Göstergeler (İç)

Nisan / 2000

	1996	1997	1998	1999		
				Ekim	Kasım	Aralık
T.C. MERKEZ BANKASI						
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	-	19475 0	20723 0	24962 0	23568 0	24233 0
Banknot Miktarı (milyar TL)	-	758878 0	1328542 0	1994303 0	1825613 0	2390748 0
T.C. Merkez Bankası İç Kredileri (milyar TL)	-	346408 0	9098 0	9566 0	9613 0	9826 0
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL)	-	337623 0	-	-	-	-
BANKALAR (milyar TL)						
Toplam TL Mevduat	3294383 7	6625325 0	24185291 0	-	-	-
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	474632 3	950426 0	2114790 0	-	-	-
Tasarruf Mevduatı	1733118 2	3193612 0	6427369 0	-	-	-
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	133919 9	233887 0	326405 0	-	-	-
Vadeli Tasarruf Mevduatı	1599198 3	2959725 0	6100954 0	-	-	-
Mevduat Sertifikası	11207 6	159 0	15 0	-	-	-
Resmî Kuruluş Mevduatı	165741 0	221416 0	364966 0	-	-	-
Bankalar Mevduatı	485498 2	1241192 0	2410724 0	-	-	-
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	424186 2	970491 0	2037881 0	-	-	-
Döviz Tevdiatı	2851132 0	5920236 0	10783777 0	-	-	-
Toplam Krediler	3860069 8	8811893 0	14122355 0	-	-	-
Tanım	668826 0	1504492 0	1.170731 0	-	-	-
İhtisas Kredileri	351902 0	668676 0	-	-	-	-
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkar)	72522 0	140062 0	211324 0	-	-	-
Gayrimenkul	77380 0	127097 0	311220 0	-	-	-
Denizcük	4732 0	13259 0	21491 0	-	-	-
Turizm	11770 0	15958 0	25789 0	-	-	-
Diğer İhtisas Kredileri	74766 0	187063 0	304221 0	-	-	-
Ticari, Sınai, Sair	2598171 3	6155286 0	2044776 0	-	-	-
PARA ARZI (milyar TL)	-	1378604 0	2284174 0	3890943 0	3592082 0	4931262 0
FIYATLAR (DİE, 1987 = 100, 1994 = 100)						
Toplam Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	-	787 7	1215 1	1780 1	1852 7	1979 5
Tanım (Genel)	-	951 2	1635 4	2054 8	2089 8	2126 3
İmalat Sanayii (Genel)	-	743 5	1093 8	1693 0	1776 8	1932 9
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	-	857 5	1488 1	2225 2	2318 7	2456 6
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	-	875 1	1490 5	2291 9	2374 0	2521 0
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)						
Dışalım (CIF)	-	48559 0	45921 0	32184 4	35893 2	-
Dışsatım (FOB)	-	26261 0	26881 0	21334 1	23703 7	-
İççi Dövizleri	-	4197 0	5356 0	3848 0	-	-

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Para arzı (M₁) dar tanımıdır. (4) Fiyatlar, Ocak/1996'dan itibaren +1994=100- olarak verilmektedir. (5) Dışalım, dışsatım rakamları Şubat/1996, iççi dövizleri Ocak/1996 itibarıyla'dır.

Ekonomik Yorumlar

AÇIK OTURUM

İSTİKRAR PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

KATILANLAR:

- Kemal KURDAŞ
- Ahmet BAYRAK
- Oktay GÜVEMLİ
- Adnan NAS
- Orhan ŞENER

YÖNETEN:

- Sezai ONARAL

Değerli okurlarımız, Dergi'mizin bu ayki "Ekonomik Yorumlar" bölümünde "İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası'nın "23 Mart 2000 Perşembe" günü düzenlediği aylık toplantı yer almıştır. Toplantının konusu son günlerin de çok güncel konusu olan "İstikrar Programı" ile ilgilidir. Bu konunun da siz okurlarımızın ilgisini çekeceğini umuyoruz.

SEZAI ONARAL: Değerli meslektaşlarım Odamızın aylık toplantısına hoş geldiniz, şeref verdiniz. Bu vesile-i Hasane ile geçmiş bayramınızı da kutluyorum. Bugünkü iki bölümlü toplantımızda ayın şeref konuğu olarak davet ettiğimiz Sayın Kemal Kurdaş, son günlerdeki en aktüel konu olan istikrar programının değerlendirilmesi konusunda bizlere görüşlerini ifade edecekler. Bu çerçeveden olmak üzere, Odamızın şeref konuğu olarak kendileri-

ne bu toplantıya katıldıklarından dolayı şükranlarımı sunuyorum. Bu toplantının soru-cevap bölümünde de değerli meslektaşlarımızın bu konuya ilişkin değişik yorumları olacağına umut ediyorum.

Bu program, yılbaşından bu yana çeşitli şekillerde eleştiriliyor ve uygulama başlamış durumda. Geçen hafta içerisinde, konuyu kendisi ile görüşme imkanı bulduğumuz Sayın Maliye Bakanımız, bunun kendileri için de ilginç bir toplantı

olacağını ifade ederek, bundan sonraki ay içerisinde Odamıza şeref vereceğini ifade ettiler. Eski Maliye Bakanı Sayın Kurdaş'ın teşriflerinden sonra, bu ortam biraz daha renklenecek. Bizde, bu Odada biliyorsunuz çok uzun zamandan beri vergi konusunda yeteri kadar tartıştık, müsaade ederseniz bundan sonra biraz da aktüaliteye ve ekonomik konulara devam ederek, programa devam edeceğimizi ifade etmek isterim.

Sayın Kurdaş, hepimiz tarafından bilinen ve yaptıkları ile birçok meslektaşımıza örnek olabilecek çapta ve çizgide bir büyük üstadımız. Kendilerine Odamızın böyle bir toplantısına katılmasından dolayı, ben toplantıyı yönetmiş olmaktan dolayı duyduğum şerefi ve onuru, sizlere özellikle ifade etmek isterim. Geçmişini ve backgroundunu çok iyi biliyorsunuz. Özellikle üstadımızın kuşaklarındaki arkadaşlarımız kendilerini tanıyorlar. Biz genç bir fakülte öğrencisi olduğumuzdan beri kendisini adım adım izliyoruz. Herkes yakından tanımış olmakla beraber genç kuşaklar için, tanımayanlar için, Sayın Kurdaş'ın kısaca özgeçmişini arz edeceğim.

Sayın Kurdaş, 1920 Bursa doğumlu. İlk öğretimini İstanbul'da, orta okulu Manisa'da bitirmiştir. 1943 yılında A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olup, 1944 yılının Şubat ayında Maliye Müfettiş Muavini, 1947 yılında Maliye Müfet-

tişi, 1953 yılında Hazine Genel Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulundu. 1956-1960 yılları arasında Milletlerarası Para Fonu'nda çalıştı. 1960 yılında Maliye Bakanı olan Sayın Kurdaş, 1961-1969 yılları arasında ODTÜ'nün kurucu Rektörlüğünü yaptı. 1969 yılından sonra da özel kesimde çeşitli şirket idare meclislerinde aktif görev aldı ve 1995 yılından sonra aktif iş hayatından çekilerek, bilimsel ve mesleki konularda etütlerine devam etti. Halen de devam ediyor.

Sayın Kurdaş'ın yayınlanmış eserleri: Birincisi; "Ekonomik Politika Bilim ve Sağduyu" 1979 yılında. İkincisi; Ekonomik Politika Üzerine İncelemeler ve Yorumlar 1994 yılında. "ODTÜ Yıllarım" adındaki eseri ise 1998 yılında yayınlanmıştır.

Tabii ki bu kısa özgeçmiş, Sayın Kurdaş'ı pek ifade etmiyor. O kuşakları yaşayan meslektaşlarımız, biz talebe olarak yaşadığımız geçmiş, dün gibi hatırlıyoruz. Böyle bir ortamda kendileri ile beraber olmaktan dolayı duyduğumuz mutluluğu ifade ederek, sözü Sayın Kurdaş'a veriyorum. Buyurun Sayın Kurdaş.

KEMAL KURDAŞ: Sayın Başkan, çok teşekkür ederim. Buraya, bana lütfettiğiniz davetin esas konuşmasına geçmeden önce, sizinle birlikte olmanın bana verdiği sonsuz mutluluğu belirtmek isterim. Ömrümün önemli bir kısmı tabii sizler arasında, maliye camiasında

geçti. Ama ben, aslında doğrudur, üniversite yıllarından itibaren hep Türkiye ekonomisinin içinde olmuştumdur. Türkiye'nin sorunlarıyla, resmi işlerimin içinde ve dışında adeta her dakikasında meşgul olmuştumdur ve onun için Maliye Camiası; Türkiye'nin iktisadi düşünceler topluluğu, benim en yakın arkadaşlarım, dostlarım, çehrelerini hatırladığım sevgili insanlar olmuştur. Şimdi onlarla birlikteyim ve çok mutluyum. İnşallah heyecanlanıp, fazla sağa sola çatmam. Siz beni gençlikten itibaren hatırlıyorsunuz, çünkü Türkiye maalesef 1950'den sonraki ekonomik politikalarında, sosyal politikalarında, her politikasında haysalanın almayacağı hatalar yapa geliyor. Ben de o hatalara, şimdi şaşırıyorum, ama o zaman çok doğal gelirdi, şiddetle hiçbir şeyi düşünmeden karşı çıkmışım. Yani on para yokken cebimde karşı çıkmışım. O zamandan tanıyor-sunuz, iktisadi konuları izleyenler oradan tanıyorlar; hatırlıyorlar. Onun için doğrudur, bu özgeçmiş benim resmi özgeçmişimdir. Birde özel özgeçmişim var; Türkiye'nin ekonomik sorunlarıyla, 55 yıl yakından, gecesinde, gündüzünde, rüyalarında dahi meşgul olmuş, eski bir Maliye mensubunun özgeçmiş. Onunla bütün bu bahsettiğiniz görüşlerimin dışında iftihar ederim, yaşlı ömrümdede onunla da teselli bulurum, iyi ki yapmışım derim. Başma gelen ufak tefek sıkıntıları da, isterseniz; o felaketleri de şimdi güle-

rek hatırlıyorum. Onun için tekrar ifade etmeme müsaade edin, sizlerle olmaktan çok mutluyum, inşallah başka vesilelerle de sizlerin arasına karışmak imkanı bulurum.

Konumuz; Türkiye'nin üç ay evvel uygulamaya koyduğu, aslında geçen yılın ikinci yarısında, hatta geçen yılın tamamında hazırlıklarını yaptığı, Para Fonu ile müzakerelerini yaptığı, ön tedbirlerini aldığı, istikrar programıdır. Bu programın bir değerlemesini yapacağız. Sorular da değerlememizi derinleştirmeye olanak verecek. Şimdi konuşmama Sayın Başbakanın bir cümlesini alarak başlamak istiyorum. Bu istikrar programını Mecliste savunurken, sonra diğer başka ciddi, resmi vesilelerle, Sayın Başbakan Ecevit hep "yakın geçmişte, ekonomik ve sosyal politikalarda yapılan ciddi hatalarla, memleketimizin ekonomik durumu bir uçurumun kenarına gelmiş idi. Alınabilecek başka bir tedbir yoktu, hiçbir alternatif kalmamıştı. Onun için Para Fonu ile müzakere etmek için masaya oturduk ve bu programı geliştirdik" dedi. Bu çerçevede içinde üç ayrı yerde, onun daha derli toplu cümleleri içinde bu fikirleri tekrar etti, savunmasını yaptı.

Sayın Ecevit'in söylediğinde iki temel unsur var. Birincisi; ekonomik durumumuz, bir uçurumun kenarında deyimini hak ettirecek kadar vahimdir. İkincisi: bu durum başkalarının kusurları ile değil, bizim kusurlarımızdan doğmuştur. Ekonomik ve

sosyal politikamızda çok vahim hatalar yaptık, onlar da bizi aldı buraya getirdi.

Sayın Ecevit bu durumu belirtiyor, fakat bu hatalar nedir, konuşmalarında bu konuda tek bir kelime bile söylemiyor. Bu hatalardan sorumlu kimlerdir, onu da belirtmiyor. Daha enteresan bir husus; bir Başbakan çıkıp Mecliste geçmişte yapılan vahim hatalarla bu duruma geldik diyor. Meclisten de biri çıkıp, Sayın Başbakan bu hatalar neler, şunları söyleyin de, şimdi uyguladığınız programda bu hatalardan kaçınılmış mıdır, yahut da bu program bu hatalara göre daha olgun bir kompozisyonu temsil ediyor mu, etmiyor mu, onu anlayalım. Sonra bu hatalar ne zaman, kimler tarafından yapılmıştır. Yakın geçmiş diyorsunuz, evet, peki kim bunun sorumlusu? Eğer bu yeni programı da, bu hataları yapıp, Türkiye'yi buraya getirmiş insanlar organize edecekler, yürütecekler ve başarıya götüreceklerse, onu da bilelim. Kafamızda hayli tereddüt olacaktır. Kimse böyle bir soru sormuyor Mecliste. Toplumda da derin bir sessizlik ve durgunluk var. Memleket yakın geçmişte -herhalde son 20 yıl kast ediliyor- ekonomik ve sosyal politikalarda yapılan çok vahim hatalarla bir uçurumun kenarına getirilmiş. Belki rakamlar çok derin incelenirse uçurumun içine getirilmiş. 20 yıl politikacılar, diğer sorumlular memlekete hep pembe güzel tablolar çiz-

mişler. Cumhurbaşkanı'ndan başlayarak bütün idareciler, Başbakanlar, Bakanlar, her şey çok iyi gidiyor demişler. Ara sıra birtakım sıkıntılar çıkıyor, ama onlar başkalarının kusuru. Falan memlekette olan hükümet değişmesi bizi etkiledi gibi sebepleri sahneye getirmişler veya onlarda kriz oldu, bizde de oldu tabii gibi argümanlar vermişler. Peki senin kusurun ne? Dışarıda birisi öksürse, sen eğer zatürcem olursan, senin ciğerinde bir netamet var sonucu çıkmıyor mu? Bunu düşünmüyor musun? Bunu hiç dikkate almadan memlekete çok güzel hikayeler anlatıyorlar, hayaller satıyorlar. Daha 1998 yılında, 1999 başında Sayın Başbakan da aynı şerbeti veriyordu. Hatta eski Başbakanı ekonomik politikasındaki başarılarından dolayı mütemadiyen tebrik ediyordu. Sayın Yılmaz diyordu; ekonomik politikada çok başarılı oldu... Sonra bir gün keşfetmişler ki; ekonomi uçurumun kenarına gelmiş ya da dibe vurmuş... Bunun sebeplerini, gerçeklerini, sorumlularını kimse onlara sormuyor. Türkiye'de 20 yıl adeta toz pembe haberlerle uyutulmuş bir toplum var, en hayati bir konuda toplumdan ses çıkmıyor. Politikacı konuşuyor, onun basında, medyada tayfası var, onlar güzel güzel konuşuyorlar. Bazen de hiçbir şey söylemiyorlar, elli saat konuşuyorlar. Böyle bir memlekette ekonomi dibe oturmuş, kimse ses çıkarmıyor. Bu bence, aslında Türkiye'nin çok vahim bir noksanlığını,

zaafını belirtiyor. Biz toplum olarak meselelerimize sahip çıkmıyoruz, çok kolay kandırılıyor. Önümüzde bir sürü ıvır zıvır gündem var, ama ana gündem yok. Biz ekonomik politikada bu başarısızlıkların içine yuvarlanmasaydık, Türkiye bugün ne doğru sorununda bu kadar çaresiz olurdu, ne bundan sonra elalemin eline bakan bir çaresiz düzenleme içine kendini teslim ederdi. Bunun için ben derim ki, bundan sonra Türkiye'deki sivil toplum örgütleri öncelikle bu konulara eğilsinler. Evvela şunu bütün Türkiye tartışsın; 20 yılda niye buraya geldik, ne yaptık, kimler yaptı? Ciddi olarak ne tedbir alabiliriz. Şunları bir görsün memleket, bunları tartışsın. Sonsuz yaygara, on para sonuç yok ve ciddi olarak bir uçurum kenarına gelmiş bir memleket. Binaenaleyh ilk uygulayacağım husus bu olacaktır.

Sayın Başbakanın konuşması, aynı zamanda bana konuşmamın çerçevesini de verdi. Kendileri diyor ki; ciddi bir durumdayız, uçurum kenarına geldik, geçmişte büyük hatalar yaptık. Ben de konuşmamı bu çerçevede içinde şöyle sunacağım. 1- Geçmişte ne hatalar yaptık, yani nasıl ve niçin buraya geldik. 2- Bugün içinde bulunduğumuz durum gerçekte ne kadar vahimdir, uçurum kenarında mıyız, uçurumun içinde miyiz. 3- Bunların sorumluları kim, bunları da belirtmeye çalışacağım. Ondan sonra ortaya

çıkan tablo size ve bana, aslında yeni programın ilk prensiplerini de verecek, onu bir ışınlamaya tabi tutacağız. Gelecek için uygulayacağımız prensiplerin ana hatlarını belirlemeye çalışacağız.

BUNALIMIN KAYNAKLARI

Türkiye'nin ekonomik tarihinde, ekonomik politikalar açısından birbirinden tamamen farklı iki dönem vardır. Birinci dönem; Kurtuluş Savaşından 1950'ye kadar olan dönemdir. O dönem son derece fakir, harplerle de daha da fakir düşmüş bir memleketin, askerlikte, siyasette, ekonomik ve sosyal kalkınmada nasıl mucizeler yarattığını bize göstermiştir. O devrin ekonomik politikası, bütün dünyanın enflasyonla boğuştuğu, acı çektiği bir dönemde kesin istikrara dayalı bir politikadır. 1923-1950 döneminin - 2. Dünya Savaşı'nda bir kısa ayrılık olmuş, fakat sonra tekrar geri dönülmüştür-ekonomi politikasında iki büyük umde var; istikrar ve kendi kaynaklarına dayanarak, onları geliştirerek, onları akılcı kullanarak, bir istikrar içinde hızlı, çok yönlü, kültürel devlet idaresi, sosyal hayat her açıyı kavrayacak bir kalkınma sağlamak ve de dışarıdan hiç borç almadan. O dönemde Türkiye'nin her yıl üst üste % 6.5 reel gelir artışı sağladığı hesaplanıyor. Her yıl % 6.5 millî gelirimiz artmış. Aşağı yukarı 1923 yılında kişi başı gelirimiz 75 dolar tahmin edilirken, 1950 yılında kişi başı

na GSMH'de 300 dolara yaklaşmı-
şız. İlk sanayileşme hamlelerimizi
yapmışız, bankacılığımızı kurmu-
şuz, üniversitelerimizi kurmuşuz,
yani modern bir devlet olmuşuz ve
de kimseye borçlanmamışız, hatta
borç ödemişiz.

20.yüzyılın ilk yarısında, bizim
tarihimizde böyle örnek bir dönem
var. 1950'den sonra Türkiye ekono-
mik politikasında bu istikrar nosyo-
nunu ve elalemin parasına borçlan-
madan evvela kendine güvenmek
cesaretini ve nosyonunu kaybet-
miştir. 1950 yılından başlayarak
Türkiye'de hep söylenen şudur:
efendim geçmişin munkabız politi-
kalarını bırakalım, açılalım. (Peki
açıl!) açılmanın sorunlarını nasıl hal-
ledeceksin? Efendim müttefikleri-
mizden yardım isteriz. Ya vermezse
veya kabul edilemez ön şartlarla ve-
rirse ne yapacaksınız? Efendim bu
munkabız politikadan bıktık, neden
bıktınız? Çünkü 1950 öncesinin
munkabız politikası son derece di-
siplinli, rasyonel bir mali sistemin
içinde yürütülmüştür ve gayretleri
sonuca götürmüştür. Türkiye'nin
1950 yılına kadar ki mali disiplini, o
devir Dünya devletleri arasında na-
dide bir örnektir. 1950 yılından son-
ra, bütün politikacılar ona adeta ha-
sım olmuştur. Hedefleri hep maliye-
dir. 1950'lerde hep şu söylenirdi;
dış yardım alacağız, dıştan borç
alacağız. Bunlar dışişlerinin ilgilene-
ceği konulardır. Binaenaleyh bu ko-
nuları maliyeden ayıralım. Benim

1950 yıllarında Hazine Genel Müdür
Yardımcılığında dış işleri ile en bü-
yük mücadelem burada olmuştur.
Fatin Bey hep bunu söylerdi; sen
ne karşıyorsun, bu dışişlerinin işi.
Fatin Bey, bu dışişleri işi değil, içiş-
leri. Bu borçlanma, iç ekonomi poli-
tikasının bir provasıdır, yan ürünü-
dür. Orada başarılı olursan, buna
gerek kalmaz, sonra bunun ölçüle-
rini de iç ekonomik politika belirler.
Aramızda mütemadiyen böyle tar-
tışmalar olurdu. Mesela, ben bir ve-
sile ile elalemden yardım istemeden
evvel, kendi tedbirlerimizi alalım de-
diğimiz zaman, kismetimize çomak
sokma cevabı verirlerdi. Dış borç bir
kismet kabul edilirdi. Bir el açan in-
san mantalitesi. Bu kismet lafını hiç
unutmamışımdır. Ben de derdim ki,
bizden evvelkiler Türkiye'yi kimseye
muhtaç etmeden fevkalade güzel
bir kalkınma sürecine erişirmişler-
dir. Sıfır enflasyon neredeyse, yıllık
enflasyon % yarımın altındadır. O
dönem, mesela Almanya'da enflas-
yonun yılda % 2000 olduğu dönem-
dir. Düşünebiliyor musunuz Mustafa
Kemal'in Türkiye'sinde % yarım
enflasyon bile yok. Onun için Türk
parası Avrupa'da son derece kıy-
metli bir para ve Türkiye o para ile,
sanayi kurmuş, yatırımlarını yapmış,
eğitime para vermiş, sağlığına im-
kanlar hazırlamış, haysiyetli bir dev-
let olmuş. Hakikaten o devirde Av-
rupa Konseyinin biz doğal üyesiy-
dik, Avrupa bizi zorla çağırırdı. Böy-
le haysiyetli, saygın bir devletti Tür-
kiye.

Şimdi başlamışız dilenmeye, ondan para, bundan para istiyoruz. 1950'li yıllarda dışarıya çıkan her politikacı para toplamaya çıkardı ve dışarıdan bir para getirirse, işte başarısı orada idi. O dönemden şu tipik cümleyi hep hatırlarım: Efendim 40 milyon dolar buldum. Türkiye'yi idare edenler 1950'den başlayarak Mustafa Kemal'in, İsmet Paşanın ve onların mücadele arkadaşlarının getirdiği istikrara dayalı, kendi kaynaklarına dayalı, mali disiplinin kontrolünde yürütülen, çok yönlü ekonomik kalkınma programını terketmişler ve kendi ekonomik politikalarını iki yeni umdeye dayandırmışlardır; olabildiğince geniş harcama, ve elalemnden borç alma. İlk yıllar bu dönüş çok kuvvetli değildi. Yani 1950'li yıllarda, mesela Adnan Bey, enflasyon % 5 olursa, % 6 olursa pek yadırgamazdı da, % 10 olduğu zaman, beyefendi enflasyon % 10'u geçecek dediği zaman korkardı. Onun gerisinde Mustafa Kemal'in korkusu var, İsmet Paşanın korkusu vardı. Ama o da Türkiye'yi bir enflasyondan diğerine düşürdü ve ekonomi politikasında hatalar yaptı. Ondan sonra bu trend devam etti. Türkiye ekonomisi politikasında bazen az bazen çok hatalar yapa yapa 1980'e geldi. Dünya da, kalkınma yarışında uzun yılları ve pek çok fırsatı heba etti. Fakat Türkiye'nin ekonomik politikasında asıl ciddi hatalara düşmesi, hatalar içinde boğulması 1980'den sonra başlar. Bir manada Türkiye'nin eko-

nomik politikası 1980'den sonra adeta çıldırmıştır. Hiçbir milletin yapmadığı, ancak Afrika'nın bazı çok gafil yeni devletlerinin, sonradan içine düştüğünü anladığımız politikalar 1980'lerde ve 1990'larda Türkiye'de uygulanmıştır. Şimdi ben size içinde yaşadığımız bunalımın 1980'den başlayarak, bugüne kadar ki gelişini kısaca özetleyeyim.

BUNALIMIN SEYRİ

1980'e gelinceye kadar Türkiye'de konsolide bütçenin açıkları yılda GSMH'nin % 1 - % 1.5'i arasında değişirdi. Devletin bütününe finansman açığı da bunun % yarım kadar fazlası olurdu. 1980 yılında köşe dönücü, iş bitirici, bir koyup üç alıcı felsefesiyle temayüz eden bir zat Türkiye'nin ekonomik politikasına hakim oldu. Bu köşe dönme uzmanı Türkiye'nin 1980, 1981, 1982, 1983 yıllarında bütçe açıklarını milli gelirin % 4'üne çıkardı. Hükmüt içinde bazı olaylar oldu. Turgut Bey sahneden uzaklaştı ve bir sene sonra tekrar geldi. 1984, 1985, 1986, 1987 yıllarında bütçe açıkları milli gelirin % 6'sı dolayına tırmandı. 1991'de de % 7.1'e çıktı. Konsolide bütçe açıklarının GSMH'ya oranı şimdilerde % 15'lerde dolaşıyor. 1980 - 2000 dönemi o bakımdan Türk tarihinin en yüksek enflasyonunun sürekli yaşandığı bir dönem olmuştur. 1980 ve 1990'lı yıllarda, Türkiye ortalama % 65 - % 70 arasında seyreden bir enflasyon içinde

yaşamıştır. Aslında enflasyon, % 3 - % 4 bile olsa bir piyasa ekonomisi için ciddi bir hastalık alametidir. Nitekim şimdi bütün Dünya bunu kabul ediyor. Dünyanın ciddi ekonomik politika izleyen devletleri, % 2 enflasyonu bile kabul etmiyor. Biz % 60 - % 70 enflasyonla 25 yıl bu memleketi boyunduruk altında tuttuk. Bu hata ekonomiyi, çok fena çarptı. Az gelişmiş bir piyasa ekonomisi için enflasyon hakikaten bir intihardır.

Eselden derlerdi ki; efendim % 5 enflasyonun ziyarı yok, bu kadar enflasyon ekonomiyi yağlar. Ben ona bile itiraz ederdim. Benim yazdığım ilk kitabımın ilk makalesi bunu cerh etmek için bilhassa kaleme alınmıştır⁽¹⁾. Bu yıl % 5, önümüzdeki yıl % 5, 6 yıl sonra % 35 - % 40 oranına varırsınız. Ekonomide bütün dengeler bozulur. Bu laflar birtakim fantazist iktisatçıların Dünya literatürüne getirdiği konseptlerdir ki, sonra hepsi ret edildi. Fakat 1980lerde ve 1990 döneminde, tabii ki daha da azarak, % 65 - % 70 enflasyonla yaşadı Türkiye, bu vahim bir hata. Bu enflasyonu Türkiye'ye getiren hareketlerin altında sorumsuz sosyal güvenlik politikaları var, sorumsuz bütçe politikaları var, sorumsuz

gelir politikaları var. Fakat en mühimi de buradā sorumsuz bir mali idare politikası var. Turgut Bey, 1981 - 1982'de Türkiye'nin dengesini tam bozamadı. Çünkü kabinede Maliye Müfettişi kökenli Bakanlardan devamlı direniş görüyordu. Fırsat düştükçe ben de ikaz ediyordum, mali disiplini elden bırakmayın diye. Bırakırsanız % 100 enflasyona çıkarsınız sonra geriye döneceksiniz. Fakat Turgut Beyin, 1983 yılında seçimi kazandığı andan itibaren yaptığı ilk şey, Türkiye'de mali disiplini sıfırlamak oldu. Bu, çok ileri derece hasta bir popülist politikacının yapacağı ilk hareketti. Mali disiplini, mali teşkilatı ortadan kaldırırsın, bölersin; hiçbir itiraz eden karşınızda olmaz, kimse de hesaba hakim olmaz, devletin parasını istediğiniz gibi sarf edersiniz. Turgut Beyin böylece attığı ilk adım ve yaptığı ilk vahim hata; Türkiye'nin mali sisteminde disiplini ve kontrolü ortadan kaldırmak olmuştur. Maliye Teftiş Heyetini de fesh eden bir kararname sevk ettiğini biliyorum. Ama Ankara'da eski Maliye Müfettişleri, eski Maliye mensuplarının ortak gayretleri ile bu hareket en üst kademedede durduruldu. Bir Başvekil düşünün, iktidara ilk geldiği anda Maliyeyi paraparça ediyor; ama hepsini de kendine bağlıyor. Hazineyi ayırıyor kendine bağlıyor, bütün karar mercii o. Hiçbir kontrol olmayacak. Ortada kalan en tehlikeli mekanizma ne, en tehlikeli grup, kurum ne? Maliye Teftiş Heyeti. O halde Maliye

(1) Bkz: "Ekonomik Politikada Bilim ve Sağduyu" Es Yayınları İstanbul 1979. "Enflasyon ve Dış Ödemeler Dengesi" s.27-59. Bu makalenin aslı ANKARA SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ Dergisinin 1955 sonbahar nüshasında yayınlanmıştır.

Teftiş Heyetinin ilgasını da programa alalım... Bu Turgut Beyin Türkiye'de enflasyonu devasa boyutlara ulaştırmakta yaptığı ve o boyutları kontrol dışında tutmakta yaptığı, vahim hataların bir küçük resmidir.

Bu hatayı Türkiye'de korkunç bir enflasyon dönemi izlemiştir. Özal iktidarının daha ilk yılından başlayarak bütçe giderleri dev adımlarla artar. Devlet gelirlerinde KDV dışında hiçbir girişim yapılmaz. Konsolide bütçenin açıkları GSMH'nin % 7'sine doğru tırmanmaya başlar. Özal Devletin elindeki bütün kaynaklara el atar. Merkez Bankası kaynaklarından da olabildiğince faydalanır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa olarak bu dönemde halktan ve özellikle banka sisteminden kütesel borçlanma yolu açılır. Bankalara özel vergi muafiyeti, teşvikler ve yüksek faizler -çok yüksek net faizler- verilerek, ekonomide oluşan bütün tasarrufları bankalara ve oradan Devletin ihtiyaçlarına akımı sağlanır. İş alemi bile yüksek faizden yararlanmak için elindeki ve kârla yeniden oluşan kaynaklarını Devlet tahvillerine, repolara kanalize eder. Türk ekonomisinde hızla yüksek gelirli bir finans ve rant kesimi oluşmaya başlar. Özal iktidarının ilk yıllarında Türkiye'nin elinde bir takım döviz imkanları, resmi borçlanma olanakları vardır. 1980 programıyla Türkiye'ye bazı hatırı sayılır dış yardım bağlantıları da yapılmıştır. Özal ilk yıllarda

enflasyonist ekonomik politikalarının finans açıklarını bütün bu imkanları cömertçe kullanarak karşıladı. Buna rağmen ekonomideki enflasyon oranının düzeyi giderek hızla yükselir. Enflasyondaki bu hızlı yükseliş, 1980 Ocak ayında ve sonraki dönemde döviz kurunda yapılmış olan ayarlamaları da eritmektedir.

1988 yılına gelindiğinde Türkiye artık resmi kanallardan dışa borçlanma imkanının büyük ölçüde kaybetmiştir. Enflasyon ise yüksek ve artan bir düzeyde devam etmektedir. Döviz kuru da gerçekçiliğini kaybedip fazla değerlenmiş bir niteliğe düşmeye başlamıştır. Bu şartlar altında Türkiye'nin bir istikrar programına gitmesi: konsolide bütçenin GSMH'nin % 7 - % 7.5 düzeyindeki açığının % 2'ye düşürülmesi; döviz kurunun da gerçekçi bir düzeye çıkarılması ekonominin biraz toparlanması için yeterdi. Fakat Turgut Bey onu yapmadı. Çünkü akli fikri hep köşe dönmek, malı götürmek, işi bitirmek, bir koyup üç almak için Devlet kaynaklarını olabildiğince ve sınır tanımaksızın sarf etmek de idi. Özal kendine göre çareyi, sıcak parayı; maliyeti, tehlikesi ne olursa olsun Türkiye'ye getirmekte buldu.

Burada şimdi size kısaca "sıcak döviz" konusunu anlatmalıyım: Sıcak para ya da döviz lafı ekonomi literatürüne büyük ölçüde, 1974 yılında petrol fiyatlarının 12 kata yakın artışı ile petrol üreten Devletlerin gelirlerinde olan hızlı büyüme, bun-

dan kaynaklanan, bu devletlerin kontrolünde ortaya çıkan serbest likit kaynak, döviz rezervi birikimi -petro dolarlar- ile gelmişti. Petrolcülerin bu ekstra döviz kaynaklarına, sonradan ileri batı memleketlerini ve vatandaşların likit fazlaları katıldı. Milletler arası alanda devamlı yatırım konusu, fırsat ve alanı arayan seyyal, sıcak, likit fakat önemli bir döviz fonu ortaya çıktı.

1970'li yıllarda ortaya çıkan fırsatlara göre -Mesela çapraz kur farkları gibi- bir memlekettten diğerine kayan bu seyyal sıcak fonlar, batılı memleketler ve iş alemi için devamlı bir meşgale ve bir yerde hayli zor durumlar yarattılar. 1970 sonları ve 1980 başlarında batıda hemen her büyük şirkette "Fon İdaresi" önemli bir sorun oldu. Her şirkette bir "Fund Manager" ortaya çıktı.

Zamanla bankalar ellerindeki petro dolarları, vadesiz likit fonları sadece batı memleketlerinde değerlendirmelerinin yeterince kârlı olmadığını fark ettiler. Bu fonları az gelişmiş ya da gelişmekte olan memleketlerde değerlendirme düşüncesi ortaya çıktı. Dünyada pek çok insanın sıcak-mıcak vadesizde olsa serbest dövizde büyük ihtiyacı vardı. Bankalar sıcak para operasyonlarını globalleştirdiler. Yani Dünyaya yaydılar. Az gelişmişler, gelişmekte olan ülkeler ve dövizde acil ihtiyacı olan zordaki sair devletler bankaların sıcak para operasyonlarına isteyerek katıldılar.

Evelce; az gelişmiş ülkelere resmi kanallardan yardımda bulunan zengin memleketler bu defa onlara piyasadan borçlanma yolunu önerdiler. 1980'li yıllarda sıcak likit döviz fonlarını kapabilmek için az gelişmiş ülkeler arasında muazzam bir rekabet oluştu. Ben bu gelişmeleri hep endişe ile izledim. Global bankacılıkla Dünyaya yayılan, sıcak likit fonların, dövizde aç fakir memleketleri ekonomik politikalarında hafif enflasyonist davranışlara sürükleyeceğini; likit döviz arzını artırarak bu memleketlerin döviz kurlarını fazla değerlenmiş düzeylere iteceğini, bundan da rekabet güçlerinin, ihracat ve reel ekonomilerinin büyük zararlar görebileceğini tahmin ediyordum(2). Gerçekte de öyle oldu. Ekonomi politikalarını sıcak dövizde dayayan pek çok memleket, sıcak dövizlerin baskısında hep suni -fazla değerlenmiş- döviz kuru uygulamalarına sürüklendiler. Sonuçta kendi üretimleri battı, kendi ihracatları battı, ithalatları patladı ve eskiden malını kendisi üreten, yiyen memleketler yiyecekleri için bile dışa muhtaç duruma düştüler. Milli gelirleri düştü ya da gelişme hızını kaybetti. Bu memleketlerin hemen tamamı büyük dış borç birikimi ve yükü altına girdiler. Şimdi Dünya bu oluşumdan kaynaklanan büyük bir borç silme ya da erteleme sorunu ile uğraşiyor.

Türkiye 1988 yılına gelinceye kadar Dünyadaki sıcak para geliş-

melerine yabancı kaldı, uzaktan baktı. Bense, popülist politikacıların bir gün Türkiye'de de sıcak para operasyonu oyununu keşfedeceklerinden korkuyor ve yazılarımda döviz sisteminde tam serbestliği savunurken, vadesiz sıcak dövizlerin Türkiye'ye zarar vermemesi için bu dövizlerin Türkiye'ye girişine en az 3 yıl bir vade ile müsaade edilmesi tedbirini öneriyordum⁽²⁾.

1988 yılında Özal, Dünyadaki sıcak para operasyonlarını birden keşfetti ve bunları Türkiye'de büyük bir gösteriş ve gürültü ile devreye soktu. Olay şöyle gelişti; 1988 Ağustosunda Hükümet masum görünümü bir kararname yayınladı. Kararnamede mevduata verilen faizler artırılarak, döviz kurunun bundan sonra fiyat yükselmelerine paratet ayarlanmayacağı belirtiliyor ve bu tedbir "Türk Parasının Kıymeti Korunacaktır" iddiasıyla kamuftle ediliyordu. Kararnamenin arkasından bütün sermaye hareketleri libere edildi. Biraz sonrada devlet tahvillerine verilen faizler önemli ölçüde artırıldı. Yapılan düzenlemeler; enflasyona bağlı kalmayıp hep onun altında ayarlanan döviz kurları. Devlet borçlanmalarına ödenen enflasyon oranının çok üstündeki reel faizler ve ortalama hep % 65 -

% 70 dolaylarında seyir eden enflasyonlar ile belirgin bir sıcak para operasyonu idi. Hükümet bunu sanki yepyeni ve mucizevi bir ekonomik politikaymış gibi devreye soktu, konuyu halka öyle anlattı. Vatandaşları yanıltmak içinde çeşitli manevralar da yaptı. Mesela yeni politikalar çerçevesinde Türkiye'ye gelen ilk sıcak paraları sermaye akımı yerine, görünmeyen kalemler gelirleri arasında gösterip Dış Ödemeler Dengesi Hesaplarının Cari İşlemler bölümünde (ki normalinde hep açık verir) beklenmedik şekilde suni bir fazlalık yarattı. Böylece Türkiye dışa devamlı borçlansa da Dış Ödemeler Dengesi Cari İşlemlerinde fazlalık veren bir memleketmiş gibi gösterildi.

Kişi başına GSMH'nin hesabında bir yıl, hep enflasyon gerisinde ayarlanan döviz kurları kullanılıp, kişi başına GSMH'sında o yıl birden % 70 kadar bir artış olduğu görünümü ortaya atıldı. Yani Milli Gelir rakamları çarpıtıldı. 1988 yılını izleyen 3 - 4 yıl halka karşı ısrarla hep "yeni politikalarla artık Türkiye'nin bir döviz sorunu kalmadığı" tezi işlendi. Ben bütün bu yanıltıcı davranışlara şiddetle karşı çıktım⁽³⁾.

Dışa açık bir serbest piyasa ekonomisinde, ekonomiyi yüksek

⁽²⁾ Bkz: "Ekonomik Politika Üzerine İncelemeler - Yorumlar" BETA Basım. 1994 İstanbul. "Piyasa Ekonomisi ve Döviz Kuru Politikası" s.195. Yazının aslı 1981 yılında MEBAN ARAŞTIRMA MERKEZİ tarafından yayımlanmıştır.

⁽³⁾ Bkz: "Ekonomik Politika Üzerine İncelemeler - Yorumlar" - Ön yazı. s.35-50 - Dış Borç Birikimi ve Ödemeler Dengesi Hesapları. S.379 - Ek Açıklama. S.384 - Ekonomide Bunalıma Doğru. S.440 - Türk Ekonomisinde Döviz Sorunu. S.47-48

oranlı bir enflasyon ortamı içinde yaşatmak; özellikle böyle bir ortamda döviz kurunu enflasyon oranının altında ayarlamak, borç faizlerini ise enflasyon oranının çok üstünde belirlemek ekonomiyi bir krize ve sonuçta çöküşe sürüklemek için özel çıkarılmış açık davetiye niteliğindedir. Yüksek enflasyon -fazla değerlenmiş döviz kuru- yüksek reel faizler ekonomik bakımdan bir "İntihar Üçgeni" olarak ta tanımlanabilir. Enflasyon oranı, ne kadar yüksek ve sürekli ise; döviz kurunun fazla değerlenmişliği ne kadar yüksek ve sürekli ise, reel faiz oranları ne kadar yüksek ve sürekli ise İntihar Üçgeninin ekonomi üzerindeki tahrip gücü o kadar hızlı, kesin ve yıkıcı olur.

Genelinde, intihar üçgeni politikalarının uygulanmasında ekonomik geriye gidiş evvela ekonominin reel kesimlerinde başlar. Çünkü üçgendeki politikalar, ekonominin reel kesimlerinin (ihracatın, sanayinin, tarımın, hizmet kesimlerinin...) dışı karşı rekabet ve dayanma gücünü, daha ilk andan başlayarak, zayıflatıklarından, etkileri reel kesimlerde hemen hissedilir. Sonra bu etkileişler giderek müzminleşir ve güç kazanır. Ekonomi reel kesimde kesin olarak nitelendirebileceğimiz sarsıntılara girer. Son varış istasyonunu ise reel ekonomide tam bir ekonomik çöküştür.

İntihar üçgeninin ekonominin finans kesimlerindeki olumsuz etkileri ise, reel kesime kıyasla, daha geç

başlar. İntihar üçgeni politikalarıyla reel kesimde uğranılan güç ve döviz kayıpları, finansal kesimde üçgen politikalarıyla dışarıdan sağlanabilen sıcak para ya da genel bir deyimle fon akımıyla az çok telafi edilmektedir. Dışarıdan fon akımı yüksek ölçülerle sürdürüğü sürece finansal kesim güler, reel kesimdeki bunalım o kadar hissedilmez. Fakat bir süre sonra tehlike hattına ulaşacağı kesindir. Çünkü ekonominin parasal (finans) kesiminin birikmiş dış borçlarının yıllık ana para ve faiz odemeleri, ekonominin giderek iyice zayıflamış reel kesiminin döviz kaynaklarıyla kısmen ya da tamamen ödenemez hale gelir. Bu noktadan itibaren ekonominin dış borç ihtiyacı eskisine kıyasla daha hızlı büyür. Sistem icabı bir noktada birikmiş dış borçlar yekunu o rütbe kabarı ki, ekonominin reel kesimi dış borçların yıllık faizlerinin servisini bile kısmen veya giderek tamamen yapamayacak hale düşer. Bundan sonra ekonomi artık bir kriz hattı üzerindedir. Her an en ufak bir sebeple bir bunalımın içine sürüklenbilir. Finans kesimini kavrayan böyle bir bunalım hızla zaten çok zayıflamış durumda olan reel kesimde kendine çeker. Ekonominin bütün kesimleri kendilerini aynı kriz çukurunun içinde bulurlar.

EKONOMİ NE DURUMDA

Türkiye ekonomisinin 1988 - 2000 yılları arasında ekonomik sey-

ri, işleyişi yukarıdaki ana hatlara çok benzer bir çerçeve içinde cereyan etmiştir. 1988 yılında intihar üçgeni politikalarının yürürlüğe girmesiyle paralel olarak ekonominin reel kesiminde bir güç kaybının işaretleri hemen ortaya çıkmaya başlamıştır. Kurdaki fazla değerlendirilmiş belirlenmişlikçe her gün biraz daha artan enflasyon ve yüksek maliyetler ortamında ihracat, turizm, hizmetler ve sair her türlü döviz gelirleri güç kaybına uğramış; buna mukabil ucuz döviz olanaklarından yararlanan her türlü mal ve hizmet ithalatı hızla artarak Türk pazarını istila etmiştir. Türk sanayii, tarımı, turizmi, her türlü hizmet üretimi iç pazarda dış alemin haksız rekabeti -bu rekabeti yanlış politikalarıyla kendimiz yarattığımızdan, haksız diyorum- ve baskısı altında kalmıştır. Aşırı yüksek reel faizler ve yıllarca süren yüksek enflasyon da ekonominin bünyesini ve ahlakını ayrıca sürekli çarpıtmıştır.

1980 - 2000 yılları arasında Türkiye'de reel ekonomide olan gelişmeler ciddi gözlemcilerle ürküntü verecek bir niteliktedir. Bu dönemde Türkiye'de GSMH'da sağlanan büyüme Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen en düşük düzeyde, yılda ortalama üst üste % 3'ün bir hayli altında kalmıştır. Son 10 yılda GSMH'nın yıllık artış oranı ise % 2.5'in bile altındadır. Oysa Türkiye'de yerli ve yabancı iktisatçılar öteden beri Türkiye'nin doğal büyü-

me oranını "naturel rate of growth" hep % 5 - % 5.5 olarak vermişlerdir. Kısacası 1980 - 2000 döneminde GSMH'daki yıllık ortalama artış ekonominin doğal gelişme oranının yarısına bile zor erişmiştir. Bu dönemde iki yıl (1994 ve 1999'da) GSMH'da negatif gelişmeler (1994'de % 4, 1999'da -% 5.8) de yaşanmıştır. 1999'daki milli gelir azalışı (ben bu rakamı depremlerin etkisinden arındırılmış miktar olarak -% 5.8 hesapladım) öncelikle dikkat çekici ve ürkütücüdür.

1980 - 2000 döneminde intihar üçgeni politikalarının yürürlüğe girmesinden sonra GSMH'dan yapılan iç tasarrufların oranı sürekli düşmüş, dolayısıyla bu tasarruflara dayanılarak yapılan yatırımlarda oransal olarak azalmış, dıştan borçlanma yoluyla gelen kaynaklardan da yatırımlara hissedilir bir katkı gelmediğinden ekonomideki toplam yatırım oranları da eskiye kıyasla göreceli olarak gerilemiştir. Diğer bir deyimle ekonomi artan ölçülerde tüketime dönmüş, dış borçlanmalar da hi tüketimde israf edildiğinden Türkiye tehlikeli biçimde bir borç ve tüketim ekonomisi sarmalının içine sürüklenmiştir. Ayrıca yapılan yatırımlarda sürekli olarak üretken yatırımlardan bir kaçış, lüks ve yazlık ev gibi verimsiz yatırımlara doğru yoğun bir yöneliş söz konusudur. Sürekli ve şiddetli enflasyon ortamında uygulanan kuralların (aşırı değerlendirilmiş kurlar) ve aşırı reel faiz politika-

larıyla Türkiye hem kalkınma hızında zaafa, başarısızlığa düşmüş; hem de dış borçlarla finanse edilen bir tüketim ekonomisine dönüşmüştür. Her ne kadar devrin Başbakanı (Sonraki Cumhurbaşkanı) ekonominin tüketim ekonomisine dönüşmesini halka "çağdaşlaşma, modernleşme" gibi tanımlarla pazarlamışsa da Türk ekonomisinin yatırımcılık niteliklerinin belirgin bir biçimde zayıflamasının hiç özenilmeyecek tarihi bir hata ve kayıp olduğu açıktır, ortadadır. 1980 - 2000 döneminde yatırımların zayıflaması, yatırımlardaki katma değer yaratma gücü kısıtlı bina yapımı gibi alanlara kayma, genelinde ekonominin tüketici vasfının artışı ekonomide, şiddetli istihdamın gücü sorunlarını da beraberinde getirmiştir. 1990'lı yılların ikinci yarısında Türk ekonomisinde işsizlik oranının % 15 dolaylarında seyir ettiği hesaplanmaktadır.

Aşırı enflasyon, yanlış kur politikası ve yüksek reel faizler birleşimi 1980 - 2000 döneminin Türkiye'sinde kamu maliyesinin bünyesinde de telafi edilemeyecek tahribat yapmıştır. 1980 yılına gelinceye kadar ödeneklerinin bazı yıllar % 40'a kadar varan bir kısmını yatırımlara ayıran, yıllık bütçe açıklarını GSMH'nın % 1 - % 1.5'i çerçevesinde sınırlayan, gelirleri giderleriyle bütün bütçe uygulamaları ciddi bir mali kontrol ve disiplin içinde yürütülen Konsolide Devlet Bütçesinin yatırımlara ayırabildiği kısım

1980'den sonra hızla azalarak 2000 bütçesinde % 1 dolayına (o da borç bulunursa yapılabilecek bir gider) kadar gerilemiş, bütçenin finans açıklarının GSMH'ya oranı % 1.5'den % 15 mertebesine kadar artmış; Maliye teşkilatının darmadağın edilmesi, önemli bir kısım devlet giderinin hesabının Bütçe Dışı Fonlar ve özel hesaplar çerçevesinde yürütülmesiyle Mali Sistemin disiplin ve kontrol gücünde olabildiğince zayıflatılmıştır.

Türkiye devletinin bütçesi giderek bir tüketim ve borç faizi ödeme hesabına dönüşmüştür. Bütçe açıkları aynı zamanda ekonomideki enflasyonist baskının en büyük kaynağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda burada sizlere 2000 yılı konsolide bütçesinin ana hatlarını hatırlatmayı faydalı görüyorum. Türkiye'nin 2000 yılı bütçesinin ödenek toplamı yaklaşık 47 katrilyon liradır. Bunun 21 katrilyonu birikmiş iç ve dış borçların faiz ödemelerine ayrılmıştır. Geri kalanıyla da Devletin olağan bütün cari giderleri ve sair giderleri karşılanacaktır. Bütçe 2000 yılında ekonomide % 25 enflasyon olacağı kabulü esas alınarak hazırlanmıştır. Bütçede 2000 yılının toplam gelirleri yaklaşık 24 katrilyon lirası vergiler ve normal devlet gelirleri, 8 katrilyonu devletin özel gelirleri, özelleştirme geliri v.s. özel gelirleri, toplam 32 katrilyon olarak tahmin edilmiştir. 2000 yılı için konsolide bütçede ön görülen toplam nakit açığı yakla-

şik 15 katrilyon TL. dolaylarındadır. 1999 GSMH'sı 84 katrilyon TL. (cari döviz kuruyla 190 milyar dolar) olarak tahmin edilmiştir. Bu açıklamalar bize bazı ilginç gözlemler yapmak olanağını verecektir:

1) 2000'li yılların başında Türk devleti, ekonomiden toplayacağı bütün vergi, harç, v.s. gelirlerinin % 90'nını birikmiş dış ve iç borçlarının faizlerinin ödenmesine ayırmak zorundadır. Birikmiş dış ve iç borçların 2000 yılı toplam faizlerinin (21 katrilyon) 100 milyar dolarlık 1999 GSMH'na oranı yaklaşık % 20'dir ve benim bilebildiğim kadar bu oran bütün Dünya Devletlerinin karşılaştıkları faiz ödeme yüklerinin en yüksek olanıdır.

2) 2000 yılı bütçesinde Devletin elinde, faiz ödeme dışında diğer cari ve sair giderlerini karşılamakta kullanabileceği sadece 7.5 - 8 katrilyonluk bir meblağ kalmaktadır. Bu meblağla devlet 26 katrilyon liralık faiz dışı gider bütçesinin ancak % 30 - % 33'ünü finanse edebilir. Bütçenin geri kalan ödenek taahhütlerini yerine getirebilmek için yeni kaynak bulmak, pratik olarak ifade edilirse borçlanmak zorunda kalacaktır. 2000 yılında Devlet sözü geçen ek kaynağı bulamadığı ölçüde yatırım yapmak ya da şu veya başka bir projeye katkıda bulunmak şöyle dursun memur maaşlarını bile ödeyemez duruma düşecektir.

3) Türkiye'de 2000 yılında enflasyonun bütçede ön görüldüğü gibi % 25 dolayında kalabilmesi için Devletin 14 - 15 katrilyon (yaklaşık 25 milyar dolar) liralık bütçe açığını enflasyonist olmayan ya da enflasyonist etkisi en asgari düzeyde kalacak kaynaklardan finanse etmesi gerekecektir. Bu yaklaşık 25 milyar dolarlık bir borç operasyonu demektir. % 25'lik enflasyon hedefi devletin 2000 yılında vadesi gelecek 7.5 milyar dolarlık ana para dış borç ödemesi ve 10 katrilyon liralık 1998 - 1999 döneminde alınmış çok yüksek faizli iç borçların ana para ödemelerinden de (bu borçların faiz ödemeleri zaten bütçeden yapılmaktadır) baskı görecektir. Hedefin tutturulabilmesi için vadesi gelecek bu dış ve iç borç ana para taksit ödemelerinin bir şekilde roll over edilmesi gerekecektir. 15 katrilyon liralık bütçe açığı ve 7.5 milyar dolarlık dış borç ana para ödemesi ile 10 katrilyon liralık iç borç ödemelerinin karşılanabilmesi Devlet bakımından 45 - 50 milyar dolara yakın hacimli bir operasyonu ifade eder. Bunun kolayca tahakkuk ettirilemeyeceğini söylemek kehanet olmayacaktır. Ayrıca 1999 yılında Türk ekonomisi, yılın ilk yarısı gibi ikinci yarısında da önemli bir parasal şişkinliğe tanık olmuştur. Bu şişkinlik ve 1999 yılında ertelenmiş, fiyat yükseltme kararları 2000 yılında genel fiyat düzeyini yükseltme yönünde otomatik işleyecek bir baskı oluştu-

racaktır. Bu baskıya son iki aydır açıkça tanık oluyoruz.

Daha fazla ayrıntıya girmeden buraya kadar ki açıklamalarımızı bir iki cümleyle özetlersek; 1980 - 2000 arasındaki 20 yıllık dönemde Türk ekonomisinin reel kesimi, devletin ekonomik politikada yaptığı vahim hatalar, özellikle 20 yıl boyunca süren çok yüksek oranlı enflasyon, bu ortamda döviz kurunun enflasyon oranı altında ayarlanarak sürekli fazla değerlendirilmiş bir düzeyde, reel borç faizlerinin ise çok yüksek düzeyde tutulmasından kaynaklanan baskılar sebebiyle gerçek potansiyelini bir türlü realize edememiş, büyük zararlar görmüş, ekonomi bütünüyle dışa karşı rekabet gücünü kaybederek ciddi bir sarsıntı içine girmiştir. Giderek son yıllarda bu sarsıntı gerçek bir bunalıma, çöküşe dönüşmüş bulunmaktadır. Normal Devlet gelirlerinin hemen tamamını iç ve dış borçların yıllık faizlerini ödemeye ayırmak ve memurunun maaşını ödeyebilmek için dahi yeniden boçlanmak zorunda olan bir devlet, milli gelirin dağılımında derecesi gittikçe artan aşırı adaletsizlik; toplumdaki sosyal bunalım, yoğun ve müzmin hale gelmiş işsizlik, bütün vatan sahında her yana yayılmış büyük emek ve kaynak harcanarak kurulmuş, şimdi ise kapıları kapatılıp, çürümeye terk edilmiş binlerce fabrika; gelişme hızını kaybetmiş ve 1999'da (deprem dışında) % 6'ya yakın bir düşüş kay-

detmiş bir GSMH ve Devletin yıllık GSMH'nın % 75'ini aşan oranda birikmiş, önemli bir kısmı tehlikeli bir biçimde kısa vadeli kalemlerden oluşan bir dış borç stoku altında ezilişi bu gözlemin açık tanıklarındır.

Devletin 1980 - 2000 döneminde izlediği ekonomik politikaların, ekonominin finans - banka; başka bir deyimle parasal ya da sanal kesimine yaptığı etkiler ise olağanüstü biçimde teşvik edici ve mükafatlandırıcı olmuştur. Türk Devleti 1980 - 2000 döneminde adeta bütün gücüyle finans kesiminin hizmetinde olmuştur. Bu hizmet 1984'te Devletin nakit açıklarını finanse etmek için, Türkiye tarihinde ilk defa, masif biçimde tahvil çıkarıp, piyasadan borç almasıyla başladı. Bu masif borçlanmaya; tahvil ihraç ve halka satışına bankacılar aracılık etti. Bankalar kullanılabilir likit fonlarıyla kendileri de tahvil aldılar. Devlet tahvillerini, günün şartlarına göre çok cazip bir faiz oranıyla satıyor, tahvillere vergi muafiyeti dahil bir takım avantaj ve kolaylıklar da tanıyordu. Kısa bir süre sonra; bankalar, halk, piyasa ve iş alemi Devlet tahvili satın almanın çok kârlı bir iş olduğunu anladılar. Tahvil talebi ve piyasası genişledi. Bankalar tahvil satış ve kendi mubayaalarından temiz, risk-siz çok cazip kârlar elde ettiler. Şirketlerde bilançolarındaki kârlarının her yıl daha büyük bir parçasını, satın aldıkları tahvillerin gelirlerinden sağladılar. Tahvil gelirleri için hiçbir

vergide ödemediler. Bu dönemde yıllık gelirinin tamamını tahvilden alıp bilançoda önemli kâr gösteren -mesela 500 - 600 milyar- ve fakat devlete bir kuruş dahi vergi ödemenen banka ve şirketleri çok hatırlarım.

1988 Ağustosunda Devlet sıcak para operasyonunu yapınca bankalar hemen döviz alım - satım işlerine de girdiler. Dışarıdan Türkiye'ye gelen sıcak paraların devreye (pipeline) akışına tavassut ettiler, komisyonlarını aldılar. Kısa bir süre sonra dışarıda kendileri için de döviz kredisi bulup, dövizini Türkiye'ye getirdiler. Merkez Bankası'na devrettiler. Döviz karşılığında aldıkları Türk Lirası fonlarını kendi hesaplarına Devlet tahviline yatırdılar. Bir yıl sonra Devlet onlara enflasyon oranının çok üstünde faizler ödedi. Aldıkları faizlerle; enflasyon oranının altında belirlenen döviz kurları üzerinden döviz satın alıp Türkiye'ye getirdikleri ilk kredileri ve onun komisyonlarını geri ödediler. Fakat ellerinde TL. olarak gene de önemli bir bakiye kaldı. Bu bakiyeleri de dövize çevirdiklerinde gördüler ki, sözünü ettiğimiz döviz operasyonunda reel olarak en az % 34, çok defa % 40 hatta bazen % 50'nin üstünde reel getiri elde etmişlerdir.

Böylece 1980 - 2000 döneminde bankalar kazandılar, mantar gibi çoğaldılar. Türkiye'nin hemen her caddesine, pazarına, çarşısına yayıldılar. Bankalar, borsa acentaları,

simsarlar, komisyoncular ve onların çevresinde, mevduat sahipleri, tahvil alıcıları, repocular, şirketin fazla nakit fonlarını, hatta şirketin işletme sermayesinden kaydırdıkları ek kaynakları tahvile, repoya yatıran şirket sahip ve sorumluları, hatta elindeki ufak parayı bile hemen bankaya faize yatırıp beş-on kuruş kazanan memur, emekli, işçiden oluşan büyük ve canlı bir finans ve rant lobisi ortaya çıktı.

1988 - 1999 döneminde Türkiye bir sıcak para, rant ve her türlü spekülasyonun cenneti oldu. Böyle bir ortamda Türkiye'nin dış borçları, yıldan yıla sıçrayan oranlarda arttı. Dışarıdan gelen sıcak dövizlerin Türk Lirasına çevrilmesi ve Hazine bono ve faizlerine yatırılması ile Hazinesin iç borç stoku da hızla yükseldi. İç ve dış borç stokundaki kabarma daha 1990 başlarında bir kriz hattına doğru yaklaşmaya başlamıştı. Türkiye veya Dünyadaki ufak bir olay bu hatta bir kopmaya yol açabilir; parasal ve reel ekonomilerde bir kriz yaratabilirdi. Korkulan bu ihtimal 1994'te gerçekleşti. 1994 başında Hükümet birtakım ödeme taahhütlerini, Merkez Bankası'ndan sağladığı kaynaklardan karşıladı. Beklenen; bu paraların Hükümetin borç taahhütlerini azaltmak yanında o zamana kadar hep olumsuzluk içinde oyalanan borsaya gitmesi, borsaya bir canlılık kazandırmasıydı. Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı. Merkez Bankası'ndan çıkan ek kaynak-

lar borsaya değil dövizde döndü. Serbest piyasada döviz kurları yükselmeye başladı. Devlet, her zamanki hatalı davranışını bu olayda da sergileyerek döviz kurlarının piyasada, ekonomideki normal gelişmelere göre yükselmesine müsaade etmedi. Merkez Bankası müdahale ederek masif bir biçimde döviz rezervlerini kullanarak kuru sabit tuttu; fakat hızla rezervlerini kaybetti ve bir süre sonunda döviz rezervleri iyice alçaldığından döviz piyasasından çekilmek zorunda kaldı. Kurlar hızla yukarı fırladılar, kambiyo piyasasındaki yanlış hesap bir krize dönüştü. Kriz, ekonominin reel kesimini de derinden sarstı. Çünkü bu kesim de yıllar süren hatalar, baskılarla zaten zayıflamış, güçsüzleşmişti. Krizin etkisinde 1994 yılında GSMH % 4'lük bir düşüş kaydedti. Fakat kriz daha fazla derinleşmeden önemli bir fiili devalüasyonla (% 140) yavaş yavaş bir şekilde krizden çıkıldı⁽⁴⁾.

1995-1996-1997 yılları ekonomi için bir nekahat dönemiydi. 1994 krizinde, istenmeyerek de olsa yapılan yüksek oranlı fiili devalüasyon reel kesime yardımcı oldu. Fakat depresyon içinde bir reel kesime karşı canlı, agresif bir finans kesimi-

nin, güçlü bir dış borçlanma lobisinin sürüşmelerinden doğan çeşitli sorunlar gene de hükümetleri meşgul ediyordu. Hükümetlerin tutum ve alışkanlıkları hep güçlü finans kesiminin borçlanma lobisinin paralelinde idi. Bu arada 1997 ortalarından itibaren dış alanda Türkiye bakımından önem taşıyan bazı yeni gelişmeler oluşmaya başladı. 1997 yılında Çin kambiyo sistemini gözden geçirerek döviz kuru önemli ölçüde devalüe etti. Çin'de 1997'ye tekaddüm eden yıllarda hiçbiri yılda % 20'yi geçmese dahi yinede önemli bir enflasyon dönemi yaşamış ve döviz kuru hissedilir bir biçimde fazla değerlenmiş duruma düşmüştü. 1997 devalüasyonu bu durumu cesaretle düzeltti ve devalüasyon çok başarılı oldu, başarılı sonuçlar verdi. Çin devalüasyonu, komşu devletlerin dış pazardaki rekabet güçlerini zayıflattı. Zaten bu devletlerde yakın geçmişte çok küçük oranlarda olsa bile bir devalüasyon birikiminden geçmişlerdi, döviz kurlarının etkinlikleri azalmıştı. Çin devalüasyonundan bir süre sonra komşuları olan devletler (genellikle Asya kaplanları adıyla bilinen Tayvan, Singapur, Malezya, Honkong, Endonezya, Kore gibi devletler) paralarında önemli oranda devalüasyonlar yaparak hem kurlarını daha gerçekçi düzeye oturtular hem de ekonomilerini Dünya pazarlarında daha güçlü, rekabete daha yatkın bir düzeye getirdiler.

⁽⁴⁾ Bu krizle ilgili olarak daha fazla bilgi almak isteyen okurlarımız "Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi"nin Ocak 1999 nüshasındaki "Türkiye'de Ekonomik Krizin Temelindeki Nedenler, Bunalımdan Çıkış Yolları" başlıklı Ekonomik Yorumlar bölümünü okumalarını salık veririm.

Çin'den sonra, Asya kaplanlarını da yaptıkları bu birbirini izleyen devalüasyonlara karşı Türkiye'nin de dış pazarlarda kaybolan rekabet gücünü telafi etmesi; bu gücü eski haline getirecek ölçüde kendi kurunu da ayarlaması gerekirdi. Türkiye bunu yapmadı, olaylara seyirci kaldı. Döviz kurunu her zamanki minval üzere enflasyon oranının altında ayarlamaya devam etti. Döviz kurunu hem iç pazarında, hem de Dünya pazarlarında fazla değerlenmiş niteliği daha da arttı, ağırlaştı. Sonuçta Türkiye tekstil, deri mamulleri v.s. gibi Asya Kaplanlarıyla Dünya pazarlarında rakip olduğu pek çok konuda ihracat yapamaz hale geldi. Daha da vahimi bu konuda Türkiye kendi pazarında bile Asya Devletlerinin uygun kurlarıyla ucuz gelen mamullerinin istilasına uğradı. Türkiye kör, hatalı politikalarıyla hem ihraç pazarlarını terk etti, hem de iç pazarında rakiplerinin ucuz mallarına mağlup oldu. Anadolu'nun üretim bölgelerindeki kriz daha da arttı. Bu arada 1998 sonbahar başlarında Rusya'da kendi parasını art arda iki kerede % 50 dolayında devalüe etti. Rus pazarını kaybetmemek ve Asya Devletleriyle olan rekabet handikapımızı kısmen de giderebilmek için Türkiye'nin de asgari Rusya'yı izlemesi ve ona paralel devalüasyonlar yapması tutabileceği en makul yol olurdu. Türkiye bu aşamada da hareketsiz ve seyirci kaldı. Kurunu her zamanki gibi enflasyon oranının gerisinde tespit etti, tere-

düt içinde bekledi. Reel ekonomideki basınç her geçen gün biraz daha arttı.

O dönem dışarıdan Türkiye'yi izleyen bir yabancı uzman, Türkiye'nin; Türkiye'de yabancılara veya varlıklı Türklere ait TL. fonlarının ucuz dövizle rahatça ve ucuzla yurtdışına çıkarılabilmeleri için döviz kurunu adeta kasten fazla değerlenmiş (ucuz döviz) durumda tuttuğu kanısını edinebilirdi. Herhalde Türkiye'de TL. birikimi olan veya Türkiye'deki varlıklarını kolayca Türk Lirasına çevirebilen uyanık bıyıklı Türk ve yabancı kolayca bu kaniya vardı. 1998 Eylül-Ekim döneminde kambiyo pazarında TL. ile döviz alımına büyük bir hücum başladı. Bir ayda 7.5 milyar dolarlık döviz dışarıya kaçırıldı. Kaçış zamanla azalarak ta olsa bir süre devam etti. Merkez Bankası döviz rezervleri de büyük bir düşüşle karşı karşıya kaldı, panik başladı. O şartlarda bile Türkiye döviz kurunu ciddiyetle ele almakta tereddüt ediyordu. Sonra akli başında kimsenin beklemediği bir hareket yaptı. Dışarıya kaçan dövizini geri getirmek bahanesi ile, Devlet borç tahvillerinin yıllık faiz oranlarını o günlerde cari % 94 düzeyinden birden önce % 146'ya, kısa bir süre sonrada % 154'e çıkardı ve bu fantastik faizlerle çok büyük miktarda tahvil ihraç etti. Ucuz dövizle dışarı kaçan fonlar yeniden Türkiye'ye geri dönmeye başladılar. Dışarıda öteden beri dövizli olanlar az veya çok

dövizlerini geri getirdiler, TL'ye çevirip % 154 faizle tahvillere yatırdılar. Türkiye içinde de TL.'si olan her uyanık süper yüksek faizli tahvillerden aldı ya da parasını o faizlere göre belirlenen repolara, mevduat hesaplarına yatırdı. Finans kesimi mutluydu, canlıydı. Buna karşılık reel kesimdeki kriz daha da yoğunlaşmıştı. Medya her gün kapanan yeni fabrikalar, yeniden sokağa döken yeni işten çıkarılan insanların acı hikayelerini anlatıyordu. Başlangıçta Hazinenin elide biraz hafiflemişti. Fakat yapılan operasyonla büyük bir iç borç (ana para) yükü, özelliklede gelecek için korkunç bir faiz yükü altına da girmişlerdi. Tahminler iç ve dış borç faiz yükünün 1998'deki 7 katrilyondan 1999'da 11 katrilyon liraya, 2000 yılı içinde 21 katrilyon lira düzeyine fırlayacağını gösteriyordu.

1999'un ilk üç ayından sonra Hazine ödeme mükellefiyetlerini karşılamakta ciddi gecikme ve sıkıntıya düştü. 1999 Nisanından itibaren bu sıkıntılar vahamet derecesine erişti. Hesaplar 1999 Haziranında Hükümetin pek çok önemli gider ve ödeme mükellefiyetini hiç yerine getiremeyeceğini göstermeye başlamıştı. Ortalıkta yeniden borç alabilmek için baş vurulabilecek bir kaynak ya da bir olanakta gözükmüyordu, sıcak para akımı dahi durmuş gibiydi. Deniz bitmişti,

gemi kesin karaya oturacaktı⁽⁵⁾. Nisan seçimlerinden sonra iş başına gelen yeni Hükümet sayın Ecevit'in deyimiyle "baş vurulacak başka hiçbir tedbir kalmadığını" görerek IMF'le masaya oturdu. 1999'un son 6 - 7 ayı uzun müzakereler ve ön tedbirlerle geçti. 1999 sonunda Para Fonuyla Bir "stand-by" anlaşması imzalandı ve 1 Ocak 2000'de anlaşma yürürlüğe girdi.

Para Fonuyla stand-by müzakereleri sürerken Hükümet ekonomide bazı strüktürel değişiklikler yapan ve enflasyonun kaynağı bir ta-

⁽⁵⁾ Bu vesile ile, "Ekonomik Politika Üzerine İncelemeler - Yorumlar" İstanbul 1994 adlı kitabımın ön yazısının sonu ile kitabın sonundaki "Türk Ekonomisindeki Döviz Sorunu" adlı yazının bitimine koyduğum şu iki cümleyi okurlarımızın dikkatlerine sunmayı faydalı görüyorum: "Öyle görünmektedir ki, fırsatçı, popülist politikacı takımı dışarıda ve içeride borçlanıp günü gün etmek olanağı mevcut olduğu sürece, Ekonomik Politikada kendiliklerinden hiçbir bilimsel ve ciddi politika ve tedbire başvurmayacaklardır. Böyle bir tutuma girmeyeceklerdir. Oysa Devlet gemisi, fırtınalı bir denizde kayalıklara doğru hızla sürüklenmektedir" Ocak 1994. "Bu politikalar (intihar üçgeni politikaları kast ediliyor) Türkiye'yi mutlak ve mutlak çöküntüye götürecektir. Defaetle izah ettiğim gibi sorun yalnız dış ödemeler dengesi sorunu değildir. Ekonominin bütününün çöküşü söz konusudur..." Bu yazı ilk "Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi"nin 1991 Ocak nüshasında yayınlanmıştır.

kım uygulamaları (erken emeklilik gibi) yürürlükten kaldırılan kanuni değişiklikleri Meclisten geçirdi. Merkez Bankası da Nisan seçimlerinin akabinde döviz kurunun günlük ayarlamasını, yılın ilk aylarındaki kayıpları da telafi edecek şekilde, enflasyonun üstünde yapmaya başladı. Bu uygulamaya yıl sonuna kadar devam etti. Böylece 1999'da döviz kuru, o yıl sonunda enflasyon oranına paralel bir şekilde ayarlanmış oldu. Hiç olmazsa bu yıl gereksiz ek fazla değerlendirilmiş bir duruma düşmedi. Bu gelişmeleri memnuniyetle karşıladık.

1999 yılında başka ilginç bir gelişme borsa ile ilgili olarak yaşandı. Ekim ayından itibaren yabancılar genel endeksi 5600-5700 gibi çok düşük bir düzeyde seyir eden borsada hisse senedi almaya başladılar. Aışlar Kasım ve Aralık aylarında da devam etti. Borsa endeksi 16000 puana kadar yükseldi. Piyasanın içindeki bazı güvenilir kişiler, yabancıların Türkiye'nin Para Fonuyla bir stand-by anlaşması yapmaya hazırlanmasından, özellikle döviz kurunun bir çipaya bağlanacak olmasından cesaret alarak Türkiye'ye döviz getirip sattıklarını, ellerine geçen TL. paraları ile borsada hisse senedi aldıklarını, bu yüzden borsanın hızla yükseldiğini anlattılar. Yabancılar stand-by anlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonrada, borsada hisse senedi toplamaya devam ettiler. Endeks 2000 yılı

Ocak ayı sonları ve Şubat başlarında 20000 - 21000 seviyelerine kadar çıktı. Sonra yabancılar ve tabii onlar gibi uyanık Türk yatırımcılar birden ellerindeki senetlerini borsada boşaltmaya başladılar. Endeks 12000 puan seviyelerine kadar geri geldi. Yabancılar 3-4 ay evvel Türkiye'ye 1 olarak getirdikleri paralarını 3'e katladılar, öyle geri götürdüler. Bu olayı size, piyasa mekanizmaları ile keyfi, geliş güzel oynamanın Türkiye aleyhine ne gibi oyunların tezgahlanmasına olanak verdiğini göstermek için anlattım.

İSTIKRAR PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Şimdi yukarıdaki kısımlarda buraya kadar anlattıklarımızın ışığında 1999-2000 istikrar programının esas içeriğini, gücünü, fazlalıklarını ve eksik, varsa kusurlarını gözden geçirelim. Gözlemlerimizi olabildiğince kısa kısa notlar halinde toplamaya çalışacağım:

1) 2000 istikrar programı; uçurumun kenarında büyükçe bir ekonomiyi, oradan kurtarıp istikrara kavuşturmayı hedef alan bir program ve proje. Böyle bir projenin başarısı Türkiye'de modern manada kapsamlı bir mali kontrol ve disiplini ve projenin başında onu yürütüp, kontrol ve koordine edecek yetkili, güçlü bir proje management'ini (proje idaresinin) mevcudiyetini gerektirir. Oysa Özal'dan beri Türkiye'de mali kontrol ve disiplin çok zayıflatılmış,

dağıtılmış, kısaca etkisiz hale getirilmiştir. Ekonomik politikalarında bir elden sevk ve idaresi, ekonomik politikada çok başlılık ve sorumluluğun dağıtılmasıyla yer değiştirmiştir. Bu durumun bir elde, yetkili ve sorumlu bir Bakanlıkla değiştirilmesi mutlaka gereklidir. İşe ilk etapta Hazine Müsteşarlığının 1980 evvelinde olduğu gibi, Maliye Bakanlığı bünyesinde bir Bakanın yetki ve sorumluluğu altında birleştirilmesiyle başlanılması kaçınılmazdır kanısındayım. Aksi halde bütün ekonomik politikalar ve istikrar gayretleri büyük zarar göreceklerdir.

2) 2000 istikrar programı olaya hemen sadece finans kesiminin görüşü açısından, finansal yönleriyle bakan bir proje. Program, Türkiye ekonomisinin ciddi bir çöküntü içinde bulunan reel kesiminin gereksinmelerini, bu kesimi yeniden sağlıklı bir gelişme ve kalkınma yoluna sokmadan, gerçekte Türkiye'nin sorunlarının arkasının kesilmeyeceğini hiç dikkate almamış. Program, sanki onlar hiç yokmuş gibi, ya da sanki 3-4 yıl sonra devreye gireceklermiş gibi ilk 3 yıl için bize tamamen finansal bir hareket programı sunuyor. Deniyor ki, alacağımız tedbirlerle -hepsi finansal- biz 2000 yılında enflasyonu (TEFE) % 20'ye, 2001 yılında % 10'a ve 2002 yılında da sifıra indireceğiz, ekonomide faiz hadlerini ona göre aşağıya çekeceğiz, faizler düşecek. Başlangıçta döviz kurunu bir çıpa olarak kulla-

nıp, kurun ancak enflasyon hedeflerine paralel ortamda devalüe olmasına müsaade edeceğiz. Kurun durumunu enflasyon sıfırlanınca 3 yıl sonra yeniden değerlendireceğiz.

Siz de bu anlatıma karşı: Anlatılan model içinde, Türkiye ekonomisinin reel kesimlerinin içinde buldukları çöküntünün, bunalımın 3 yıl daha asgari aynen süreceğini; bunalımın müzminleşeceğini, döviz kurunun gerçek enflasyon oranının altında değişmesiyle (ki çıpanın manası budur), ekonominin dış rekabet gücünün daha da zayıflayacağını, dolayısıyla ekonomideki bunalımın geçmişte olduğu gibi daha da şiddetleneceğini belirttiğinizde ise; düşük kredi faizlerinden ihracatçılarda yararlanacakları, ayrıca onlar için düşük faiz oranlı özel kredi paketleri de organize edileceği cevabını vermektedirler. Bizim bu iddialara karşı görüşümüz genelinde şu noktalarda toplanmaktadır: Düşük kredi faizlerinden ihracatçı kadar ithalatçılarda yararlanabilir. Bu takdirde ithalatlarını daha ucuz, daha bol yaparlar. Fazla değerlenmiş döviz kurunun ithalatı artırma etkisi öbür türlü olabileceğinden daha fazla büyür. Düşük kredi faizlerinden kaç ihracatçı yararlanabilir, kaç döviz kazandırıcı iş yapan müteşebbis yararlanabilir! Dışarıdan borç para alıp, seçilmiş bir-iki banka kanalıyla, ihracatçılara ucuz kredi sağlamakta hem zaman alıcı, hem bürokratik ve politik müdahalelere açık

bir yoldur. Nihai analizde de bu, ihracatçıdan dövizini cari kurun üstünde alıp onu ithalatçıya, döviz tüketenlere daha aşağıdan satmak anlamını taşır. Farkı Devlet, yani masum vatandaş ve vergi mükellefi ödeyecektir.

Bir serbest piyasa ekonomisinde döviz kurunun ekonomideki cari faktörler tarafından arz ve talebe göre serbestçe belirlenmesi yerine döviz kuruna ve genelinde ekonomiye böyle çapraşık, keyfi müdahaleler yapmak piyasa sisteminin mantığıyla kesinlikle savunulamaz. Kura yapılan müdahalenin hedefi eğer Türkiye'ye sıcak para akımını yeniden başlatmak ise bence bu batıldır, yanlıştır ve gayri meşrudur. Sıcak para modeliyle Türkiye'ye bir dolar döviz gelirse, azalan ihracat ve döviz kazanma potansiyeli; patlayan ithalat ve döviz giderleri ile gelen 1 dolar dövize karşı memleket 3 belki 4 dolar döviz kaybeder. Ekonominin dış rekabet gücü zayıflar, giderek erir. Ekonominin reel kesimleri olumsuzluğa, sonunda ise çöküntüye düşer. En son varılacak nokta ise ekonominin bir manada sömürgeleşmesidir.

Türkiye'nin ve başka memleketlerin yakın geçmişteki deneyimlerinin ispatladığı gibi; elâlemin sıcak, pahalı, spekülâtif paralarına sarılarak kalkınmaya çalışmak ya da kalkınmayı umut etmek kesinlikle iflas etmiştir. Gidilecek yol, Devlette ve özel kesimde tam bir disip-

linle ekonomide fiyat istikrarını sağlamak; döviz kurunun dış ödemelerin cari işlemlerini yaklaşık dengede tutacak bir düzeye gelişine müdahale etmemek; hatta kurun cari işlemlerde ufakta olsa bir fazlalık verebilecek şekilde değişimini teşvik etmek olabilir. Gerçekçi döviz kurlarına dayalı, istikrar içinde bir ekonominin kısa bir sürede normal gelişme paternine girmesi; uzun vadeli gerçek üretken yabancı yatırımların, kredilerin (kısa vadeli sıcak ve spekülâtif para değil), o memlekete akımının canlanması ve giderek hızlanması beklenir. Böyle bir memleketin yavaş yavaş geçmişten gelen kayıplarını, hatalarını telafi edebilecek bir güce ve pozisyona erişmesi de beklenebilecek normal bir gelişmedir.

3) 2000 istikrar programı başarisı için masif şekilde yeni dış borçlanmalar ve yardımlarla desteklenmesi gereken bir programdır. Yurtdışındaki kısımlarda Türkiye'nin 2000 yılı için öngördüğü % 25 oranındaki enflasyonu tutturabilmek için 14-15 katrilyon liralık bütçe açığını karşılamak üzere 24-25 milyar dolarlık yeni bir dış borç ya da yardıma ihtiyacı olacağı gösterilmiştir. Başka ihtiyaçları ile birlikte 2000 yılında Hazine'nin 50 milyar dolarlık bir döviz ya da borç bulma operasyonu ile karşılaşması da söz konusudur. 2000 konsolide bütçesinin açığını kapatmak üzere ekonomiye enjekte edilmesi gereken 24-25 milyar dolarlık

yeni dış kaynağa rağmen, 1999'dan 2000'e sarkan enflasyonist baskılar sebebiyle, 2000 yılı için öngörülen % 25 enflasyon hedefinin genelde tutturulamaması olasıdır. İ da vardır.

4) 1999 yılı sonu itibariyle Türkiye'nin dış ve iç borç stoku: 105 milyar dolar dış, 23 katrilyon lirası (cari kurlarla 40-41 milyar dolar) iç borç olmak üzere yaklaşık 145-146 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır. Borç stokunun 190 milyar dolarlık GSMH'ya oranı % 75'in üstündedir. Bu borç hacmi, yoğunluğu, kompozisyonu (borcun yaklaşık 1/3'ü vadesiz veya çok kısa vadeli-dir) itibariyle, kişi başına yıllık geliri 3000 doları aşmamış, yıllık ihracat 25 milyar dolar düzeyinde bir ekonomi için kriz hattında bir borç olarak kabul edilebilir. En ufak bir olayda dış ve iç borç stoku Türkiye'nin başına ciddi dertler açabilecektir. Bu durumda Türkiye için yapılacak istikrar programlarında, çok büyük zorunluluklar, imkansızlıklar olmadıkça borç stokunun artırılmaması, artırılabaksa artışın asgarinin en gerisinde tutulması gerekecektir. Oysa 2000 istikrar programı masif yeni dış borçlara dayanılarak hazırlanmıştır. Bu program önümüzdeki 3 yıl da böyle uygulanırsa, 2002 yılı sonunda Türkiye'nin iç ve dış borç stoku kuvvetli bir olasılık içinde 200 milyar dolara tırmanacaktır. 2002 yılında borç stoku 200 milyar dolara yaklaşmış, reel ekonomisi içinde

bulunduğu bunalımlardan çıkamamış, belki de bunalımları daha da artmış, derinleşmiş bir Türkiye tablosu bana derin bir huzursuzluk vermektedir.

5) İstikrar programı ile ilgili olarak vereceğim daha birkaç işaret ya da soracağım soru var. İlk aşamada istikrar programının öncelikli hedefi enflasyonu önlemektir. Bunun için % 20 - 25'lik bir hedef verilmiş; memurun, işçinin, ev sahibinin herkesin buna uyması istenmiştir. Döviz kuru da % 20'lik bir çığaya bağlanmıştır. Fakat 2000 yılı bütçesine baktığımız zaman aynı disipline uyulduğu kanısını edinmemekteyiz. 2000 yılı bütçesinin borç faiz ödemeleri dışında kalan cari giderlerde konsolide bütçe kısmının ödenekler toplamı 26 katrilyon liradır. Bu ödenek düzeyi bir evvelki yılın aynı cins ödenek toplamından % 60-65 daha fazladır. 1999 yılı bütçesinin yıl sonundaki fiili rakamları alınarak bir karşılaştırma yapıldığında 2000 yılı bütçe ödenekleri gene de geçen yılın fiili sonuçlarından % 46 oranında yüksek görünmektedir. Edindiğim izlenim politik kadrolarımızın ve üst düzey bürokrasimizin kendilerini herhangi bir sıkıntıya sokmak istemedikleridir. Ciddi bir istikrar programında bütçe ödeneklerini bir veya birkaç yıl zorlu biçimde düşürmek gerekeceği açık bir gerçektir.

Ekonomi büyük bir sıkıntı içinde iken, herkesten fedakarlık bekle-

nirken Devlet lüks içinde yaşayamaz. İstikrar programları dönemlerinde bütçe dışı fonları da sıkı bir kontrol altında tutmak gerekir. Bu programda onun da yapılmadığı görülüyor.

Halen Devletin ödenmemiş durumdaki birikmiş iç borçlarının önemli bir kısmı 1998 sonunda yapılan hatalı, çok aşırı faizlerle alınmış haldedir. Bu borçların ağır faiz yükü bu yıl ödenecektir. Bir kısmının (zannederim 10 katrilyon lira civarında) bu yıl ana paralarını ödemekte gerekecektir. Bu kütleli ödemeler, dışarıdan borç alınarak, onların hasılatıyla karşılanırsa dahi ekonomide fiyat istikrarını tehdit edebilirler.

Bu kısımdaki açıklamalarımız özetlersek denilebilir ki, 2000 istikrar programının finans yönü hayli yumuşaktır, zayıftır. Programın enflasyon haddini yakalama şansı arttırılmak istenirse finans yönü üzerinde açıklamalarımızı durarak bir güçlendirme yapmak gerekecektir. Şu tedbirler üzerinde durulabilir:

a) 2000 yılı Konsolide Gider Bütçesinde, bir tasarruf seferberliğine girilerek bütçe ödemelerinde en az % 15-20 dolayında bir düşme sağlanmalıdır.

b) Bütçedeki özelleştirme gelirlerinde, bütçenin ne kadar üstünde bir gerçekleştirme sağlanırsa, enflasyonla mücadele başarıya o kadar daha yaklaşacaktır. Özelleştir-

mede galiba biraz daha hıza ve cesarete ihtiyacımız var.

c) Devletin bu güne kadar tahakkuk eden vergi alacaklarından tahsil edilemeyip bakiye durumuna düşmüş kısmının, bu yıl büyük ölçüde tahsili için tedbirler (idari seferberlik, verginin aslını tamamıyla ve defaten ödeyenlere cezaları için bir af çıkarılması gibi...) araştırılmalıdır.

d) Devletin genelinde çok yüksek faizlerle alınmış cari iç borçlarının ana paraları için (Bu yıl ki faizlerinin ödenmesi zaten bütçede öngörülmüştür) çeşitli ihtiyari veya mecburi konversiyon senaryoları (Borçlara cari faiz oranlarının biraz üzerinde -% 8-10 faiz vererek- ana paranın tamamını uzunca bir vadeye bağlamak gibi) ele alınıp incelenmelidir. İstikrar programı çerçevesinde mevcut iç borçların nasıl tasfiye edileceği ya da düşük faizli yeni borçlarla nasıl değiştirileceğini özellikle dış borç kaynaklarının iç borçların azaltılması, tasfiyesi ya da ne ölçüde ve nasıl rol oynayacağını açıkça bilmeye gereksinim vardır.

Buraya kadar ki açıklamalarla 2000 yılı istikrar programını ana hatlarıyla bir değerlendirme süzgecinden geçirdik. Programın eksik, kusur ve fazlalarını ortaya koyduk. Ben bazen dolaylı da olsa, gereken yerlerde sorunlara karşı kendi alternatif görüş ve tekliflerimi de belirttim, ileri sürdüm. Bunlar üzerinde ayrıntılara da girmek isterdim. Fakat süremiz bitti, vaktimiz kalmadı. İlgi duyanla-

ra bu konularda vaktiyle yayınladığım bir yazıyı (Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi'nin Nisan 1999 nüshasındaki, "Seçimlerden Sonra Görmek İstedığımız Ekonomi" başlıklı yazı) okumalarını salık vererek konuşmamım bu bölümünü bitirmek istiyorum.

SEZAI ONARAL: Sayın Kurdaş üstadımıza çok teşekkür ediyoruz. Bir saati aşan çok tatlı bir sohbet çerçevesindeki eleştirilerini saygı ile karşılıyoruz. Ancak bu eleştirilerin çok büyük bölümü, şu anda gündemde olan Sayın Maliye Bakanımıza yönelik. Kendisinden de az önce bir telgraf aldık. Bu toplantıya katılmayacağı şeklinde. Bunu sizlere arz ederim. Ancak kendilerinde aldığımız söz çerçevesinde, Sayın Kurdaş üstadımızın bu çizgide anlattığı vahim tablo karşısında, korkarım Nisan toplantısına katılmaktan vazgeçecekler. Bu toplantıya Sayın Bakanımızın teşrifleri halinde sayın Kurdaş'ı tekrar misafir olarak beklediğimizi ifade etmek isterim. Şimdi sorulara geçeceğiz, benim de şahsi bir sorum saklı kalmak kaydıyla, değerli meslektaşlarımızdan bu konudaki görüşlerini kısaca ve Sayın Kurdaş'a hitaben günde me getirmelerini rica ediyorum. Bunun Sayın Güvemli.

OKTAY GÜVEMLİ: Teşekkür ederim Sayın Başkan. Sayın Kurdaş'ı ilk defa dinledim. Maalesef ömrümce çok şey kaçırmışım, onu da anladım. Kendisine çok teşekkür

ederim. Özellikle kalın çizgi ile geçmişten bugüne getirdiği ve bizim aklımızda birçok istifam yaratan sorunlara da geçmişle ilgili, cevap veren bir konuşmadı, teşekkür ederim. Bugün hepimiz yaşıyoruz da, şu geçtiğimiz 40-50 senedir olup bitenlerin ana hatlarıyla ve özellikle yapılan hataları belirtilici bir konuşma oldu. Ben çok yararlandım, kendilerine teşekkür ediyorum. Odama da -İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası- böyle bir güzel imkanı verdiler, onu temin ettiler, kendilerine teşekkür ediyorum.

Şimdi, tabii Sayın Kurdaş'ın süresi de bitti, tam bugünkü istikrar programlarını konuşacaktı, yani belki de şunları bunları yaptılar diyecekti.. Sözü'nün başında, tam uçurumun kenarındaydık istikrar programı yaptılar dedi. Konuştu, sonunda da şöyle bir şeye geldi; yani bu istikrar programı istikrarsızlık programıymış gibi öyle bir havada bitti. Verdikleri örnekte, benim çok üstünde durduğum, bu iç borçlanma meselesi idi. Yalnız bir şeyi tam anlayamadım; 23 katrilyon iç borç dediler, sanıyorum bir o kadar da 22 katrilyon lira kadar da faizi var onun, iç borcun hepsi 46 trilyon liradır. Bütçenin gelirleri 34 katrilyon lira dediler, onun 24 katrilyon lirası vergi ve kıyaslama şöyle yapılıyor. İşte 46 katrilyon lira ödenecek, bunun da kaynağı 24 katrilyon liralık, yani onun yaklaşık yarısı kadar olan vergi geliri. Çıkamaz bu, istikrar

programının da başlangıç noktası bu.

Sayın Kurdaş'ın belirttiği çok önemli bir nokta daha vardı, o da şu: bu istikrar programında bu işler ne olacak. Yani iç borçlanmanın altından nasıl kalkılacağı. O hep istikrar programının bizim aklımızda olan istikrar programının başarısızlığının kaynağı oluyor. Yani biz hep onu söylüyoruz, istikrar programının başından beri, iç borçta bir çözüm getiremeyen bir istikrar programı olamaz. Bunda yanılıyor muyum bilemiyorum. İç borç meselesini dış borç haline çevirmek, temeli bu işin, Yani 110 milyar dolar. Sayın Kurdaş resmi rakam olarak 104 milyar dolar dış borç var dedi. Onun 17 milyar dolarlık kısmının anapara ve faiz olarak bir ödemesi de var, bir de ithalat ihracat farkı 20 milyar dolar dış ticaret açığı var, 37 milyar dolar zaten Devletin kayıtlarında görünen bir dış borcu var, bunu ödeyecek de. Ayrıca anapara ve faizi yaklaşık 46 milyar dolar, belki şimdi biraz daha artmıştır, 50 milyar dolar diyelim. Siz tabii ana paradan hareketle onu da 25 milyar dolar dediniz. Belki faizi belirli bir yerden çıkartacak, 50 milyar doları da onun üzerine ekleyecek ve 150 milyar dolar olacak dış borç, mizansen bu. Şimdi 17-20 milyar dolar dış ticaret açığını ödeyeceksiniz, 17 milyar dolar dış borcun anapara ve faizlerini ödeyeceksiniz, 37 milyar dolar bulacaksınız, 20 milyar dolarınız var,

Merkez Bankası'nda. Bunun üstüne 50 milyar dolar bir yerlerden bir şey bulacaksınız, 25 milyar dolar dedi Sayın Kurdaş ve böylece ne yapmış olacaksınız, işte dış borç 150 milyar dolara çıkacak.

Şimdi ben ilk defa bir şey duydum; 150 milyar dolara çıktığı halde ne olur burada ilk kez konuşuldu, onu içinde Sayın Kurdaş'a ayrıca teşekkür ediyorum. İnsanın kendi hatalarını Dünyanın kapitalist sistemine küreselleşme dolayısıyla ödetmesi 50 milyar dolar dış borcu almanız. Ama bu ne getirir. Ne götürür hükümetin de söylediği bir şey yok, iktisatçılarımız da fazla bir şey söylemiyorlar. Ama 150 milyar dolar dış borç karşısında biz ne oluruz, ilk defa ipuçları şeklinde o da, çok fazla bir ayrıntısı yok. Onları söylediler teşekkür ediyorum. Ben Sayın Kurdaş'tan şunu öğrenmek istiyorum. 45 katrilyon lira iç borç var, bunu da dış borca çevrilme imkanı ve kendi imkanlarımızla ödenme meselesi, ne ölçüde başarılı olur. Sayın Kurdaş siz kesin olarak bunu söyleyebiliyor musunuz. Sayın Kurdaş bu mümkün değildir, bu iç borç dış borca çevrilemez öve istikrar programı bir istikrarsızlık haline bu iç borç dolayısıyla gelebilir diyebilir misiniz. O noktanın açıklanmasında bir yarar görüyorum. Lütfederseniz memnun olurum.

Bir de şu var, Sayın Kurdaş onun da üzerinde duramadı, belki zamanı yoktu. Şimdi iki şey getirdi-

ler. Dediler ki, % 25, birde % 20 lafı var bu enflasyon ve devalüasyon bundan daha fazla olmayacak. Şimdi belki zamanı gelmedi, Ocak Şubat enflasyonunu toplarsanız % 10'u geçtiniz. Yani baştan Mart, Nisan sonun geldiğiniz zaman ki, öyle diyor kendileri, Devlette öyle diyor, gözden yine geçirmeliyiz bunu, ama dur bakalım ne olur görelim. Yani % 11 nispetindeki, yine devalüasyonun biraz altında kaldı galiba, iki ayda % 11 enflasyon var, bu % 11 enflasyon yıl içindeki % 25 enflasyon hedefini ne hale getirebilir önümüzdeki aylarda, lütfedip açıklamada bulunursanız, o konuda da ikinci öğrenmek istediğim o. Osmanlı ile ilgili küçücük bir şey ifade edeyim. 1500 yıllarının sonuna doğru, Osmanlı ayakta dururken iki kaynağı vardır; birisi yeni bir yeri zapt etmek, oranın gelirlerini alıp harcamak, birisi de % 3 ipek yolundan gümrük vergisi almaktır. Yani Osmanlı'nın dayandığı bu iki ana kaynak vardır. Tabii fetihler bitince 1500 yıllarının sonunda 1600'lerde., o iki kaynaktan gitti. Birisi yeni fetihler durdu, birisi de Amerika keşfedildi, ipek yolunun yolu değişti, Osmanlı onu kaybetti. Yani bu iki meseleden dolaydır, 1600 yılları ortalarında Osmanlı'nın mali dengesinin bozulması. Ama Osmanlı sonuna kadar, 19. yy.da dünyunu umumiye kadar çok kesin hesaplara sahipti. Bakınız Osmanlı'nın ilk ayı Muharrem ayıdır.15 Muharremde Osmanlı gelirlerini tahakkuk usulü aldığı için

ve vergilerini de üç ay tahsil ettiği için, Mart ayında tahsilatını yapabilmek bakımından bir sene öncenin gelir ve giderlerinin kesin hesabını 15 Ocakta yapmak zorundadır, sistemi bu. İlk ay ortasında Divana, yani bakanlar kuruluna % 2 hata ile bir sene öncenin kesin hesaplarını getirmek mucizedir. Bunu özellikle belirtmek isterim.

İkinci hususta, bir şey daha söyleyeyim size. 1750 senelerinde İngilizler dış ilişkilerinde asalet, ailelerden hep gelir. Yani Osmanlıya 1750'de bir İngiliz sefiri gelmiş. O diyor ki; benim dedem de 1680'lerde buraya gelmişti diyor. Kimdi dedemiz diye soruyorlar,1750 senesinde oluyor bu olay. Ertesi gün onun önüne dedesi ile olan yazışmalarını getirip koyuyorlar. Bu da Osmanlı düzeninin,arşivinin gücüdür. Şimdi birisi gelse İngiliz sefirlerinden, 80 sene evvelki durumu, dedesinin yazışmalarını önüne koyabilir miyiz diye de düşünüyor insan. Teşekkür ediyorum.

SEZAI ONARAL: Oktay Güvemli hocamıza çok teşekkür ederiz. Yalnız bundan böyle soruların anekdotları dahil,sadece esasa müteallik olarak sorulması mecburudur. Sayın Ahmet Bayrak buyurun.

AHMET BAYRAK: Sayın Kurdaş'ın saptamalarına yüzde yüz katılıyorum. Türkiye ekonomisi çok kötü bir durumdadır,bu kesin. Bunun için uzun tahlillere hiç gerek yoktur. Bir ülkenin başarı öyküsü

fert başına düşen milli gelirdir. Yani ekonomide ne kadar başarılı olmuştuz; fert başına milli gelirdeki değişimle; o ölçüdür. Bundan daha bilimsel bir ölçü yok. Şimdi 1950 yılında Türkiye'nin fert başına düşen milli geliri 200 dolardı. 1992'de fert başına düşen milli geliri 1600 dolar, yani 40 küsur yılda sadece 8 kat artmış. Şimdi mukayese edelim. Güney Kore'nin 1950 yılında fert başına düşen milli geliri sadece 87 dolardı. 1992'de fert başına düşen milli geliri ise 4.500 dolar, tam 60 kat. Birde Japonya ile mukayese edelim. Japonya'nın 1950 yılında fert başına düşen milli geliri 133 dolardı. Bu uluslar arası istatistiklerden aldığım rakamlardır. 1992'de 25.600 dolar, yani 200 kat ediyor. Şimdi Türkiye şöyle kalkındık, böyle kalkındık, onun konuşulacak tarafı yok ve yüzde yüz katılıyorum. Bu istikrar programı nereye götürür? Üç yıl nefes alırız, enflasyon fazla artmaz, sıkıntıya düşmeyiz. Çünkü bize borç verecekler. Neden borç verecekler, bizi kurtarmak için mi? Değil. Paraları var, yatıracak yer arıyorlar, Türkiye'nin bir de jeo-politik durumu var. Bu parayı verecekler ve bu para bizi 3-4 sene idare eder. Ama bu paranın ödeme zamanı geldiği zaman ne olacak, onun hesabına yapan yok. Bu konuda da Sayın Kurdaş ile aynı fikirdeyim. Düşünemiyorum 4 sene sonra ne olacağını.

Sayın Kurdaş'a katılmadığım ve

noksan bulduğum bir nokta var. Meseleyi çok iyi ortaya koydular ve dediler ki, Türkiye bir felaketin kenarına gelmiş. Neden geldi buraya? Çok güzel ortaya koydu ama çözümünü yarıda bıraktılar. Dediler ki, mali disiplinsizlik, çok genei bir kavram. Nedir, niçin ve şuna dayadılar; borç alındı. Peki neden borç alındı? Çok mu yatırım yaptık? Bir Devlet durup dururken borç alır mı? Eğer çok yatırım yapmış olsaydık, milli gelirimiz, rakamları kendileri de söylediler % 3 artmış. Demek ki, çok yatırım yapmamışız. Peki memurlarımıza çok mu para verdik, çok mu maaş verdik? Onu da vermedik, bürokrasiyi yıktık. Peki kamu hizmetinin kalitesini mi artırdık? O da yok, çaldık mı, ne yaptık, niye yaptık bunu, olacak şey değil. Vergiyi almadan kalkınmaya kalkarsanız, geleceğiniz nokta budur ve bu konuda ben sizi çok takdir ediyorum. Siz kendi konunuz olmayan bir yerde, çok büyük bir başarı gösterdiniz. Sizin için eğitim, bir hobi idi. Türkiye'nin Ankara'nın o kırsal kesiminde kişisel gayretinizle bir üniversite kurdunuz. O üniversite, Türkiye'nin en iyi üniversitesidir ve bu kişisel gayret ile yapılmıştır. Para babası değildiniz, onlar kolay kurullar. Sizin paranız da yoktu, kişiliğinizi ortaya koydunuz, gece gündüz çalıştınız, o üniversiteyi bugünkü haline getirdiniz. Ama Maliye Bakanı olarak vergiye hiçbir şey yapmadınız.

Vergi meselesini konuşalım. Bence Türkiye'deki iktisatçıların büyük bir kusuru vardır. İktisadi Amerika'da yazılmış ya da İngiltere'de yazılmış iktisat kitaplarından okudular ve o kitaplarda, bir iktisat kitabında vergi meselesinden bahsetmez, niçin bahsetmez? Çünkü Amerika'lı için, İngiliz için bir vergi sorunu yok, neden bahsetsin. Ama Türkiye için vergi birinci derecede sorundur. Bu sorunu çözmeden, kalkınmayı bir noktaya getiremezsiniz. Ben 20 yıl önce aynı şeyi söylemiştim. Boşuna konuşuyorsunuz dediniz, istikrar programının birinci maddesi mali deseydim falan, yuvarlak değil. Birinci maddesi vergi nasıl alınacak. Siz Maliye Bakanı olarak vergi örgütünde hiçbir şey yapmadınız. Sizden sonra gelenlerde hiçbir şey yapmadı ve Türkiye bu noktaya getirildi. Bunu kabul edelim ve bu konuda tartışalım. Sizin her toplantıya gelmenizi çok istiyorum. Çünkü son derece dürüst, bilgili ve gerçeği kabul eden bir kişiliğiniz var. Size büyük saygım var ve lütfen gelin, çünkü ben bu topluluğa da bunu anlatamıyorum, çok özür dilerim.

SEZAI ONARAL: Efendim Sayın Bayrak'a teşekkür ediyoruz. O da, deyimimi bağışlayın vergiyi kafasına takmış. Maliyeciler için bir özeleştirisi var, ben de dahil olmak üzere. Bizde bu verginin ekonomik boyutunu göz ardı ederek genelde uygulamalarımızı sürdürüyoruz.

Şimdi Sayın Eski Maliye Bakanımız, ekonomik olaylarla ilgili değerlemesini yapıyor, bir eski üstadımız aşağı yukarı aynı kuşaklarda beraber Bakanlıkta çalışmış büyüğümüz, vergi ile ekonomiyi gündeme getiren veya herhangi birisini göz ardı etmeyen bir model içerisinde biraz kafa yormamız gerekmez mi. Ben Maliye sınıfındaki arkadaşlarım için söylüyorum bunu, ama vergi ile sadece vergi olarak değerlendirip, örnekler var biliyorsunuz, daha önce yapılan vergi yasaları var biliyorsunuz, Ahmet Bayrak Beyin dediği gibi Amerika'da okunan iktisadi, bizim ülkemizde uygulanabilir bir iktisat haline getirmek de, kusura bakmanın baylar hepimizin görevi, bu arada yerimizi almamız. Gerçi biz, İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası olarak son 6-7 aydır bu ekonomik konulara eğiliyoruz. Fakat dikkat ederseniz bu konu, bizim tatsız vergicilikten bir gömlek daha iyi, öyle değil mi? Onun için Sayın Ahmet Bayrak üstadımıza Sayın Kurdaş ile ilgili dediklerine katılıyorum. 1960'lı yıllardan beri Türkiye'nin ekonomisinde fikri olan, bunu uygulayan, tarihi birikimi ile birçok noktalarda ders verecek bir büyüğümüzü her toplantıya bekliyoruz. Ben söz hakkımı fazla kötüye kullanmamak için, iki arkadaşımıza daha söz vereceğim, yalnız Sayın Kurdaş daha öncekilerini unutabileceklerini ifade ederek bu aşamada cevap vermek istiyorlar. Buyurun Sayın Kurdaş.

KEMAL KURDAŞ: Sayın Bayrak ve Sayın Güvenli'ye çok teşekkür ediyorum. Konu, son derece geniş bir konu. Tabii her noktaya aynı önemle değinmek imkanı yok. Bu toplantıda vergiye değinmemenin sebebi iki türlüdür. Birincisi; vergi bakımından haksız, adaletsiz olsa da son yıllarda Hükümetler mecbur kaldıkları için bazı hareketler yaptılar, hayli ağır vergiler getirdiler. Yaptıklarının genelinde adaletsiz olduklarını biliyorum, ama yaptılar. Bizde, aslında ekonomiden aldıkları vergi oran olarak düşük değil. GSMH'nin % 23-24'ünü vergi olarak alıyor gözüküyorlar. Sorun; şu anda acil olan husus bu vergi oranını düşürmeden, vergi tahsilatını etkili hale getirmek ve Devletin bunu çarçur etmesine mani olmak olarak özetlenebilir. Yani siz yeniden vergi sistemleri getirirseniz ve hakikaten milli gelirin % 35'ini vergi olarak alsanız dahi, bu kafa ile bunlar yalnız Türkiye'nin gelirini değil, başkalarının vergilerini de yerler, israf ederler. İsrafın hududu yok ki. Görüyorsunuz, örneklerini söylemek istemiyorum. Türk Devleti kişi başına 3000 dolar geliri olan bir Devlet, ama Dünyanın en muhteşem Devlet yaşayışına sahip. 3 milyona yaklaşan memur kütlesi, binaları, helikopterleri, uçakları, törenleri v.s. Onun için ek vergilere karşı vatandaşta görülen bugünkü çekimsizlik haklıdır. Geçenlerde bir vesile ile vergi konusunda kaç kitapta kaç makale yazmışım ona baktım, araş-

tırdım. Hayli durmuşumdur aslında vergi sorununda. Bir zamanlar biz vergiyi milli gelirin % 13-14'ü olarak alırdık. Onu % 23-25'e çıkarabilmek çok büyük bir hedef idi, hayal idi. Şimdi Devlet halktan bu orana yaklaşık vergi alıyor. Sorunumuz, Devletin her parasını akıllı, en verimli sahada kullanmak ve bir kuruş israf yaptırmamak. Bu Devlete de o yakıştırdı. 1950'den bu yana demokrasi namı altında yaşadığımız hayatta, popülist politikacı için esas hedef hep harcamak, vergi geliri yetmiyorsa borçlanmak, o da yetmiyorsa başka kanallardan borçlanmak, gerekirse Devletin kapitalini satmak, binalarını satmak oldu. O ancak Devletin parasıyla oy satın alıyor, otorite satın alıyor. Esas dert, sorun bu. Tabii vergi gelirleri, ciddi Devletlerin halklarının, sorunlarını halletmek için nihai başvuru kaynağıdır. Borç ile kimse iflah olmaz. Ben, bilirsiniz borç ile ekonomik kalkınma modelini hep ihtiyatla ele almışım, öyle değerlendirmişimdir. Onun için vaktiyle yazmışımdır, dış yardımsız kalkınma diye. Aynı konuda 1960'lı yıllarda uzun uzun yazılarım oldu. Şimdi durmuyorum, haklısınız. Ama şimdi beyhude bunlara vergi koy demeyin, çünkü hem koyamazlar hem de korkarım koyduklarını da çarçur ederler. 50 yılın deneyimleri bu korkuyu, şüpheyi içime işledi, çekingenliğimden kimse alınmasın.

Şimdi mesela bakın, ortada sa-

mimiyet yok. Devlet geçen sene ilk 10 ayda para hacmini % 70'in üzerinde arttırmış ve bunun önemli bir parçasını da ikinci 5 ayda , yani 1999'un ortalarında yapmış. Bir evvelki yıl para arzını % 70'in üstünde arttıran bir Devlet, müteakip yıl % 20 enflasyon olacak diyemez. Hiçbir şey yapmasa bile, o şişkinlik, o enflasyon dalgası, arkadan sizi % 15-20 doğal bir enflasyona götürür. Ama bunu bile bile diyorlar ki; 2000 yılında enflasyon % 20 olacak. Bu davranışı yalnız bu sene bu programda yapmıyorlar. Turgut Beyin istikrar programlarında, Süleyman Beyin istikrar programlarında metot hep buydu. Bütçe hazırlanırken gizli etüt yaptırılır. Ne olacak enflasyon. Mesela planlama % 60-70 tahmin eder, Hükümet ortaya çıkar bu sene enflasyona karşı şiddetle mücadele yapacağız, hedefimiz enflasyonu % 40'ta tutmaktır der. % 40 enflasyonu esas alırlar, ona göre bütçelerini yaparlar, ona göre maaşları verirler ve memura da % 40 yerine % 42 verirler; arkasından da memuru enflasyona ezdirmedik diye nutuk atarlar. Yıl sonu gelir, enflasyon % 80 olmuş. Son 15 yılın hikayesi bu kadar basittir. Şimdi de aynı huy, ciddi bir istikrar programı yapıyorlar. Biliyorlar ki, enflasyonun bu sene % 20'de kalması mümkün değildir, fizikman değildir. Böyleyken sen niçin % 20'yi hedef alarak bunu yapıyorsun, yanlış bir davranış. Yani ben hala bu iktidarlarda samimiyet görmüyorum. Bir hedef

veriyor, tutturulabilir mi, keşke tutturulabilecek kadar makul ve açık olsa, hayır öyle değil.

Tedbir almak konusunu Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi'nin Nisan 1999 sayısında hayli uzun bir şekilde inceledim. Ben böyle bir şey düşünüyordum doğrusu; bir kere istikrar programı yürürlüğe girmeden evvel Türkiye'deki monoter expansionu iyice eritecek. O expansionun etkisini giderecek bir ara devre koymak, o devreden sonra reel, gerçekçi, enflasyon hedefleri almak, benim kafamdaki düşünce buydu. O zaman aldığınız hedefi tutturursunuz. 2000 yılında enflasyonun % 35-40'ın altına gelmesi hemen hemen mümkün değil. Ama siz enflasyon % 20 olacak diyorsunuz ve işin faciası, döviz kurunu da % 20'ye göre çığpaya bağlıyorsunuz. İşte o zaman, piyasa % 35 yükseldiği veya % 40 yükseldiği halde, yani bütün maliyetler % 35-40 arttığı halde, ihracatçıya döviz kurunun farkı olarak sadece % 20 vereceksiniz ve tabii ihracatçı ihracat yapamayacak. Ama ithalatçı ucuz döviz kuruyla Türkiye'ye bol bol mal ithal edecek ve Türkiye pazarını zaptedecek. Ben diyorum ki, bir istikrar programı yaptınız, ama samimi değilsiniz. Çünkü sizde biliyorsunuz ki, % 20 hedefi kolay kolay tutturulamaz. Masif dış yardımlar da alsanız bu hedef kolay tutturulamaz. Bunu yukarıdaki kısımlarda izah ettim.

Geçen 20 yılda Türkiye dış

borçlanma, özellikle de sıcak para kanalıyla ekonomisine 100 milyar doların üstünde net kaynak transfer etmiştir. Fakat Türkiye'nin aynı 20 yılda kendi milli gelirinden yaptığı tasarruf hacmi oransal olarak düşmüştür. Yani iç tasarruflar düşmüştür. Ekonomi bir manada tüketime yönlendirilmiştir. Turgut Beyde, biz ekonomiyi tüketime yönlendirdik diye iftihar etti ya, öyle laflar attı. Modern ekonomi tüketiciymiş, Devlet tüketici, toplum tüketici. Şimdi Türkiye'nin tasarruf hareketini inceleyin, insan irkiliyor. Dışarıdan aldığımız dış kaynakların benim tasarruf hareketimi arttırmakta bir kuruş faydası olmamış, bilakis tasarruf hareketi oranları düşmüş. Dışarıdan aldığım yardım, o düşüşü telafi etmemiş. İşin kötüsü iç tasarrufla beraber toplam yatırım hacmim de düşmüş ve yatırımda muazzam bir dejenerans olmuş. Hiç üretken yatırım yok, ev var, binalar var, yazlık evler var. Böyle bir ekonomi var elimizde ve bunlar bu ekonomiyi istikrara kavuşturmak için hazırladıkları programda gene dış borçlanmayı temel öge olarak ortaya çıkarıyorlar. Döviz kuruşu hep eskisi gibi fazla değerlendirilmiş bir durumda tutabilmek bekleşi ile da çıpa diye bir sistem ortaya atıyorlar. Döviz kuruşunun gelecek 3 yılda her ay ne kadar devalüe edileceğini de önceden planlayıp açıkça Dünyaya duyuruyorlar. Şaşırılmamak elde değil! Hani Türkiye bir piyasa ekonomisi idi. Dünyada en büyük hata enflasyon,

ama enflasyondan daha büyük bir hata nedir biliyor musunuz? Enflasyon ortamında döviz kuruşunu sabit tutmak veya enflasyon oranının gerisinde ayarlamak. Piyasa ekonomilerinde bundan daha vahim bir hata olamaz. Bu hata Dünyanın her Devletini, her ekonomisini yıkar.

SEZAI ONARAL: Sayın Orhan Şener buyurun.

ORHAN ŞENER: Sayın Kurdaş bizi uçurumun kenarına getirip, bıraktılar. Gerçekten son derece doğru bir saptama. Ama bu uçuruma nasıl geldiğimizi kanımca sadece mali yönüyle açıkladılar. Ne var ki, Türkiye 1980'li yıllarda çok büyük hatalar yaptı. Örneğin, 1983-1985 yılları arasında dış borçlarını 27 milyar dolardan 54 milyar dolara çıkardı. Ama bütün bu borçlar, alt yapı yatırımlarında kullanılmadı, 12 milyar doları otoyol, 13 milyar doları da telekomünikasyon yatırımlarında kullanıldı. Sonuçta ne oldu? Geçen günlerde İzmir'e gittim, İzmir-Çeşme arasındaki otoyoldan geçen taşıtları saydım, 1 saatte 30 taşıt geçti. Yani öğrendiğime göre kapasite % 2 ile kullanılıyor. Ankara-İstanbul otoyolu aynı şekilde % 20 kapasite ile kullanılıyor. Esas Türk ekonomisinin kan kaybı buradan başladı ve dolayısıyla iki ay önce sayan meslektaşlarımızla yaptığım bir konuşmada aynı konuyu vurgulamıştım. Türkiye Avrupa ülkelerinde olmadığı biçimde sosyal güvenlik, toplu taşımacılık, eğitim,

sağlık gibi konulara yatırım yapmadı. Eğer bu alanlara yatırım yapmazsanız piyasa ekonomisinin verimi de düşer, sadece Devletin değil. İşte bu nokta ihmal edildiği için, Türkiye bu uçurumun kenarına geldi. Yani taşıma su ile değirmeni döndürmeye çalışıyor. Dolayısıyla malî önlemlerle, vergisel önlemlerle bu istikrar politikasının başarıya ulaşma şansı, bence sıfır, hatta yok. Şunu da söyleyebilirim, 1-2 yıl içerisinde enflasyon sıfırda olsa bile bu Türkiye'nin geleceği için hiçbir şeyi garantilemez ve aniden tekrar yükselir ve yükselecektir de. Dolayısıyla bu konunun kamu harcamaları ve borçların verimli kullanılması yönünden ele alınmazsa, istikrar politikalarından bir şey beklemeye gerek yok. Bu Hükümetin yaptığı da, kanımca 1980'li yıllarda yapılan istikrar politikalarının bir tekrarını yapıyor. Bu 50 yıldır deniyor, Dünyanın bütün ülkelerinde deniyor ve hiçbir şansı görülüyor.

İkinci bir husus; Sayın Kurdaş powerty line, yani yoksulluk sınırı çizgisi altında kalan ülkeler grubuna Türkiye'nin girmediğini söylediler. Halbuki, Türkiye 30-40 yıldır bu powerty line altında duruyor. Niçin? Dört kişilik bir ailenin, anne, baba, iki çocuk ortalama aylık harcaması, insanca yaşayabilmesi için 450 milyon TL'si lazım. Ama maaşı, ücreti 100 milyon TL civarında. Demek ki, nüfusun yarısından fazlası powerty line'ın altında kalır. Dolayısıyla bunu

da belirtmek istedim. Teşekkür ederim.

SEZAI ONARAL: Sayın Orhan Şener'e teşekkür ediyorum ve şimdi sözü Sayın Adnan Nas'a veriyorum. Buyurun Sayın Nas.

ADNAN NAS: Sizi burada bulmuşken, -değerli üstadımızı ki- Türkiye'de hem pratiği, hem teoriyi bilen çok az sayıda insan kaldı. Onlardan bir tanesi aramızda olduğu için biraz değerlendirmek istiyorum. Bir nokta şu Sayan Kurdaş; IMF'de siz de bulundunuz, çok da yakından biliyorsunuz, son istikrar programı biraz da eleştirilerek deniliyor ki, IMF'in zaten yazdığı bir programdır. Dolayısıyla bu döviz çitasını, kullanma fikri onundur deniyor. Ama ben biliyorum, siz eskiden beri buna karşısınız, yani dövizle böyle oynanmaması gerektiğini söylüyorsunuz. Burada IMF'de mi hataya düşüyor, yoksa IMF bir deneme mi yapıyor, birincisi bu. İkinci nokta; bu borç meselesinde, yani Özal döneminin temel özelliği Türkiye'nin borçlanmasına dayanıyordu. Siz de dediniz ki; dış borçlanma, her türlü borçlanma felaketin başlangıcıdır. Ama mikro iktisatta başka bir şey var, tabii bu makroya uygulanır mı bilmiyorum. Mesela firmalar için denir ki; kaldıraç oranı yükseldikçe, borç aldıkça hisse değeri yükselir. Dolayısıyla tamamen öz kaynakla çalışmaktansa, borçla çalışmak her zaman iyidir derler, işletmeler için. Bu mikroda kabul ediliyor, makroda

bu yanlış olur, bunu soruyorum. Bir de son istikrar programının özelleştirme bacağına değinmediniz. Özelleştirme acaba başarısını sağlar mı? Teşekkür ediyorum.

KEMAL KURDAŞ: Bu program, Para Fonunda bunu size tavsiye eden uzmana Para Fonu açısından bir tenkit getirmez. İnceleme konumuz, program; Türkiye'yi bir ithal pazarı, cenneti yapıyor, yapacak. Programı uygularsak, aslında Türkiye'ye verilen bütün krediler, borçlar bu mekanizma içinde ithalata gidecek. Bu ithalatın büyük bir kısmı da tüketim ithalatı olacak. Avrupa'lılar ve Para Fonu buna itiraz etmez. Aslında bilimsel haysiyeti olan bir kurum buna itiraz ederdi. Programı oluştururken Türkiye'yi temsil eden elemanların, Para Fonu temsilcilerine bizim şimdi burada söylediklerimizi söylemeleri gerekirdi. Bu sistem içinde benim reel ekonomim, zaten 25-30 yıldır suni kurların altında, yüksek faizlerin altında eziliyor. Sen bunu nasıl tavsiye ediyorsun. Bu ekonomi için intihar demek. Enflasyon sıfır olmuş ama sende hiçbir şey üretememişsin. Ekonominin reel kesimleri içine düştükleri kriz içinde bunalıp kalmış. Böyle bir programın ne faydası var. Birinin buna itiraz etmesi lazım. Ben de bunu sordum. Bu teklif IMF'den mi geldi diye. Aldığım cevap evet oldu. Yalnız Merkez Bankası Başkanı'nı ben daha geçen sene çıpa gibi laflar ettiğini hatırlıyo-

rum. Bizimkilerin kafalarında ve ağızlarında böyle laflar vardı.

Enflasyon ortamında siz kuru çıpaya bağlarsanız, mesela 50-60 enflasyonda bir memleketi ne kadar idare edersiniz. Yanlış, Para Fonu da yanlış yapmış. Gelse de Cottarelli, ben de onunla bir konuşsam. Böyle şey olmaz. Bu hatanın daha şimdiden ortaya çıkan ağır maliyetini biliyor musunuz? Bunlar çıpa lafı ettiler. Avrupa'lı açıkğöz, bunlar doları burada fikse edecekler dedi. Biliyorsunuz Ekimden itibaren Türkiye'ye Avrupa'lı para getirdi, borsaya girdi, 6000 iken borsaya girdi, bütün hisse senetlerini satın aldı. Borsa ve finans kesiminin medyadaki temsilcileri görsel basında, yazılı basında Türkiye'ye fon akımı yeniden başladı diye beşaret haberleri verdiler. 1999 Kasım-Aralık, 2000 Ocak tarihlerinde borsa endeksi 20000-21000 puana çıktı. Bu düzeyde spekülasyonlar yapanlar ellerindeki hisse senetlerini borsaya boşalttılar. Senetleri, endeks tepede iken ne fiyat bulurlarsa sattılar, büyük kârlar elde ettiler. Genelinde 2-3 ay evvel Türkiye'ye 1 getirip 3 ay sonra dışarıya 3 götürebilecek bir duruma geldiler. Kimin hakkı var, Türkiye'ye bunu yapmaya! Hangi Devlet adamının, hangi bürokratin! Aslında bu tahkikat konusu olabilecek bir skandal. Buna benzer bir duruma 1998 yılı sonlarında Mesut Yılmaz-Bülent Ecevit Hükümeti de müsaade etti.

1998 yılında dışarıda kriz oldu. Endonezya'da, Singapur'da, şurada burada kriz oldu. Bu memleketler kurlarında büyük devalüasyonlar yaptılar. Normal olarak onlar Türkiye'nin rakipleridir. Türkiye'de onlara paralel kur ayarlaması yapar, böylece rekabet gücünü kaybetmez. Bizimkiler döviz kurunu düşük tutuyorlardı, hiç aldırmadılar. Rusya'da bir devalüasyon yaptı, yahu Rusya pazarını kaybedeceksiniz, hemen bir ayarlama yapın telkinleri oldu. Fakat Hükümet kararını değiştirmedii. Döviz kurunu açıkça fazla değerlenmiş pozisyonda muhafaza etti. Avrupalı o düşük döviz kurundan Türkiye'deki paralarının hepsini dışarıya kaçırdı. Eylül 1998'de 7.5 milyar dolar dışarıya gitti. Olaydan 2 ay sonra Türkiye o dövizleri geri getirmek için % 93'lerde olan tahvil faizlerini % 146'ya sonra % 154'e çıkardı. Yani adamlara % 100 havadan kâr verdiler. Ama işte o hareket, Türkiye'nin 1999 yılında tam dibeye oturmasına sebep oldu. Çünkü, bakın bütçelerinize 1998 bütçesinde faiz ödemeleri 7 katrilyon, 1999 yılında 11 katrilyon, 2000 yılında 21 katrilyon olmuş. Tabii % 140 faizle borç alırsanız böyle olur. Profesör arkadaş hesabını yaptı; ana borcu, Türkiye'nin iç borcu 23 katrilyon lira ama onun % 140 faizi var. % 50 devalüasyon yapmayacağım diye % 140'la borç alan bir Devlet olur mu? Aynı zamanda bütün Rus pazarını kaybettik. Sayın Maliye Bakanı 2000 yılı bütçe nutkunda Rus paza-

rının % 70'ini kaybettik demiş. Niye kaybettik diye sormuyor kendine! Tabii bavul ticaretini büyük ölçüde kaybettik.

Yabancı sermaye konusundaki sorunuza da kısaca cevap vereyim. Mikro iktisattaki borçlanma ile makro iktisatta borçlanma arasında tabii bir temel fark var. Mikro iktisatta borçlanan bir işletme o borcu verimle kullanmak zorundadır, verimle kullanmazsa batır. Makro iktisatta Devlet dışarıdan aldığı borçları verimsiz kullanırsa da, hatta son santimine kadar israf etse de batmaz. O borçları sonuçta o memleketin fukara vatandaşları öder.

Mikro iktisatta hedef kâr; makro iktisatta ise kamu hizmetidir. Mikro iktisatta kâr hedefine sadık kalmamak kaydıyla borçlanma meşrudur, kaldıraç analizi de tabii geçerlidir. Makro iktisatta ise kâr olmadığı için prensip olarak borçlanma geçerli bir yol kabul edilemez. Kamu hizmetlerinin giderleri, normal olarak toplumun fertlerinin katkılarıyla finanse edilir. Borçlanmaya ancak zor ve istisnai durumlar için başvurmak düşünülür. Fakat gerçek hayatta bu anlayışa saygı gösteren pek az Devlet vardır. Deneyimlerimin bana anlattığı, yaşadığımız çağda, Devletlerin genel olarak dış ve iç borçlanmaya, ekonomik politikalarında yaptıkları hataların (enflasyon, yanlış kur ve faiz politikaları, yanlış yatırım politikaları) sonuçlarını halkın gözünden kaçırmak, sak-

lamak ve bu yanlış politikaları sürdürmek için başvurduklarıdır.

Çeşitli hüviyetler ile (yabancı sermaye yatırımları, proje kredileri, uzun vadeli krediler ve son dönemlerde ortaya çıkan çok kısa vadeli ya da vadesiz spekülâtif sıcak para akımları) gibi döviz hareketleri ekonomide az veya çok bir miktar döviz arzını arttırdıklarından o ekonominin kur dengesinde fazla değerlendirme yönünde de stabilize edici, dengeyi bozucu bir etki yaparlar. Bu etki, direkt yabancı sermaye yatırımlarında, karşılığında bir yatırım, mal üretimi, çok defada içinde know how ya da teknoloji transferi olduğundan, en az düzeydedir, negatif etki hiç de olmayabilir. Spekülâtif vadesiz sıcak para akımlarında ise hareketin stabilize edici, dengeyi bozucu etkisi en üst düzeyde olur ve bu etki çok defa döviz kuru aşırı değerlendirilmiş düzeylere sürerek ekonominin bütün reel dengelerine olumsuz etkiler yapar. Son 20 yılda Türkiye böyle bir stabilize edici sıcak para, döviz akımının olumsuz etkilerini en geniş ölçüde yaşadı ve bundan büyük zarar gördü. Reel kesim deprese oldu. Ekonominin büyümesi ciddi biçimde yavaşladı. Son yılda GSMH % 6'ya yakın oranda kayba uğradı. Türkiye'nin ekonomisi bir tüketim ekonomisine doğru kayd. Memleket büyük bir dış borç yükü altına girdi.

Buna karşılık stabilize etkisi en düşük, başka yararları ise çok daha belirgin, uzun vadeli direkt yabancı sermaye yatırımları Türkiye'ye pek itibar etmediler. Bu yatırımların yıllık hacmi 500 milyon doları pek geçemedi. Çünkü bu tip direkt yabancı sermaye yatırımları, gidecekleri memlekette her şeyden evvel ekonomik ve tabii siyasi istikrar arıyorlardı. Son 20 yılda Türkiye'de ekonomik istikrar yoktu. Siyasi istikrar ise sık sık soru ve tartışma konusu oluyordu. Bir de başımızda bir isyan-terör derdi vardı.

Yabancı sermaye ve dış borçlanma konusunu burada kesmek zorundayım, vaktimiz kalmadı. Son olarak özelleştirme için tek bir cümle söyleyeceğim.

Özelleştirme için 2000 bütçesine konan gelir hedefini uygulamada, bu yıl, zorlu biçimde yükseltmeye çalışmalıyız. Başarı kazanırsak bu, istikrar programına gerçek yapıcı bir katkı olur.

SEZÂİ ONARAL: Bu çok güzel toplantıyı burada bitiriyoruz. Sayın Kemal Kurdaş'a toplantımıza katıldığı için şükranlarımızı ve teşekkürlerimizi sunuyoruz. Umarım bu toplantı sizler için çok yararlı olmuştur.

Derginin Notu: Yukarıda sunulan "Açık Oturum" 23 Mart 2000 Perşembe günü yapılmıştır.

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (NİSAN 2000)

Ülkeler	GSYİH*	Tüketici Fiyatları*	Ücretler Kazançlar*	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlem Dengesi** (Milyar \$) (Son 3 Ay)	Faiz Oranları (%)	
							Para Piyasası (Son 3 Aylık)	Kredi
A.B.D.	4.6	3.2	3.7	4.2	-358.5	-338.4	6.47	9.00
Almanya	2.3	1.9	1.5	10.6	67.2	-19.1	-	-
Avustralya	4.3	1.8	1.7	7.4	-9.3	-22.3	5.75	8.75
Avusturya	3.8	1.7	2.0	4.0	-5.3	-4.4	-	-
Belçika	2.9	2.3	3.4	11.7	15.5	11.9	-	-
Danimarka	2.0	3.0	4.1	6.0	4.4	1.4	3.65	6.75
Fransa	3.2	1.4	3.4	11.4	b.d.	36.7	-	-
Hollanda	4.3	1.9	2.8	3.6	12.2	22.7	-	-
İngiltere	3.0	2.3	6.4	6.3	-43.0	-20.7	5.81	7.00
İspanya	4.0	3.0	2.4	16.9	-35.1	-12.2	-	-
İsveç	3.4	1.3	2.1	5.6	15.8	5.8	3.75	4.94
İsviçre	3.0	1.5	0.7	3.1	0.7	29.2	2.75	4.50
İtalya	2.1	2.5	2.1	11.7	12.4	12.5	-	-
Japonya	0.4	-0.6	2.1	4.6	124.1	109.6	0.01	1.38
Kanada	4.7	2.7	1.0	7.9	24.3	-2.9	5.18	7.00
Euro-11	3.0	2.0	2.2	10.3	55.2	21.6	3.64	4.10

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. Kaynak: The Economist, 15 Nisan 2000.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A.B.D. ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F / F.O.B.

Sermaye Piyasası

MUSTAFA BARIŞ

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi YayınYönetmeni

Borsa Mart Ayında Beklemede Kaldı

Istanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Mart ayının ilk işlem gününe ortalama % 7.8 oranında yükselerek başladı. İMKB hafta içinde Petrol Ofisinin (POAŞ) özelleştirme ihalesine ve Şubat ayı enflasyon oranına endeksli bir gün yaşadı. POAŞ'a 1 milyar 260 milyon dolarla en yüksek teklifi İş Bankası-Doğan Holding Konsorsiyumu'nun vermesi üzerine, bu iki grubun şirketlerinin hisselerine hareketlilik getirdi.

Borsa Mart ayının ikinci haftasına; Petrol Ofisi'nin özelleştirilmesi sonrası satış rakamının İMKB'deki fiyatının oldukça altında kalması, seans açılır açılmaz taban fiyata inmesi nedeniyle düşerek başladı. Bayram tatili sonrasına ilişkin olumlu beklentilerin de etkisiyle, yatırımcının ödemeler için iki günlük takas avantajını da hesaba katarak haftanın ikinci yarısında alıma geçmesi, İMKB'yi 18 bin puanın da üzerine taşıdı.

Bu yükseliş, borsada erken bayram yorumlarına yol açtı. Fakat bu çöküş, dokuz günlük bayram tatilinin başlamasına bir gün kala bozuldu. Danıştay'ın haftanın son işlem gününde, enerji dağıtım ihalelerini RTÜK yasası nedeniyle iptal etmesi, borsanın tatile buruk girmesine yol açtı. Bu hafta içinde, İMKB endeksinin 18 bin puanın üzerine taşınmasında yabancıların da parmağı olduğu tahmin ediliyor.

Yabancıları, enflasyon oranının yüksek çıkması pek ilgilendirmiyor. Yabancılar için programın sıcak karnı, özelleştirme. Onlar özelleştirmeye bakıyorlar. IMF ile varılan stand-by anlaşması çerçevesinde, hükümetin hedefleri tutturup tutturamayacağını, icraata bakarak kestirmeye çalışıyorlar.

Dokuz günlük bayram tatilinden sonra umutla açılan borsa Mart ayının dördüncü haftasına yükselerek başlamasına rağmen, günün düşerek kapadı. Borsa haftayı siyasetin gölgesinde geçirdi. Borsanın gözü hafta boyunca Ankara'daydı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in görev süresinin uzatılması konusunda hükümetteki ve muhalefetteki partiler arasında çıkan tartışmalar, borsada tedirginlik yarattı. Siyasi tedirginlik nedeniyle borsada haftanın ilk yarısı satış ağırlıklıydı. Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin Anayasa değişikliği ile ilgili Ankara'daki gelişmeleri yakın takibe alan borsacılar için sevindirici haber, (Komisyondan geçen Demirel'in görev süresinin uzatılmasına ilişkin Anayasa değişikliği) haftanın ikinci yarısında geldi.

Hafta içinde İMKB'de olumsuzluğu artıran bir başka neden de, Turcell'in halka arzının ertelenebileceği yolundaki söylentilerdi. Fakat şirket yetkilileri söylentileri yalanladılar ve söz konusu halka arzın Haziran sonlarına doğru gerçekleştirilmesinin planlandığını söylediler.

Hazine "21 Mart 2000 Salı" günü düzenlediği 11 ay vadeli bono ihalesinde % 36 bileşik faizle 109.1 trilyon liralık net satış gerçekleştirdi. Hazine'nin gerçekleştirdiği ihaleye 1 katrilyon 39.3 trilyon liralık teklif gelirken, bunun nominal 144.9 trilyon liralık bölümü karşılandı. İhalede net satış tutarı 109.1 trilyon lira düzeyinde oluştu. Hazine, ihalede oluşan ortalama faiz üzerinden kamu kuruluşlarına da 45 trilyon liralık satış yaptı. Bono ihalesinde bileşik faiz en düşük % 35.74, en yüksek % 36.1 ve ortalama % 36 düzeyinde oluştu. 22 mart 2000 valörlü olarak ihraç edilen bonoların geri ödemesi 21 Şubat 2001 tarihinde gerçekleştirilecek.

Borsa Mart ayının son haftasına moralsiz başladı ve İMKB endeksi günün 56 puan kayıpla, 17612 puandan tamamladı. Borsa bu hafta içinde tamamen Ankara'daki gelişmelerin gölgesindeydi. Meclis'te hafta ortasında yapılan oylama öncesine kadar durgun seyreden borsa, Çarşamba günkü oylamada 5+5 formülünün kabul görmemesi, borsada hızlı düşüşe neden oldu. Siyasi gelişmelere endeksli olarak sert iniş ve çıkışların yaşandığı hafta boyunca, endeks bu hafta içinde ortalama % 10 değer kaybetti.

Sıralanan bu etkiler sonucunda "31 Mart 2000 Cuma" günü kapanış fiyatları itibarıyla 15.920,10 puana gerileyen İMKB Ulusal - 100 endeksinin Şubat ayı sonuna göre değer kaybı % - 0.16 olmuştur. Yine aynı günkü kapanış fiyatları itibarıyla, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi endeksi, İMKB Ulusal - 100 endeksinin aksine % 2.82 oranında değer artışı sağlayarak

4.662.632,07 puana yükselmiştir. Endeks kapsamındaki 40 hisseden 20 tanesi değer kazanmış, 18 tanesi değer kaybetmiş ve 2 hissenin değeri ise değişmemiştir. Ay içinde en fazla değer kazanan ve kaybeden hisseler Tablo 1 ve 2'de gösterilmiştir.

Yabancılar Şubat Ayında Satıcıydı

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Şubat ayında yabancı yatırımcılar satış ağırlıklı bir işlem grafiği çizdi. Hisse Senetleri Piyasası'nda Şubat ayında yabancı banka, aracı kurum ve şahıs nam ve hesabına gerçekleştirilen işlem verilerine göre, toplam 3 milyar 437 milyon 186 bin 780 dolarlık alış ve satış yapıldı. Satış işlemleri ağırlık kazanırken, satış hacmi 1 milyar 941 milyon 238 bin 458 dolara ulaştı. Ulusal Pazar'da hisse alımları, 1 milyar 495 milyon 948 bin 322 dolar seviyesinde kaldı. Yabancılar adına en yüksek işlem, Yapı Kredi hisselerinde görüldü. Yapı Kredi hisselerinde, 262.5 milyon dolarlık alışa karşılık, 207.7 milyon dolarlık satış yapıldı.

12 Aylık Bilançolardan Bazı Finansal Oranlar

Şirketlerin mali tablolarının borsaya ulaşmasının tamamlanması Mart ayının ortalarını bulmuş, bu mali tablo ve verilerden yararlanarak hesaplanan bazı finansal oranlar Tablo 3 ve 4'te verilmiştir. Tablolarda oranları verilen 100 şirket, 2000 yılı başı itibariyle İMKB Ulusal - 100 endeksine esas teşkil eden şirketlerle, Ulusal - 100 endeksi kapsamında bulunmamakla birlikte Dergi'miz endeksi kapsamında yer almakta olan şirketlerin toplamından oluşmaktadır. Bankalar ile, hesap dönemleri farklı olan Doğan Holding ve Medya Holding hariç tutulmuş, böylece örnek kütledeki şirket sayısı 100 ile sınırlanmıştır. Geçen yıllardaki uygulamalarımıza paralel olarak, yıl sonuna kadar yapılacak tüm benzer analizler için bu 100 şirketten oluşan örnek kütlemiz sabit tutulacaktır.

Tablo 3'ün ilk sütununda şirketlerin cari oran (CARI) değerleri verilmiştir. Bu oran; dönen varlıkların kısa vadeli borçlara bölünmesiyle hesaplanmakta ve şirketlerin kısa vadeli borç ödeyebilme kapasitelerini ölçmektedir. Tabloda yer alan 100 şirket için ortalama CARI değeri 2,23 hesaplanmış olmakla birlikte, sırasıyla en yüksek CARI değerine sahip şirketler Efes Holding, Gediz İplik, EGS G.M.Y.O, Alarko Holding, Eczacıbaşı Yatırım, Petkim, Koç Holding, Gentaş ve Adana Çimento diye sıralanırken; Sabancı Holding, Işıklar Ambalaj, Güney Biracılık, Çukurova Elektrik, Kardemir, Şişe Cam, Tofaş Oto Fabrikaları, Kipa, Ege Biracılık, Otokar, Anadolu Isuzu, Good Year, Tansaş, Erciyas Biracılık, Sasa, Anadolu Cam, Enka Holding ve Milpa 1'in altında CARI değerleriyle borç ödeme güçlüğü çekebilecek şirketler olarak dikkat çekmektedirler.

Tablo 3'ün ikinci sütununda görülen BORÇ değerleri ise, şirketlerin kısa ve uzun vadeli toplam borçlarının, aktif toplamlarına bölünmesiyle hesaplanmıştır. Makul borçlanma düzeyinin 0.50'nin altında olduğu kabul edilecek olursa, tablodaki 100 şirket için hesaplanan 2.02 değeri, yüksek bir borçlanma düzeyini işaret etmektedir. Borçlanma düzeyi 0.50'nin altında kalan şirketler; Efes Holding, Koç Holding, Şişe Cam, Sabancı Holding, Kav

Tablo 1
Mart Ayının En Başarılı Hisseleri

Dergi Endeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Olmuksa	30.90	Sönmez Pamuklu	103.33
Good Year	29.82	Sönmez Filament	70.96
Kartonsan	28.12	Borusan Yat. Paz.	52.63
Kav Dan.Paz.tic.	23.80	Denizli Cam	50.00
Çelik Halat	18.86	Finans Yat.Ort.	47.87
Koç Holding	18.18	Karsan Otomotiv	46.42
Gentaş	14.28	Apeks Dış Tic.	44.23
Bolu Çimento	14.08	Pirelli Kablo	42.10
Döktaş	13.88	Eczacıbaşı İlaç	40.00
Hektaş	13.11	Alfa Menkul Değ.	39.78
Anadolu Cam	11.53	Sabancı Holding	39.00
Ege Biracılık	10.81	Ege Endüstri	37.77

Tablo 2
Mart Ayının En Başarısız Hisseleri

Dergi Endeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Petrol Ofisi	- 29.16	İş Bankası (Kur.)	- 57.05
Mudurnu Tav.	- 23.63	Çelebi (Yeni)	- 37.85
İzocam	- 19.11	Mudurnu Tav. (Yeni)	- 33.33
Çukurova Elekt.	- 16.36	Metemteks	- 30.43
Garanti Bankası	- 12.79	Varlık Yat.Ort.	- 28.84
A.Teletaş	- 10.93	Arsan Tekstil	- 27.02
Yapı Kredi B.	- 7.35	Lio Yağ	- 25.71
Yasaş	- 7.00	Dardanel	- 23.37
Migros	- 5.79	Finans Yat.Ort. (Yeni)	- 22.97
İzmir Demir Ç.	- 5.26	Dardanel (Yeni)	- 22.97
Eczacıbaşı Yat.	- 5.15	Facto Finans	- 21.81
Çimsa	- 4.47	Ata Yat.Ort.	- 20.31

Tablo 3
Şirketlerin Likidite ve Borçluluk Oranları

ŞİRKET	Cari	Borç (%)	ŞİRKET	Cari	Borç (%)
ADANA ÇİMENTO	4,18	1,08	GÜNEY BİRA	0,46	1,56
AKÇANSA	2,03	0,40	HEKTAŞ	1,09	0,91
AKSA	2,21	0,76	HÜRRIYET	1,39	0,83
AK SİGORTA	-	0,42	İŞIKLAR AMBALAJ	0,35	8,83
AKTAŞ ELEKT.	1,35	8,08	İHLAS FINANS	-	15,98
ALARKO HOLDİNG	5,13	0,22	İHLAS HOLDİNG	1,07	1,60
ALARKO CARRIER	2,39	0,66	İZMİR D.Ç.	2,69	0,54
ALARKO G.M.Y.O	2,83	0,55	İZOCAM	1,51	1,00
ALCATEL TELETAŞ	1,43	2,34	KARDEMİR	0,56	2,84
ANADOLU BİRACILIK	1,28	0,65	KARTONSAN	2,34	0,32
ANADOLU CAM	0,90	0,74	KAV DAN PAZ.TIC.	2,59	0,15
ANADOLU GIDA	1,81	0,80	KİPA	0,71	1,86
ANADOLU ISUZU	0,79	2,75	KIJMASAN KLİMA	2,47	0,60
ARÇELİK	2,28	0,99	KOÇ HOLDİNG	4,45	0,07
ASELSAN	1,42	2,37	KONYA ÇİMENTO	1,16	0,51
AYGAZ	1,98	0,69	KORDSA	1,42	0,72
BAGFAŞ	1,56	1,16	MAKİNA TAKİM	1,15	1,78
BAK AMBALAJ	1,19	1,47	MARDİN ÇİM	2,72	0,30
BANVİT	2,14	0,85	MİGROS	1,13	1,89
BEKO ELEKTR.	1,18	2,95	MİLLİYET GAZ	1,55	1,03
BOLU ÇİMENTO	2,52	0,22	MILPA	0,95	1,92
BOSSA	1,67	1,36	MUDURNU TAV	1,06	3,29
BRİSA	2,19	0,50	NET HOLDİNG	1,93	0,22
ÇARŞI	0,96	19,68	NET TURİZM	1,12	1,38
ÇELEBİ	1,59	0,91	NETAŞ TELEKOM	1,69	1,36
ÇELİK HALAT	1,52	1,48	OLMUKSA	1,31	1,15
ÇEMTAŞ	1,64	0,49	OTOKAR	0,75	2,59
ÇİMSA	1,84	0,70	PENGUEN GIDA	1,33	2,54
ÇUKUROVA ELEKT.	0,47	-	PETKİM	4,89	0,20
DEVA HOLDİNG	1,01	3,69	PETROL OFİSİ	2,61	0,88
DİTAŞ DOĞAN	3,04	1,53	PİNAR SÜT	1,50	1,52
DÖKTAŞ	1,00	2,65	SABAH YAY.	1,05	1,88
ECZ İLAÇ	1,42	1,06	SABANCI HOLDİNG	0,04	0,09
ECZ. YAPI	1,52	1,46	SARKUYSAN	1,64	0,63
ECZ.YATIRIM	4,92	0,16	SASA	0,89	1,95
EFES HOLDİNG	11,31	0,06	ŞİŞE CAM	0,57	0,07
EGE BİRACILIK	0,72	0,76	TANSAŞ	0,85	13,37
EGE GÜBRE	1,21	1,66	TAT KONSERVE	1,72	0,96
EGS DIŞ TIC.	1,08	11,62	T. DEMİR DÖKÜM	1,25	2,96
EGS G.M.Y.O	5,70	2,14	TOFAŞ OTO FAB.	0,70	1,75
ENKA HOLDİNG	0,95	0,17	TRAKYA CAM	1,78	0,68
ERCIYAS BİR.	0,88	5,19	TUKAŞ	1,35	2,31
EREĞLİ D.Ç.	1,93	1,13	TÜPRAŞ	1,52	1,63
FORD OTOSAN	2,62	1,84	T.H.Y.	1,16	2,32
GEDİZ İPÜK	7,03	0,37	USAŞ	1,82	0,93
GENTAŞ	4,19	0,17	UZEL MAKİNA	1,67	2,04
GLOBAL M.D	2,50	1,24	VAN ET	1,89	0,70
GOOD YEAR	0,80	3,39	VESTEL	1,19	2,90
GOLTAŞ ÇİM.	1,47	0,31	Y.KREDİ K. G.M.Y.O.	38,02	0,70
GÜBRE FAB.	1,46	2,57	YASAŞ	1,02	2,64
			ORTALAMA	2,23	2,02

Tablo 4
1999 Kârı, Fiyat/Kazanç ve Piyasa Değeri/ Defter Değeri Oranları

Şirket	1999 Kârı	FK	PDD	Şirket	1999 Kârı	FK	PDD
ADANA ÇİMENTO	-	16,83	7,86	GÜNEY BİRA	121.256	688,89	10,36
AKÇANSA	11.153.837	46,91	7,00	HEKTAŞ	- 2.095.993	-	3,73
AKSA	17.550.429	18,39	5,40	HÜRRİYET	14.198.539	39,29	8,33
AK SİGORTA	14.468.343	32,66	9,12	IŞIKLAR AMBALAJ	- 2.688.351	-	12,56
AKTAŞ ELEKT.	3.310.528	46,07	24,95	İHLAS FİNANS	9.103.751	7,25	1,74
ALARKO HOLDİNG	16.969.467	29,61	13,53	İHLAS HOLDİNG	4.573.428	58,69	3,77
ALARKO CARRIER	7.956.929	13,91	5,08	İZMİR D.Ç.	1.147.456	92,23	1,77
ALARKO G.M.Y.O.	16.838.762	2,82	1,55	İZOCAM	1.089.548	28,91	3,71
ALCATEL TELETAŞ	4.488.080	70,19	14,99	KARDEMİR	-	-	7,42
ANADOLU BİRACILIK	1.730.240	21,92	3,34	KARTONSAN	1.868.731	37,93	2,83
ANADOLU CAM	1.117.488	72,38	2,66	KAV DAN PAZ. TİC.	3.888.432	17,38	4,92
ANADOLU GIDA	4.126.496	19,51	4,77	KIPA	1.045.142	74,05	9,54
ANADOLU ISUZU	- 4.225.559	-	13,17	KLİMASAN KLİMA	1.893.547	17,82	6,26
ARÇELİK	61.253.949	27,73	7,43	KOÇ HOLDİNG	42.296.323	102,30	26,71
ASELSAN	6.314.818	49,67	8,65	KONYA ÇİMENTO	3.156.398	14,09	3,41
AYGAZ	13.918.092	51,01	14,26	KORDSA MAKİNA TAKİM	3.202.840	114,05	7,68
BAĞFAŞ	2.599.697	23,85	4,17	MARDİN ÇİMENTO	426.710	64,05	2,46
BAK AMBALAJ	292.853	59,42	4,19	MİGROS	6.625.848	10,84	4,46
BANVİT	7.629.249	18,48	8,74	MİLLİYET GAZ	25.038.772	45,22	15,42
BEKO ELEKT.	4.352.210	41,40	6,95	MİLPA	161.906	544,40	4,00
BOLU ÇİMENTO	3.983.369	30,56	4,57	MUDURNU TAV.	2.789.818	28,78	4,79
BOSSA	6.234.263	15,01	2,45	NET HOLDİNG	596.223	47,30	4,75
BRIŞA	13.137.330	22,94	4,68	NET TURİZM	805.839	100,79	2,61
CARŞI	- 877.029	-	53,51	NETAŞ	24.237	2150,69	2,59
ÇELEBİ	824.136	16,99	2,92	TELEKOM	9.026.518	61,08	15,42
ÇELİK HALAT	312.820	54,99	4,05	OLMUŞAR	524.725	92,01	5,82
ÇEMTAŞ	- 3.199.866	-	3,10	OTOKAR	3.743.880	40,92	14,28
ÇİMSA	10.788.069	28,11	7,03	PENGÜEN GIDA	390.134	60,78	3,57
ÇUKUROVA ELEKT.	- 23.969.824	-	16,99	PETKİM	37.155.699	73,21	8,11
DEVA HOLDİNG	- 1.925.850	-	3,06	PETROL OFİSİ	70.157.454	26,80	16,04
DİTAŞ DOĞAN	127.198	102,15	5,72	PINAR SÜT	3.261.698	22,57	4,94
DOKTAŞ	- 1.666.936	-	3,71	SABAH YAY.	2.060.209	44,23	2,25
ECZİLAÇ	3.686.016	64,45	5,34	SABANCI HOL.	38.620.385	114,90	13,99
ECZ YAPI	378.414	137,42	2,43	SARKUYSAN	4.020.727	20,64	3,54
ECZ YATIRIM	7.897.837	17,05	5,23	SASA	- 407.462	-	6,16
EFES HOLDİNG	1.276.429	128,33	8,13	ŞİŞE CAM	1.539.518	497,75	9,24
EGE BİRACILIK	2.609.096	212,91	17,92	TANSAŞ	- 1.693.354	-	130,63
EGE GÜBRE	796.394	14,50	3,46	TAT KONSERVE	1.679.757	53,13	5,63
EGS DIŞ TİC.	738.078	46,00	4,00	T. DEMİR DÖKÜM	- 4.766.215	-	6,68
EGS G.M.Y.O.	12.448.266	10,44	3,69	TOFAŞ OTO FAB.	- 37.198.401	-	9,86
ENKA HOLDİNG	3.509.350	235,09	79,21	TRAKYA CAM	6.226.856	77,12	6,10
ERCIYAS BİR	- 11.541.982	-	30,38	TUKAŞ	158.318	115,67	4,35
EREĞLİ D.Ç.	- 24.922.263	-	4,35	TÜPRAŞ	212.969.504	13,16	6,18
FORD OTOSAN	1.250.308	760,12	12,91	T.H.Y.	-	-	-
GEDİZ İPLİK	393.738	80,76	4,97	USAŞ	7.298.199	10,69	7,27
GENTAŞ	1.199.502	15,45	2,54	UZEL MAKİNA	1.010.277	171,66	9,09
GLOBAL M.D.	1.388.625	39,07	4,32	VAN ET	924.260	17,53	4,70
GOOD YEAR	- 4.636.108	-	9,00	VESTEL	28.919.912	30,77	12,24
GÖLTAŞ ÇİMENTO	3.614.948	16,68	3,31	Y. KREDİ K.G.M.Y.O.	12.950.882	5,10	2,51
GÜBRE FAB.	877.200	48,45	5,23	YASAŞ	353.130	80,28	3,30
				ORTALAMA	7.368.810	104,52	9,29

Dan.Paz.Tic., Eczacıbaşı Yatırım, Enka Holding, Gentaş, Petkim, Alarko Holding, Bolu Çimento, Net Holding, Mardin Çimento, Göltaş Çimento, Kartonsan, Gediz İplik, Akçansa, Ak Sigorta ve Çemtaş şeklinde sıralanmaktadır. Öte yandan; Çarşı, İhlas Finans, Tansaş, Işıklar Ambalaj, Aktaş Elektrik, Erciyes Biraçılık ve Deva Holding finansal riski yüksek şirketler olarak göze batmakta, bu şirketlerin çoğunun 1'in altında CARİ değerine sahip buldukları da dikkat çekmektedir.

Tablo 4'de; 1999 Kârı ile fiyat/kazanç oranları (FK) ve piyasa değeri/defter değeri oranları (PDD) yer almaktadır. Tabloda yer alan tüm bu oranların hesaplanmasında, şirketlerin 1999 yıl sonu sermaye rakamları esas alınmış, yıl başından bu yana yapılan sermaye artırımlarının FK ve PDD değeri üzerinde yapabileceği etkiler arındırılmaya çalışılmıştır.

Sermaye Artırımları

Şubat ayından sonra Mart ayında da sermaye artırımları devam etmiştir. Tablo 5'te, Mart ayında sermaye artırımını gerçekleştiren 11 şirketin artırım öncesi ve sonrası sermaye rakamlarıyla, bedelli ve bedelsiz artırımlarının tutarları gösterilmiştir. Sermaye artırımlarının yanısıra, Mart ayında 7 şirketin kayıtlı sermaye tavanı artırımları Sermaye Piyasası Kurulu tarafından onaylanmıştır. Bu şirketlerin eski ve yeni kayıtlı sermaye tavanları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 5
Mart Ayında Sermaye Artırımları
(Milyon TL)

Şirket	Önceki Ser.	Bedelli	%	Bedelsiz	%	Yeni Ser.
Aslan Çimento	321.000	-	-	6.104.000	1900	6.426.000
BSH Profilo	3.524.000	-	-	12.977.000	368,28	16.500.000
Çelebi	250.000	-	-	1.250.000	500	1.500.000
Finans Yat.Ort.	1.000.000	2.000.000	200	-	-	3.000.000
Işıklar Ambalaj	2.420.000	366.000	-	-	-	2.785.000
Mensa Mensucat	1.700.000	6.800.000	400	-	-	8.500.000
Sabancı Holding	125.000.000	167.500.000	134	157.500.000	126	450.000.000
T.S.K.B.	16.000.000	-	-	12.000.000	75	28.000.000
Toprakbank	33.720.000	11.802.000	35	-	-	45.522.000
T.H.Y.	50.000.000	50.000.000	100	50.000.000	100	150.000.000
Vakıf G.M.Y.O.	2.000.000	-	-	1.500.000	74,99	3.501.000

Tablo 6
Mart Ayında Kayıtlı Sermaye Tavanı Artırımları
(Milyon TL)

Şirket	Önceki Tavan	Yeni Tavan
İhlas Finans	10.000.000	150.000.000
Aygaz	10.000.000	75.000.000
Kordsa	16.056.000	60.000.000
Çelebi	-	6.000.000
Emek Sigorta	6.000.000	12.000.000
İzocam	4.000.000	12.000.000
Pirelli Kablo	2.000.000	10.000.000

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi
(Ocak 1974 = 100)

Ayılar	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Ocak	12953.90	10382.15	46499.72	66541.02	121282.26	482009.45	970038.69	736963.15	5078678.55
Şubat	9572.27	14056.56	43685.74	72135.19	148672.55	481567.26	870185.89	996300.48	4534752.07
Mart	11006.98	13455.69	36336.97	94874.84	178248.67	449760.66	936427.88	1224154.39	4662632.07
Nisan	10128.12	20399.46	37260.41	109201.43	174945.81	419157.76	1246481.82	1343754.27	
Mayıs	9067.92	21856.16	40688.45	112502.77	166514.22	468188.27	1073822.72	1403551.33	
Haziran	12297.79	26303.88	52300.27	116528.07	193595.07	526546.21	1187994.27	1288600.47	
Temmuz	11754.44	24501.68	59216.98	128087.60	176955.20	568012.42	1210065.312	1457020.55	
Ağustos	11314.53	27193.90	69147.24	110555.47	183969.42	579112.78	737615.22	1352406.47	
Eylül	10310.15	33729.97	68630.14	98538.52	207830.76	779779.25	630484.23	1733920.33	
Ekim	9077.97	34444.97	66413.15	114393.38	238854.42	849700.62	573532.44	1797901.99	
Kasım	9344.20	44519.48	74373.54	96196.98	267385.51	839360.91	703595.71	2336373.64	
Aralık	9744.28	51099.56	71525.29	96450.06	277923.68	956310.79	726072.07	4117624.90	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı: (Net)			Dağıtılan Kâr Payı: (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1997 (Milyon TL)	1998 (Milyon TL)	1999 (Milyon TL)	1997 (Net)	1998 (Net)	1999 (Net)	Mart 1999	Ocak 2000	Şubat 2000	Mart 2000
1	AKTAŞ	-	1 000 000	5 026 515	4 794 000	3 310 528	400 00	99 000	275 00	105 000	227 500	167 500	177 500
2	ANADOLU CAM	70 000 000	8 170 000	19 951	174 000	1 117 488	-	1 000	-	2 150	10 000	7 800	8 700
3	ARÇELİK	100 000 000	40 400 000	18 901 661	25 647 000	61 253 949	20 00	6 600	60 00	12 250	36 500	34 000	33 000
4	BAĞFAŞ	10 000 000	2 000 000	2 694 148	2 390 000	2 599 697	50 00	11 000	50 00	14 750	39 000	29 500	28 500
5	BOLU ÇİMENTO	20 000 000	14 667 000	2 343 031	-3 389 000	3 983 969	34 56	1 875	24 44	3 250	7 900	7 100	8 100
6	BRISA	25 000 000	7 442 000	11 910 227	11 897 000	13 137 330	78 00	6 300	88 30	12 250	36 000	37 000	36 500
7	ÇELİK HALAT	5 000 000	997 000	557 598	349 000	312 820	24 00	3 850	12 00	6 000	17 000	13 250	15 750
8	ÇİMSA	16 848 000	16 848 000	3 393 778	6 279 000	10 788 069	100 00	6 700	31 00	14 250	18 000	16 750	16 000
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	-	500 000	12 957 796	8 805 000	-23 969 824	1601 38	310 000	-	470 000	670 000	550 000	460 000
10	DOKTAŞ	5 000 000	4 800 000	553 279	22 113 000	-1 550 430	25 00	5 400	-	8 000	12 500	9 000	10 250
11	ECCZACİBAŞI YATIRIM	13 200 000	13 200 000	170 613	437 000	7 897 837	-	13 000	50 00	2 500	10 500	9 700	9 200
12	EGE BRANÇİLİK	22 000 000	12 770 000	1 604 178	2 014 000	4 076 965	30 00	23 500	-	39 000	41 500	37 000	41 000
13	EGE GÜBRE	2 000 000	1 004 000	166 267	484 000	1 259 177	36 00	7 100	-	7 700	11 750	11 500	11 000
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	44 352 000	44 352 000	436 225	-32 675 000	-24 922 263	-	12 250	-	5 200	23 500	24 750	27 000
15	GENTAŞ	3 000 000	1 348 000	1 091 589	1 343 000	1 199 502	-	3 500	-	9 200	13 500	10 500	12 000
16	GOOD YEAR	21 000 000	7 945 000	5 277 081	3 237 000	-4 585 600	25 00	6 300	-	10 000	16 000	14 250	18 500
17	GÜBRE FABRİKALARI	10 000 000	2 500 000	534 326	953 000	877 200	85 00	17 750	19 00	20 750	22 000	16 250	16 750
18	GÜNEY BİRA	10 000 000	3 841 000	655 540	1 079 000	134 133	30 00	24 000	-	16 500	21 250	20 000	20 750
19	HİKTAŞ	15 000 000	7 060 000	788 164	820 000	-2 095 993	22 16	1 950	-	2 750	3 650	3 050	3 450
20	İZMİR DEMİR ÇELİK	50 000 000	24 900 000	638 191	772 000	1 147 456	-	460	-	810	4 700	3 800	3 600
21	İZÇAM	4 000 000	3 000 000	648 739	1 154 000	1 095 371	30 00	2 625	25 00	5 500	12 000	11 250	9 100
22	KARTONSAN	2 700 000	2 025 000	4 004 058	4 574 000	1 868 731	130 00	12 000	57 75	15 250	39 500	32 000	41 000
23	KAV DANI PAZ. TIC.	7 000 000	6 435 000	385 684	617 000	3 888 455	8 00	1 625	40 00	2 050	9 200	8 400	10 400
24	KOÇ HOLDİNG	50 000 000	32 051 000	14 193 141	27 140 000	42 286 323	20 00	25 000	15 00	46 500	117 500	110 000	130 000
25	KONYA ÇİMENTO	-	2 437 000	960 453	1 966 000	3 156 998	31 30	4 600	50 00	6 700	17 250	17 000	17 500
26	KORDSA	60 000 000	16 056 000	4 690 334	3 361 000	3 421 774	50 00	7 800	24 50	14 750	21 750	21 000	20 250
27	MAKİNA TAKİM	18 500 000	16 819 000	514 997	960 000	420 697	-	1 250	-	740	1 975	1 675	1 650
28	MİGROS	4 000 000	3 060 000	4 432 806	15 275 000	25 038 772	300 00	330 000	350 00	490 000	435 000	345 000	325 000
29	MUDURNU TAV	-	3 000 000	507 170	1 424 000	596 223	-	8 200	-	8 100	12 500	11 000	8 400
30	OLUKSA	10 000 000	1 271 000	607 905	-994 000	659 712	-	3 550	-	7 200	21 750	27 500	36 000
31	OTİTAN	50 000 000	29 243 000	26 749 881	31 460 000	1 250 308	1200 00	92 000	-	167 500	28 000	27 500	29 500
32	PETROL OFİSİ	100 000 000	20 000 000	21 744 401	31 710 000	70 157 454	350 00	51 000	291 76	72 000	125 000	120 000	85 000
33	PINAR SUT	15 000 000	5 167 000	1 036 843	1 503 000	3 261 698	90 00	8 400	-	3 850	15 500	12 750	13 750
34	SARKUYSAN	10 000 000	4 000 000	2 876 541	3 912 000	4 020 727	200 00	13 250	55 00	19 000	23 500	18 750	18 750
35	TELETAŞ	10 000 000	2 000 000	5 613 207	6 796 000	4 488 080	70 00	13 000	-	23 000	135 000	160 000	142 500
36	TURK DEMİR DOKUM	15 000 000	10 000 000	2 148 231	546 000	-4 766 215	10 00	3 150	-	3 600	9 200	7 600	7 600
37	T. GARANTİ BANKASI	1 000 000 000	260 000 000	60 206 087	130 075 000	181 098 648	-	8 800	-	15 500	9 500	8 600	7 500
38	TURKIYE ŞİŞE VE CAM	150 000 000	79 000 000	3 833 884	3 720 000	1 539 518	14 00	3 300	1 40	6 400	9 750	8 100	8 900
39	YAPI KREDİ B.	-	239 982 000	61 707 502	85 119 000	211 276 596	50 00	3 900	64 00	6 900	16 000	17 000	15 750
40	YASAŞ	10 000 000	2 835 000	2 106 602	1 426 000	1 057 215	221 00	32 500	-	6 100	12 750	10 000	9 300

Bankacılık

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Bankacılık Sektöründen Haberler

Dışbank Ticari Bankacılık Atağında

Dışbank, vizyonel hedefleri paralelinde kurumsal ve bireysel bankacılık kulvarlarının yanına ticari bankacılığı da ekledi. Bundan böyle ticari bankacılıkta da yatırımlarını hızlandırma kararı alan Dışbank Ticari Bankacılık'tan sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı'na Bülent Nur Özkan atandı. 1962 Muş doğumlu olan Özkan, 1983'de İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Bankacılık kariyerine 1987'de Yapı Kredi'de memur olarak başlayan Özkan, son olarak aynı bankada kurumsal satış ve pazarlamadan sorumlu genel müdür yardımcılığı görevini sürdürüyordu.

Tanju Oğuz İktisat Genel Müdürü

İktisat Bankası Genel Müdürlüğü'ne Tanju Oğuz atandı. Oğuz, son olarak Osmanlı Bankası'nda Kurumsal Bankacılık'tan Sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı görevini sürdürüyordu. ODTÜ Ekonomi Bölümü mezunu olan Oğuz, bankacılık mesleğine Merkez Bankası Para Piyasaları ve Fon Yönetimi Genel Müdürlüğü'nde başladı. İktisat Bankası görevini bir yıldır sürdüren Roy Gevrek'in, İktisat'ta Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yapacağı belirtildi.

Vakıfbank'tan Gayrimenkul Satışı

Vakıfbank, Türkiye'nin çeşitli illerinde bulunan ihtiyaç fazlası 700 adet taşınmazını, teklif almak suretiyle satışa çıkardı. Şubat ayındaki kredi kartı

ekstreleri ile birlikte müşterilerine bir broşür gönderen Vakıfbank, taşınmazların 24 aya kadar vadeli satılacağını, peşin ödemede % 5 indirim yapılacağını duyurdu. Banka, vadeli satışlarda, teklif bedelinin en az % 25'i peşin, bakiye bedeline ise aylık % 2 faiz uygulayacağını açıkladı. Vakıfbank'ın satışa çıkardığı meskenlerin muhammen bedeli 2 milyar 50 milyon lira ile 225 milyar arasında değişiyor.

Yapı Kredi'den internet Kartı

Yapı ve Kredi Bankası, müşterilerine internet dünyasına erişim için Teleweb adıyla özel bir paket hazırladı. Bankanın hizmet paketindeki en büyük yenilik ise, Türkiye'nin ilk internet kredi kartı olmasıdır. Telewebcard, adlı bu kredi kartı hem görünüm, hem de işlev olarak diğer kredi kartlarından farklı.

Herhangi bir kredi kartı gibi de kullanılabilen telewebcard, 31 Ağustos'a kadar, internet üzerinden yapılan alışverişlerde % 2 oranında indirim sağlıyor. Telewebcard'ı, Superonline'ın internet sayfasındaki alışveriş merkezinde kullananlar ise % 5'lik indirimden yararlanabiliyorlar.

Yapı ve Kredi Bankası'nın yeni internet hizmet paketinin üç bölümden oluştuğunu belirten yetkililer, şu bilgiyi verdiler:

"Bu hizmet paketi ile, müşterilerimize bir aylık sınırsız Superonline internet aboneliği veriyoruz. Müşterilerimiz, bu bir ayın sonunda istedikleri takdirde, sadece onlara özel indirimli bir fiyattan aboneliklerini sürdürebilirler. Bizim Teleweb hizmetlerimizden yararlanabilmek için mutlaka Superonline abonesi olmak gerekmiyor."

İnternette "www.teleweb.com.tr" adresinde bulunan Teleweb sayfasından yararlanmak isteyenlerin, Yapı Kredi'de vadesiz tasarruf hesabı olması yeterli.

Ergün Korkut Toprakbank'ta

Toprakbank'ın Yönetim Kurulu Üyeliği'ne Ergün Korkut atandı. Korkut, daha önce, Sümerbank Tekstil Proje Müdürlüğü'nde, Müdür Muaviniği, Paktaş Pamuk Ticaret ve Sanayi'inde Genel Müdür Muaviniği, Toprak Holding ve Temsa Termomekanik Sanayi'inde Genel Müdür olarak görev yaptı. Ergün Korkut, Toprak Holding Genel Koordinatörlüğü görevini yürütüyor.

IFC'den Finansbank'a Kredi

Finansbank, Dünya Bankası kredi kuruluşu International Finance Corporation'dan (IFC) temin ettiği 45 milyon dolarlık orta vadeli kredi anlaşmasını İstanbul'da imzaladı. Kredinin 10 milyon dolarlık kısmı 6 yıl vadeli ve IFC ta-

rafından verilirken, kredinin 35 milyon dolarlık kısmınının 9 bankanın katılımı ile sağlanan 4 yıl vadeli sendikasyon kredisi niteliğinde olduğu belirtildi.

TEB 27.1 Trilyon Kâr Etti

Türk Ekonomi Bankası (TEB), 1999 yılı konsolide net kârını % 109 arttırarak 27 trilyon 159 milyar liraya çıkarırken, konsolide aktif büyüklüğü ise % 138 artarak 876 trilyon 587 milyar liraya ulaştı. TEB'in konsolide özkaynak toplamı ise geçen yıla oranla % 95 büyüyerek 57 trilyon 589 milyar liraya yükseldi. Banka iştiraklerinin 1999 yılı içerisinde konsolide kâra olan katkısı ise % 31 olarak bir önceki döneme göre % 208 artış gösterdi.

Körfezbank Sermaye Arttırıyor

Körfezbank, Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı'nda, bankanın ödenmiş sermayesini 60 trilyon liradan 110 trilyon liraya yükseltilmesi kararı aldı. 1999 yılının net kârının tamamını ödenmiş sermayeye ekleme kararı alan Körfezbank, müşterileriyle daha iyi çalışma ve daha güçlü servis imkanlarına sahip olacak.

Garanti Bankası'na 70 Bankadan 400 Milyon Euro Kredi

Garanti Bankası'nın uluslararası piyasalardan sağladığı 400 milyon Euro'luk sendikasyon kredisinin sözleşmesi Paris'te Credit Agricole Indosuez merkezinde imzalandı.

25 ülkeden 70 bankanın katıldığı sendikasyon kredisinin imza töreninde konuşan Öngör, kredinin faiz oranıyla ilgili şunları söyledi: "Bugüne kadar özel bankalar tarafından sağlanan bu en yüksek sendikasyon kredisinin maliyeti de öncekilerin 10 baz puan altında. Krediyi ihracatçılara sabit ya da libora dayalı değişken maliyetli olarak kullanıdığımız. Bu konudaki çalışmalar başladı."

Törende konuşan Bank of Tokya Mitsubishi temsilcisi Satoru Mori, sendikasyona çok büyük talep ve ilgi olduğunu belirterek, bunun Türkiye'nin politik ve ekonomik durumu hakkındaki iyimser düşüncelerin artmasından kaynaklandığını söyledi. Satoru, Türkiye'nin AB adaylığının kabul edilmesinin de uluslararası finans çevrelerince çok olumlu karşılandığını vurguladı. Sendikasyonu Bank of New York, Bank of Tokyo Mitsubishi, Barclays Capital, Bayerische Hypovereinsbank, Commerzbank, Credit Agricole Indosuez, Dai-ichi Kangyo, Deutsche Bank, Dresdner, Fuji, Natwest ve Standart Chartered düzenledi.

Sendikasyona Almanya'dan 10 banka 86 milyon Euro ile Fransa'dan 8 banka 46 milyon Euro, İngiltere'den 3 banka 45 milyon Euro, Japonya'dan 3 banka 45 milyon Euro, ABD'den 5 banka 45 milyon Euro, İtalya'dan 8 banka

24 milyon Euro, Yunanistan'dan 3 banka 17 milyon Euro ile ve ayrıca Rusya, İsrail, Avusturya, Kanada, Tayvan, Singapur, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Finlandiya gibi ülkelerden bankalar katıldı.

Garanti Bankası, vadesi dolan 180 milyon Euroluk sendikasyon kredisinin yenilenmesi için çıktığı yeni sendikasyona olan yoğun talep nedeniyle miktarı iki kez artırarak 400 milyon Euroya çıkardı.

Ziraat'ten Depremzede Çiftçiye 134 Trilyon Lira

Ziraat Bankası, depremzede çiftçilerin tarımsal kredi gereksinimlerinin karşılanması amacıyla 134 trilyon lira ayırdı. Banka ayrıca, büyük ölçekli tarımsal işletmeler ile tarım dışı faaliyette bulunan üreticilerin finansman ihtiyacının karşılanması içinde 100 trilyon lira kaynağın tahsis etti.

Ziraat Bankası'ndan yapılan açıklamada; Bursa, Bolu, Yalova, İstanbul, Eskişehir, Kocaeli, Sakarya ve Düzce için ayrılan 134 trilyon liralık kaynağın, ihtiyaç duyulursa arttırılabileceği duyuruldu. Krediler için tahsis edilen kaynağın 69 trilyon 722 milyar lirası doğrudan üreticilere, 64 trilyon 278 milyar lirası da Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK) aracılığıyla kullanılacak.

Deprem nedeniyle, tarımsal işletme, tarımsal ürün ve hayvan varlıkları ile taşınır ve taşınmaz malları ve işyerleri hasara uğrayan üreticilere, Geliştirme ve Destekleme Fonu'ndan aktarılan kaynaktan; % 20 yıllık faizli bir yıl vadeli işletme ve ilk yılı ödemesiz beş yıla kadar vadeli yatırım kredisi kullandırma olanağı da sağlandı.

Bakanlar Kurulu Kararıyla, bu yıl başından itibaren büyük ölçekli tarımsal işletmeler ile tarım dışı faaliyeti bulunan üreticilerin finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla kredi kullandıran Ziraat Bankası, kararname kapsamı dışında kalan tarımsal işletmelere de kredi açmaya başladı. Banka, bu kredi için de toplam 100 trilyon liralık kaynak ayırdığını duyurdu.

Piyasa Yapıcılığı Başvurusu Sürüyor

Hazine'nin tahvil-bona ihraçlarında ve ikincil piyasada "piyasa yapıcı" olarak görev almak isteyen bankaların başvuruları 14 Nisan'a kadar kabul edilecek. Devlet iç borçlanma senetlerinin ihracında ve ikincil piyasa işlemlerinde etkinliği arttırmak amacıyla Mayıs ayından itibaren piyasa yapıcılığı sistemine geçilecek. Bu çerçevede 1 Mayıs 2000-30 Nisan 2001 döneminde piyasa yapıcısı olarak faaliyet göstermek isteyen bankaların başvuruları Hazine tarafından yeterlilik kriterleri doğrultusunda değerlendirilecek. Piyasa yapıcısı olmak isteyen ve gerekli koşulları taşıyan bankalar, 14 Nisan'a kadar Hazine Müsteşarlığı Kamu Finansmanı Genel Müdürlüğü'ne başvuracaklar.

Hazine, 3 Devlet Bankasını Piyasa İçin Yetersiz Buldu

Hazine Müsteşarlığı, Ziraat Bankası, Halkbank ve Emlakbank'ı, piyasa yapıcılığı sistemi için yetersiz buldu. Üç kamu bankası, Hazine'nin Mayıs ayında geçeceği yeni sistemde "Piyasa Yapıcısı" ünvanıyla faaliyet gösteremeyecek. Üç kamu bankası, Hazine Müsteşarlığı'nın Piyasa Yapıcılığı (PY) sistemine girebilmek için belirlediği yeterlilik kriterlerinin dışında kaldı. Ziraat Bankası, Halkbank ve Emlakbank, bu nedenle Hazine'nin Mayıs ayında geçeceği yeni sistemde "Piyasa Yapıcısı" ünvanıyla faaliyet gösteremeyecek.

Bu sonuca; Hazine'nin özellikle "özkaynak tutarı ile takipteki alacakların özkaynaklara oranı" için aradığı kriterlerin yol açtığı öğrenildi. Hazine, Devlet İç Borçlanma Senedi ihracı ve ikincil piyasa işlemlerinde geçilecek yeni sistemde, Piyasa Yapıcısı olarak yer almayı sağlayacak yedi tane "yeterlilik kriteri" belirledi. Piyasa Adaylarda aranan kriterler şunlar:

- Sermaye yeterliliği rasyosu, % 8'in altında olmayacak.
- Yabancı Para Genel Net Pozisyon/Sermaye Tabanı standart rasyosu, artı veya eksi % 20'yi aşmayacak.
- Özkaynak tutarı 10 trilyon liranın altında olmayacak.
- Takipteki Alacaklar (Net)/Özkaynaklar (kâr hariç) rasyosu, % 25'i geçmeyecek.
- Takipteki Alacaklar (Brüt)/Krediler rasyosu % 10'u geçmeyecek.
- 1999 yılında İkincil Piyasalardaki DİBS kesin alım-satım işlemlerinin (İMKB tahvil ve bono piyasasındaki kesin alım satım işlemleri ile İMKB'ye tescil ettirilen işlemlerin) yıllık toplam hacmi, 1.2 katrilyon liranın üzerinde olacak.
- 1999 yılında Birincil Piyasadaki DİBS alımlarının yıllık toplamı 200 trilyon liranın üzerinde olacak.

Akbank Hollanda'da Banka Kuruyor

Akbank, Hollanda'da bir banka kuracağını, Malta'da ise şube açacağını açıkladı. Halen yurtdışında İngiltere'de Sabancı Bank PLC adı altında faaliyet gösteren bir bankası bulunan Akbank, Almanya'nın Frankfurt, Stuttgart, Münih, Essen, Hannover ve Hamburg kentlerinde de şubeleri ile faaliyet gösteriyor. Açıklamaya göre, Hollanda'da 25 milyon Euro sermaye ile kurulacak banka, bu ülkede yaşayan Türk vatandaşlarına havale hizmeti dahil bireysel ve ticari bankacılık hizmetlerinin tümünü sunacak. Akbank'ın Hazine Müsteşarlığı'ndan banka kurma iznini aldığı Hollanda'da, 280 bin Türk vatandaşı yaşıyor ve Türk müteşebbislerce açılan 1712 işyeri bulunuyor.

Akbank'ın 5 milyon dolar sermaye ile faaliyete geçireceği Malta Şubesi, Almanya'dan sonra bir başka ülkede açılan ilk şube olacak.

Dışbank'a 27 Bankadan 60 Milyon Dolar Kredi

Dışbank, 60 milyon dolar tutarında yeni bir sendikasyon kredisi sağladı. The Bank of New York önderliğinde 12 ülkeden 27 bankanın katılımıyla gerçekleşen 60 milyon dolar tutarındaki sendikasyon kredisi libor artı 0.85 faizle 1 yıl vadeli olarak ödenecek.

Dışbank Murahhas Azası Tayfun Beyazıt, dün İstanbul Bosphorus Pasha Hotel'de gerçekleşen imza töreninde yaptığı konuşmada, sendikasyon kredisi için 27 bankadan oluşan geniş katılımın özellikle Türkiye'nin yeni istikrar programına olan inancın ve Dışbank'ın dış piyasalarda artan saygınlığının göstergesi olduğunu belirtti.

Yeni alınan kredinin dış ticaret finansmanında kullanılacağını ifade eden Beyazıt, "İhracata yönelik kullanılacak yeni kredinin Dışbank'ın istikrarlı ve yüksek performansı, sağlam sermaye yapısı ve yönetimi ile Türk özel sektöre duyulan güven sayesinde sağlandı. Türkiye'ye güvenin arttığı bir ortamda diğer bankalarda başarılı sendikasyon kredileri sağlayacaklardır." dedi.

Bayazıt, 1 yıl vadeli sağlanan kredinin libor artı 0.85 faizle ödeneceğini ifade ederek, "Faiz oranı masraflarla birlikte libor artı % 1.85. Sendikasyona katılan bankalar, ekonomik programdaki gelişmeye paralel olarak faiz oranını düşürebileceklerini belirtiyorlar" diye konuştu.

Döviz kuru politikasının ihracatçıları zor durumda bıraktığını da sözlerine ekleyen Beyazıt, "Alınan bu kredi, ihracatçıları biraz olsun rahatlatmaya yönelik olarak kullanılacak. Ekonomik programa destek olmak amacıyla diğer ticari bankaların ve özellikle Türk Eximbank'ın düşük faizli ihracat kredisi kullandırması gerekiyor aksi halde ihracatçıları zor durumlara düşebilir" dedi.

The Bank of New York önderliğinde sağlanan 60 milyon dolar tutarında ki sendikasyon kredisine katılan bankalar ve ülke dağılımı ise şöyle:

The Bank of New York (ABD), Alpha Credit Bank (Yunanistan), American Exspress Bank GmbH (ABD), Arab Bank Corporation (Bahrain), National Bank of Egypt International Limited (Mısır), CoBank ACB (ABD), The Gulf Bank (Kuveyt), Standart Chartered Bank (İngiltere), The Arab Investment Company S.A.A (Bahrain), Alahli Bank of Kuwait (Kuveyt), BG Bank A/S (Danimarka), Natexis Banque (Fransa), Commercial Banka Of Kuveyt (Kuveyt); Bbanca di Roma (İtalya), Banca Monte Dei Paschi di Siena (İtalya).

TEB'de Telepati Dönemi

Türk Ekonomi Bankası (TEB) bireysel bankacılık hizmetlerini daha etkin şekilde sunmak amacıyla telefon ve internet bankacılığına geçti. Tüm bireysel bankacılık hizmetlerini tek bir paket içerisinde toplayan TEB bu pakete "Telepati" adını verdi. "Düşündüğün anda çözümü hazır" sloganı ile devreye giren yeni uygulama ile günün 24 saati telefon ve internet aracılığıyla her türlü bireysel bankacılık hizmetini almak mümkün olacak. Telepati bireysel bankacılık hizmetlerinden yararlanmak isteyenler TEB'in 444 0 666 no'lu telefonunu veya www.tebtelepati.com, <http://tebweb.net> ve www.teb.com.tr internet adreslerini kullanabilecekler.

Tekstilbank'tan Kefilsiz Konut Kredisi

Tekstilbank, uzun vadeli konut kredilerinde farklı bir seçenek sunuyor. Sabit faizle borçlanmak isteyenlere aylık % 2.95 faizle beş yıla kadar kredi veriyor. Banka bununla birlikte enflasyona göre faiz ödemek isteyenlere de 10 yıla kadar TÜFE'ye endeksli borçlanma imkanı sağlıyor. Sabit ve değişken faizin birarada sunulduğu bu kredi için banka kefil de istemiyor.

Erkanlı Egebank'a Müdür Oldu

Egebank'ta Genel Müdürlük görevine Cevdet Erkanlı getirildi. Bankadan yapılan açıklamaya göre, Egebank'ın, geçen yıl 22 Aralık'ta Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesinden bu yana Yönetim Kurulu Başkanlığı ve Genel Müdürlük görevini yürüten Yusuf Ziya Önder, bundan böyle Yönetim Kurulu Başkanı olarak çalışmasına devam edecek. Genel Müdür Erkanlı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans programı ile eğitimini tamamladı.

Akbank'ın Sermayesi 500 Trilyon

Akbank'ın ödenmiş sermayesi % 100 arttırılarak 500 trilyon liraya çıkartıldı. Sabancı Center'da 24 Mart 2000 tarihinde düzenlenen Genel Kurul'da alınan karar ile Akbank'ın sermayesi 250 trilyon liradan 500 trilyon liraya çıkarıldı. Arttırılan sermayenin % 88'i ortaklara kâr payı yerine bedelsiz hisse senedi dağıtım yoluyla, % 12'si ise yeniden değerlendirme ve ihtiyatlardan karşılanacak. 1999 yılında 477 trilyon lira brüt kârı bulunan Akbank, 159 trilyon liralık vergi karşılığı ayırdı.

Akbank Genel Müdürü Özen Göksel, Akbank Genel Kurulu nedeniyle yaptığı açıklamada, Akbank'ın vergi, munzam ve disponsabilite yükümlülüklerinin tümünü yasaların öngördüğü şekilde tam olarak ayırdığını belirterek, "Bankacılık Denetleme Kurulu'nun faaliyete geçmesi ile birlikte sektörde maruz kalınan haksızlığın sona ereceğine inanıyoruz" dedi.

Ziraat Bankası'ndan Yurtdışı Operasyonu

Ziraat Bankası, yurt dışı banka operasyonuna gidiyor. Banka, Almanya'da faaliyet gösteren 100 milyon mark sermayeli Frankfurt merkez şubesi ile bağlı şubelerini ek sermaye tahsis etmeksizin "Ziraat Bank International A.G." ünvanlı tüzel kişilikte bir bankaya dönüştürecek. Oluşturulacak yeni banka, Ziraat'ın % 97.5 hisseye sahip olduğu 100 milyon mark sermayeli Deutsche Türkische Bank A.G.'yi tüm aktif ve pasifleriyle devralacak. Ziraat Bankası'nın devir sonucunda oluşacak 200 milyon mark sermayeli yeni bankadaki iştirak payı % 100'e çıkarılacak. Vakıfbank'ın sermaye artırımına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı da Resmi Gazete'de yayımlandı. Vakıfbank'ın sermayesinin 220 trilyon liraya çıkarılması kararlaştırıldı.

Fitch IBCA'dan Ziraat Bankasına "B+"

Uluslararası derecelendirme kuruluşu Fitch IBCA, Ziraat Bankası'na uzun dönemli kredi notu olarak B+ verdiğini açıkladı. Fitch IBCA hazırladığı raporunda bankanın ödenmeyen ticari kredilerinin kredi zararları rezervleri ile makul bir seviyede karşılandığını anlaşıldığını belirtti. Bankanın likiditesinin zayıf görüldüğü belirtilen raporda, bu zayıflığın istikrarlı mevduat bazı ve herhangi bir kriz durumunda kaliteye kaçıştan gelen kârlarla hafiflediği belirtildi.

Akbank'a "En İyi Borçlanma" Ödülü

Akbank'ın geçtiğimiz yıl sağladığı ve Türk bankacılık tarihinde bir defada sağlanan en uzun vadeli dış kredi olan 400 milyon dolarlık dış kredi operasyonu, Euromoney'in bir yayını olan Structured Financed International (SFI) Dergisinde "Gelişmekte Olan Piyasalarda En İyi Aktife Dayalı Menkul Kıymet İhracı" seçildi.

SFI Dergisi'nin 1999 yılının en başarılı borçlanmalarına verdiği ödülleri de, seçimler dergini okurları ve alanında ünlü uluslararası profesyonellerin katıldığı bir anketle yapıldı. Seçimler sonucu, Londra'da düzenlenen bir törenle 23 uluslararası kuruluşa ödülleri verildi. SFI Dergisi, ödülleri açıkladığı özel sayısında da "Akbank Türk Bankacılık Sektörünü Canlandırdı" başlığı ad altında bir değerlendirme yazısına yer verdi.

Akbank'a uluslararası finansman ödülü kazandıran 400 milyon dolarlık kredinin tamamı Alman Bankası West Deutsche Landes Bank tarafından verilmişti. 5 yıl vadeli, faiz oranı libor artı % 3 olan dış kredi aynı zamanda 1999 yılında Türkiye'nin aldığı bu türden en düşük faizli dış kredi oldu.

Aslanoğlu Alternatifbank'ta

Alternatifbank (Abank) Yönetim Kurulu Üyeliği'ne Ferit Mevlüt Aslanoğlu atandı. Alternatifbank'tan İMKB'ye gönderilen açıklamada, Yeşim Taner'in istifasıyla boşalan Yönetim Kurulu Üyeliği'ne Aslanoğlu'nun getirildiği bildirildi. Toprakbank'ın genel müdürlüğünden sonra ara verdiği bankacılığa Kentbank'la tekrar dönen Aslanoğlu'nun, Kentbank'ta da çok uzun kaldığı söylenemez. Aslanoğlu'nun, birara Erol Aksoy'un İktisat Bankası'na gidip sadece bir günlük görev yaptığı da biliniyor.

Finansbank'a 125 Milyon Dolar Kredi

Finansbank, yurtdışı piyasalardan 125 milyon dolarlık 5 yıl vadeli sekürütizasyon kredisi aldı. Finansbank'tan yapılan açıklamada, 100 milyon dolar olarak planlanan kredinin gelen yoğun talep nedeniyle 125 milyon dolar olarak tamamlandığı belirtilerek, ağırlıklı olarak Amerika ve Avrupa'da yerleşik çeşitli kurumsal yatırımcıların katıldığı sekürütizasyon kredisinin, miktar ve vade dikkate alındığında daha önce yapılmış benzer programlara göre avantajlı şartlar içerdiği ifade edildi. Bank of America önderliğinde düzenlenen sekürütizasyon kredisinin, Duff and Phelps ve Fitch IBCA adlı rating kuruluşlarından BBB notu alan bu kredinin, Türkiye'de yapılan iki farklı döviz cinsini (ABD Doları ve EURO) içeren ilk sekürütizasyon programı olma özelliği taşıdığı vurgulandı.

Temizel, Bankaların Patronu

Yeni Bankalar Kanunu uyarınca oluşturulacak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Başkanlığı'na Maliye eski Bakanı Zekeriya Temizel, Başkan yardımcılığına ise Maliye Bakanlığı eski müsteşarlarından ve TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu eski Başkanlarından Biltekin Özdemir atandı. Atama kararnamesi, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından onaylandı. 7 kişilik kurula, başkan ve başkan yardımcısı dışında şu isimler atandı: Prof.Dr.Kemal Çevik, Prof.Dr.Bilge Hacıhasanoğlu, Servet Taşdelen, Halil Yetkin ve Ural Şekerci.

Yaşarbank'ta İnanılmaz Zarar

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından el konulan Yaşarbank'ın 1999 yılı zararı, bankacılık sektöründeki herkesi şaşırttı. Yaşarbank'ın 1999'da 585.3 trilyon lira zarar ettiği açıklandı. Yaşarbank'ın 1999 yılı zararı, bankanın İMKB verilerine göre 52.6 trilyon lira olan piyasa değerinin 10 katından daha yüksek bir rakama ulaştı.

Görüşler

YAKUP AKKUŞ

Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Ekonomi Politikaları ve Bilim-Teknoloji İlişkileri

Bilindiği üzere teorik ekonomi, konularını "neden-sonuç" ilişkisi içinde analiz eder. Buna karşılık normatif bir bilim dalı olan "ekonomi politikası" konularını "amaç-araç" ilişkisi içinde incelemektedir.

Bilim olarak "ekonomi politikası", sosyo-ekonomik olay ve süreçlerin pratik ekonomi politikasına ilişkin yönlerini kendine konu edinmekte ve bunların sosyo-ekonomik içerikleriyle birlikte etkilenip yönlendirilmesini kapsamaktadır. (H. ERKAN)

Dünyamızda, globalleşme sonucu sosyo-ekonomik ilkeler, nite-

likler ciddi değişmelere uğramıştır; ABD'de 1909-1949 yılları arasındaki milli gelir serileri üzerinde yapılan çalışmalarda, sermaye ve emeğin fizik olarak artışından çok daha fazla bir hasıla artışı sonucu, "verimliliğin" keşfi ile, bir zamanlar neo - klasik teori tarafından iktisat dışı kabul edilen "teknoloji"nin önemi daha da artmıştır. Hatta verimlilik kimileri tarafından üçüncü üretim faktörü olarak anılmıştır.

Ekonomik bazda tanımlanmış hedeflere ve amaçlara yönelik teknik ilerleme politikaları, II. Dünya savaşından sonra 1960'lı yıllarda yaşanmaya başlanan "Bilim Politikası"

döneminde uygulanmıştır. Yine 1950-1960'larda "Araştırma İktisadı" ve "Eğitim İktisadı" dalları ortaya çıkmıştır.

Dünya İktisadi düzeninin ikinci temel unsuru olan "sabit kur düzeni" 1973 yılında yıkılmış ve 1979 yılında ise faiz oranın denetlenmesine son verilmiştir.

1970'li yıllarda petrol fiyatlarının meydana gelen aşırı yükselmeler, bütün ülkelerde büyük maliyet artışlarına yol açmış; sonuçta birçok sanayi dalında durgunluk ve üretimde azalma görülmüştür.

1970-1980 döneminde bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak amacı ile özellikle ABD, Japonya gibi ülkelerde sanayi, yeni ar-ge faaliyetlerine giderek, üniversiteler ve araştırma kurumları ile yakın işbirliği başlatmış ve geliştirilmiş teknoloji kullanımını sonucu, yeni mallar daha ucuz fiyatlarla, daha çok fonksiyonlu ve daha küçük hacimlerle piyasaya arz edilmiştir.

Böylece durgunluk atlatılmış, üretimde maliyetler aşağıya çekilmiş ve ekonomik süreç politikalarından biri olan "büyüme" gerçekleştirilmiştir.

Bugün bilim ve uluslar arası rekabet üstünlüğünün tek anahtarı haline gelen teknoloji, toplumda sosyal, kültürel, ekonomik hatta politik yönden dinamizmin başka bir unsuru olarak ele alınmaktadır. ABD, Fransa, İngiltere ve Japonya

teknoloji politikalarını milli egemenlik ile bağlantılı bir devlet politikası olarak yürütmektedir.

Bilim ve teknoloji sistemi ile gerçekleştirilecek amaçların başında ekonomik amaçlar; daha niceliksel olarak da ekonomik sürdürülebilir kalkınma, genel refah seviyesinin artırılması, ve rekabetçiliği sürdürme gelmektedir.

"Ulusal Yenilenme" -inovasyon-sistemi ile bilim ve teknolojiyi ekonomik ya da toplumsal bir faydaya dönüştürmek milli bir amaç halini almıştır. Diğer iki amaç ise askeri ve prestij alanlarıdır.

OECD literatürüne göre de inovasyon, süreç olarak bir fikri, pazarlanabilir bir ürün veya hizmete veya yeni bir toplumsal hizmet yöntemi-ne dönüştürmeyi ifade eder.

Günümüz Dünyasında, ülkelerin iktisadi ağırlıklarının ölçülmesinde üretim kapasiteleri ve dış ticaret hacimlerinin yerini teknoloji üretim gücü ve pazarlaması, almaya başlamıştır.

Teknoloji araştırmaları, eldeki bilgilerin çeşitli kullanım ve uygulama yollarının aranması, üretim ve seri üretim yapma amacı ile kullanılabilmesi, mamüllerin tasarlanması, üretim yöntemleri ve ürünlerin ticarileştirilmesi araştırmalarıdır. Dolayısıyla yürürlükteki iktisadi politika bu tür araştırmaları etkilemektedir.

Buluş, icat ve yeniliklerin uygulanmasına geçilmesinde ise, iktisad-

di politikanın mantığı ve ileri ihtiyaçları ile bütünleşmiş bir teknoloji uygulamaları politikasının etkileri vardır.

Teknoloji araştırmalarının, icat ve yeniliklerin ihtiyaç ve taleple bağlantı kurularak, yönlendirilmesi, uyumlaştırılması ekonomi politikalarının görevi olmalıdır. Bunların iktisat dünyasındaki "içselleştirme" işi de girişimciye aittir.

Bilim ve teknoloji gelişimi sonucu, artık tüketicieye endeksli bir ekonomini var olacağı; tüketicinin arzu ettiği malın üretileceği, yine tüketicinin istediği malı internet aracılığı ile ihale sonucu, ucuz satış yapan firmadan anında satın alacağı gibi daha bir çok varsayımların yapıldığı günümüzde ekonomi otoritelerinin ne kadar zor durumda oldukları aşıkardır.

Serbest piyasa ekonomisinin bir sonucu olan, serbest rekabet sayesinde, teknolojik araştırmaların artmasında elverişli bir ortam sağlanmaktadır. Gelişen teknoloji ise ekonominin daha rekabetçi bir şekilde işlemesine aracı olmaktadır.

Piyasa düzeni gelişmiş ülkelerde, iktisadi hayatın ayrıca dışarıdan şekillendirilmesi diye bir konu mevcut olmadığından, düzen ilke olarak serbest ve açık olarak işlemektedir. Devletin ekonomik hayattaki rolü genelde, dar boğazların aşılmasına destek olmak, muhtemel dar boğazlara tedbir almak, topladığı ver-

gilerle alt yapı sağlamak ve haksız rekabeti önlemekten ibarettir.

Kapalı ekonomilerde ve piyasaları henüz teşekkül etme safhasında olan ülkelerde ise, iktisadi politika ile hem normal gelişimin üzerinde hızlı bir kalkınmanın sağlanması, hem de iktisadi düzenin yapılmasına yardımcı olunması hedef alınır. AGÜ'ler ve GOÜ'ler için 2005 yılına kadar bir geçiş dönemi öngörülmüştür.

Gelişmekte olan bazı ülkeler, ithal ettikleri teknolojiyi özümseyerek, bazı alanlarda kendi adımlarını atabilme ve yaptıkları geliştirmelerle bazı yeni alanlara girebilme politikalarını gütmektedirler. Teknik bilgiyi, kendi ülkelerinin ucuz kaynak ve ucuz emeği ile birleştirilerek pazarlara çıkabildikleri takdirde, hamle yapabilmekte ve ar-ge, emek, hammadde vb. maliyetleri yükselmiş gelişmiş ülkeleri pazardan sürebilmektedirler. Son yıllarda "Uzak Doğuda"ki yıldızı parlayan beş ülke bu yolu kullanmıştır.

Ayrıca Güney Kore Devleti, işlediği ekonomi politikaları çerçevesinde yeni teknolojilere dayalı sanayilerin kurulmasını teşvik etmiş, iç pazar da dahil olmak üzere çeşitli korumacılık örnekleri sergilemiştir; ithalat ve yabancı sermaye yatırımlarına sıkı kısıtlamalar getirilmiş ve ulusal şirketler belli bir güce ulaşana kadar sürdürülmüştür.

Bu durumdaki ekonomiler, bü-

yük ölçüde teknoloji transferlerine muhtaçtırlar. Fakat bu teknoloji ihtalinin, en fazla ihtiyaç duyulan alanlarda, asgari kaynak sarfiyatı ve azami teknoloji bilgisinin biriktirilmesi ile sonuçlanması ancak milli seviyede iktisadi politika ile tutarlılığı sağlanmış "teknoloji uygulamaları politikası" ve "teknoloji araştırmaları politikası" ile mümkündür.

Türkiye, iktisadi politikası ithal ekonomisi ile yürütülen dışa kapalı sanayi döneminde, bu politikayı destekleyici yaklaşımlarda bulunmuştur. Buna göre, döviz kurları düşük tutularak, teknoloji ithali daha kârlı hale getirilmiş, ayrıca yatırımların teşviki politikası ve düşük faizli işletme kredisi uygulamaları ile içeride üretimin artırılmasına yönelmiştir.

Gerçekçi döviz kuru politikasında ise, iç ve dış girdilerin fiyatları hakiki piyasa değerlerine yaklaştığından, dışarıdan ithal edilen bazı tür teknoloji lisansı, know-how ve malzemeye olan talepte düşüş olduğu, buna karşılık iç piyasadan alınabilecek hizmetlere olan talebin hızla arttığı görülmüştür.

GOÜ'lerin kalkınmasını hızlandıran sosyo-ekonomik ağırlıklı bir bilim politikası teorisi geliştirilse de bundan bir türlü pratikten sonuç alınamamıştır. Fakat, bilim politikaları gelişmeye fazla yardım edemese de başka alanlarda; özel açıdan ilk birikimlerini yapmış ve teknoloji üretimi aşamasına gelmiş, yeni sanayi-

leşmiş ekonomilerde "Pasifik Kaplanları" denilen ülkeler de işlevini büyük ölçüde yerine getirmiştir; sanayi, dış ticaret, eğitim ve vergi politikalarını belli bir stratejik amaca yönlendirildiği genel bir politika seti içerisine yerleştirilen bilim politikalarının başarıya ulaştığı bilinmektedir.

Yaklaşık 20 yıl önce kapalı ekonomi politikalarından dışa açık, serbest Pazar ekonomisi politikalarına geçiş kararı almış ve ihracata yönelik hedeflere daha fazla öncelik vermiş, ar-ge yatırımlarının GSMH'sine oranı % 0,5 olan ve 1993-2003 yılları arası "bilim politikasına" göre hedefi ise, Dünyada hâlâ eşik değer kabul edilen % 1 olan Türkiye'nin aynı oranı % 2,5 - 3 olan gelişmiş ülkeler karşısında kat edeceği uzun bir yol vardır.

OECD ülkelerinde yapılan teknolojik araştırmaların üniversitelere oranı % 16 iken sanayiye düşen pay % 69'dur. OECD ülkeleri içerisinde bu ilişkinin tam zıttı sadece Türkiye'de mevcuttur, üniversitelerin payı % 68 sanayinin ise % 25 civarındadır. Özel sektör payı hedefimiz ise sadece % 30'dur.

OECD ülkelerinde on bin iş gücüne düşen araştırmacı payı 60 iken, ülkemizde bu oran 8'dir. Hedefimiz ise, yine sınır olarak kabul edilen on beş teknoloji işçisidir.

Türkiye gibi kalkınmada olan ve büyük bir potansiyele sahip olan

ölkelerde, bilim politikaları hedefleri ile ekonomik hedefler birlikte düşünölmelidir. Ekonomik hedefler de çoğu zaman teknolojik imkânların bir fonksiyonudur.

Bu konuda Türkiye'nin sosyo-ekonomik kalkınmasına yardım etmek, onu hızlandırmak ve yönlendirmek için kurulan DPT ile, bu amaca bilimsel ve teknolojik açıdan yardım eden, bu hareketi destekleyen dünyada ilk kurulan bilim politikası organlarından olan TÜBİTAK'a büyük görevler düşmektedir.

DPT "Milli Teknoloji Politikası'nın oluşturulmasında, konu ile ilgili kararların alınmasında, hükömete yardımcı olmak ve teknoloji ile ilgili işlemlerin hazırlık aşamalarını sürdürmekle ilgilidir. Biri ekonomi-politik, diğeri bilim-teknik bazda olan bu iki kuruluşumuz önemli projelere imza atabilecek kapasitedir.

Türkiye ABD'deki, bilim ölkesi haline alan; teknoloji geliştirme merkezi "Silicon Valley" tarzı; üniversitelerin, araştırma merkezlerinin ve sanayilerinin iç içe yaşadığı genelde sanayicinin sorunlarına bilim, ar-ge ile çözümlendiği bir "Teknoparklar Köyü" kurmalıdır.

Bu amaç için potansiyel ve olanaklar bakımından en elverişli mekân ise Ege Bölgesidir. Profesör Sayın Ergun TÜRKCAN, yabancı dille eğitim veren bir "İzmir Teknik Üniversitesi" kurulması ve kurumun

bölge girişimlerinin kuracağı eğitim vakfına devredilmesi tavsiyesinde bulunmuştur.

Ayrıca yedinci beş yıllık kalkınma planında teknopark faaliyetlerinin TTGV (Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı) ve TÜBİTAK birlikteliği ile yürütölmemesinin faydalı olacağına değinilmiştir. Yine aynı planda Bilim ve Teknoloji Bakanlığında söz edilmektedir.

Günümüzde devlet tasarımlı ve güdümlü bilim politikaları, yerini firma stratejilerine veya stratejik ortaklıklara bırakmaktadır. (TÜRKCAN)

1985 Yılında politik, ekonomik ve sosyal koşulları gittikçe büyüyen ileri teknolojiler alanında Avrupa'nın kararlılığının ve iddiasının bir ifadesi olarak başlatılan EUREKA - Avrupa Araştırma Koordinasyon Kurumu -, projesi çerçevesinde Avrupa ölkelerindeki sanayi kuruluşları, üniversiteler ve araştırma enstitüleri arasında ar-ge çalışmalarında işbirliği sağlanarak, yüksek teknoloji alanlarında Avrupa'nın ürün, üretim ve hizmetlerinin Dünya pazarlarındaki rekabet gücünü arttırmak üzere firma bazlı projeler yürütölmektedir.

EUREKA, uluslararası projelere katılma konusunda zorluk çekebilecek küçük ve orta boy işletmelere özel yardımlarda bulunmaktadır. Türkiye işletmelerinin % 99'unun KOBİ olduğu düşünöülürse EUREKA'nın Türkiye açısından önemi

kavranacaktır. Türkiye, 1998-1999 dönem başkanlığını üstlendiği EUREKA'dan ortaya çıkacak sosyo-ekonomik, bilim-teknik fırsatları en iyi şekilde değerlendirmelidir.

Bu çerçevede devletimiz, döviz kurlarını gerçekçi seviyede tutmalı, yatırım ve ihracatı teşvik politikalarını, teknoloji ithali politikalarını, iç kaynak kullanımını teşvik edecek şekilde gözden geçirmelidir.

Vergilendirme vb. araçların düzenlenmesi yoluyla, sadece devletin değil, üreticinin de kendi arge faaliyetlerini ve harcamalarını arttırmaları sağlanmalıdır. Risk sermayesi ve patent uygulamalarının yaygınlaştırılmasına yardımcı olmalı, zihin-yoğun tasarım ve üretim kapasite-

tesinin geliştirilip artırılmasına çalışılmalıdır.

Sonuç olarak;

Bilgi çağı ve sanayi çağı arasında kalan Türkiye'de ekonomi politikalarının teknoloji araştırmalarını yönlendirecek, teknoloji araştırmalarını da ekonomi politikalarını destekleyecek şekilde yönlendirileceği güçlü bir ekonomiye ve yönetime ihtiyacımız vardır.

Kısaca değindiğimiz bu politikaların varlığı ancak istikrarlı bir yönetim sayesinde sürdürülebilir. Maalesef son yıllarda Türkiye'nin bir gerçeği halini alan kısa süreli koalasyonların bu politikaları uygulamaları ve uyumlu bir şekilde sürdürebilmeleri çok zor görünmektedir.

KEMAL KURDAŞ

EKONOMİK POLİTİKA ÜZERİNE

İncelemeler-Yorumlar

"Öyle görünmektedir ki, fırsatçı popülist politikacı takımı, dışarda ve içerde borçlanıp günü gün etmek olanağı mevcut olduğu sürece, ekonomik politikada kendiliklerinden hiçbir zaman bilmisel, ciddi politika ve tedbirlere başvurmayaacaklardır. Böyle bir tutuma girmeyeceklerdir. Oysa devlet gemisi fırtınalı bir denizde kayalıklara doğru hızla sürüklenmektedir."

Fiyatı: 3.000.000 TL / Öğrencilere indirimli

İsteme Adresi

Binbirdirek Mah. Suterazisi Sokak No: 6/2; Sultanahmet – İstanbul

Telefon: (0212) 518 17 32 **Fax:** (0212) 518 66 43

Yaşamın tüm keyiflerinde **bir** aradayız.

Potada zaferler Efes Pilsen'le yaşıyor;

kortlarda oyun, set ve maçlar Efes Pilsen'le izleniyor; tiyatrodaki

perdeler Efes Pilsen'le açılıyor;

sinemada gonglar Efes Pilsen'le çalıyor;

bilardo masalarında klepsler Efes Pilsen'le çekiliyor;

konser salonlarında bis'ler Efes Pilsen'le yapılıyor;

Assos'ta tarih Efes Pilsen'le gün ışığına çıkıyor.

Efes Pilsen'in kültür ve sanata katkıları artarak sürecek,

yaşamın tüm keyiflerinde daima bir arada olacağız.

EFES Pilsen 'in kültür ve sanata katkıları artarak sürecek.

RENAULT Kangoo
PAMPA

Bir kapımdan girer,
bir kapımdan çıkar!

Kangoo Pampa'm var, her şeyim var.
Konforum, emniyetim, özgürlüğüm var.
Beş koltuğum, kimsede olmayan iki
sürgülü kapım var. Kangoo Pampa'yla
istersem bulvarda gezerim, istersem
kıra giderim. İstersem sahile inerim,
istersem dağa çıkarım. İstersem evin
bütün eşyasını yazlığa taşıyım,
istemezsem taşımam!

Hidrolik direksiyon, sürücü ve yolcu
hava yastığı, sis farları, ABS.
www.renault.com.tr

Kangoo Pampa.
Hayal Kapılarınızı açın!

Ayrıntılı bilgi için BİLGİ RENAULT-MAİS'in
(0212) 293 26 26 numaralı telefonunu arayın.

Kangoo Pampa 1.4
Üretici firmamızın, önceden belirtmeden model, renk, teknik
özellik, ekipman ve aksesuar değişikliği hakkı saklıdır.